

İ S T A N B U L

YÜKSEK İSLÂM ENSTİTÜSÜ
DERGİSİ

Revue de l'Institut des Hautes Etudes Islamiques

SAYI II

İ S T A N B U L
EDEBİYAT FAKÜLTESİ BASIMEVİ
1 9 6 4

DÜNYA ORDULARINDA DİN TERBİYESİ VE TEŞKİLÂTI

Mustafa Sabri Sözeri

Dinin ferd ve cemiyet için lüzûmu :

Tarih ve sosyolojinin bize öğrettiğine göre gerek ibtidaî insanlar, gerek medeniyetin şâhikasına yükselmiş olan bütün kavimler ve milletler, medeniyet dereceleri ne olursa olsun, hiç bir zaman dinî duygudan mahrum yaşamamışlardır. *Bergson* (1859 - 1941)), bu hakikatı şöyle ifade ediyor: “Geçmişte olduğu gibi, bugün de ilimsiz, san’atsız, felsefesiz cemiyet vardır; fakat dinsiz bir cemiyet aslâ...”¹.

Seyyah ve tarihçi *Plutarque* (45-125 M. S.) : “Dünyayı dolaşınız; duvarsız, edebiyatsız, kanunsuz, servetsiz şehirler bulacaksınız; fakat mâbedsiz ve mâbudsuz bir şehir bulamayacaksınız” diyor. *Çiçeron* (106-43 M.Ö.) da: “Ne kadar vahşî, ne kadar geri olursa olsun, bir millet yoktur ki dinden uzak bulunsun” demiş.

Gustave le Bon (1841-1931) “*Cihan Müvazenesinin Bozulması*” adlı eserinde medeniyetin doğması, inkişaf etmesi, fertler ve milletlerin tekâmülü bakımından dinin ne kadar büyük tesirler yaptığını ve din mefhumunu kaybeden cemiyetlerin nasıl inhitat ve izmihlâle doğru gittiklerini kaydettikten sonra şöyle demektedir:

“Avrupa, bugün, en geniş mânâda buhranlar içinde çırpınmaktadır. Bu hal onun her halde inhitatını tevlid edecektir. Çünkü bu kıt’ada, kaybolan mukaddes akîdelerin yeri hâlâ boştur”². *G. le Bon*, bu boşluğun giderilmesi için şu tavsiyede bulunmaktadır:

“İnsanları idare eden yalnız maddî hisler, arzular değildir. İnsan-

1) *Bergson*, Ahlâk ile Dinin İki Kaynağı, s: 137. Çev. M. Karasan. Millî Eğ. Bakanlığı, Fransız Klâsikleri: 177.

2) A. Hamdi Akseki, İslâm Fıtrî, Tabii ve Umumî Bir Dindir. İst. 1943 S: LXVII. “Diyanet İşleri Reisliği Yayınlarından: 15.”

ları birbirine tam mânâsiyle bağlayabilmek için mânevî ve kudsî bir bağa ihtiyaç vardır. İşte bu da ezelden beri mevcut olan dindir”³.

Bir millet için din duygusunun ve Allah fikrinin en büyük dayanak olduğunu, dinsiz ve Allah’sız bir milletin mahva sürükleneceğini tarihçi filozof *Ernest Renan* (1823-1892) şöyle izah eder:

“Her içtimaî ve ahlâkî, hattâ diyebilirim ki, siyasî bir akîdeyi biraz eşeleyiniz, göreceksiniz ki, köklerinin altında yine din vardır. İşte bu sebeptendir ki her devirde bir çok dinsiz ve din düşmanı insanlar müşahede edildiği halde, dinsiz bir millet görülmemiş, hatta bazı idareler bu mefhumu ortadan kaldırmağa yeltendikleri zaman, milletin sinesinde feveranlar vâki olmuştur”.

Buna meşhur bir misâl Fransa ve bu memleketin büyük hakîmi *Joules Simon* 1814-1896) dur. İnkılab’tan sonra Fransa’da dinsizliğe karşı büyük bir revaç başlamış, sözde eski idareden kalmış olduğu ileri sürülerek (Allah) kelimesinin atılmak istenmesine kadar cür’et gösterilmişti. Bu sırada milletin içinden filozof *Joules Simon* ileri atılmış ve kemal-i cesaretle şöyle bağırmıştı:

“Din, en kuvvetli içtimaî bir histir. Allah fikrine sahip bulunmayan bir millette, yalnız menfaat ve zillet bulunur. Bu, harâbâtiye gitmek demektir. Ey Fransız milleti nereye gidiyorsun?”⁴.

Dinin insan fitratına yerleştirilmiş ezeli bir hakikat olduğunu ve insanın dinsiz yaşayamayacağını yine *Ernest Renan* şöyle ifade ediyor:

“Olabilir ki, her sevdiğimiz, hayatın lezzet ve nimetlerinin sermayesi sandığımız her şey bir gün yok olur; olabilir ki, ilmî, sınaî kuvvetlerin serbest kullanılmaları sekteye uğrar. Bunlar hep mümkün şeylerdir. Âlemde olmayacak bir şey vardır: Tedeyyün fikrinin büsbütün yok edilmesi. Hayır... Din ebedî olarak yaşayacaktır ve o, insanın fikrini madî bir çamur hayatı gibi dar bir sahada sıkışık bir halde bulundurmak isteyen maddeciliğin bâtil olduğuna en açık bir delil teşkil edecektir”⁵.

Bir kaç asırdan beri dinin yerini tamamiyle ilmin alacağını söyleyerek din ve ilim mücadelesine yol açanların beşeriyette tevliedettiği huzursuzluğun bugün elim neticeleri içerisinde yaşamaktayız. “*Bilinme-*

3) A. Hâmdi Akseki Aynı eser S: LXIV.

4) A. Hâmdi Akseki, Aynı eser S: LXV.

5) A. Hâmdi Akseki, Aynı eser S: VI. (Bu sözler, Ferid Vecdi’nin Dâiretu’ 1 - Maarif isimli eserinden tercüme edilmiştir.)

yen İnsan” veya “İnsan, ki O Mechul.”, “Duâ” ve “İnsanlar Uyanın” isimli eserleri dilimize de çevrilen ve geniş bir münevver kitlesine kendisini tanıtmış ve sevdirmiş bulunan, mütefekkir *Dr. Alexis Carrel* (1873-1944) bu beşerî buhranın tezahürleri ve seyri hususunda hülâsatan şunları yazmaktadır:

“Dinî akîdelerden ayrıldığıımız gibi, her türlü derûnî disiplini reddettik. Yeni nesiller, böyle bir disiplinin mevcut olduğundan bile bihaberdirler. İtidâl, şeref, doğru sözlülük, mes’uliyet, kendine hâkimiyet, komşu sevgisi, kahramanlık.. bir çok gençlerin tebessümle karşıladıkları bir takım mânasız tâbirler haline gelmiştir. Sâminî olmak şartıyla dinî inanç, bugün, müzedeki nâdir eşyalar gibi bir hürmet telkin etmektedir”.

“Modern insan için kendi keyfinden başka bir davranış kaidesi yoktur. Herkes yengeç gibi hodbinlik kabuğuna çekilerek komşusunu mahvetmeğe çalışıyor. En esaslı içtimaî bağlar bile çok değişti. Her yerde bir ayrılık göze çarpılmaktadır. İşte bazı insanların — kaidelerden ayrılma hareketi — onları, böyle âkibetlere sürüklemiştir”⁶.

Dr. Alexis Carrel, bu âkibetlere sürüklenişin şu suretle önlenileceğini zikretmektedir:

“Kazandığımız hürriyetten cemiyet hayatımızı sağlam bir temel üzerinde kurabilecek bir şekilde faydalanabilirdik. Fakat bunu yapmadık. İlim bizi, yeryüzünde bulunan hemen hemen her şeye hâkim kılmıştır. Kendi kendimize hâkim olmamızı temin edebilir ve gerek ferdî, gerek içtimaî hayatta muvaffakiyet sağlayabilirdik”⁷.

Bir hukukçu ve mütefekkirimiz de, *Ord. Prof. Dr. Ali Fuad Başgil*, “*Din ve Lâiklik*” isimli eserinde, Fransa’da başlayıp, dünyaya sirayet eden ve madde ilimlerinin ruhu ihmal ettirişinden doğan mânevî buhranın sebep ve çâreleri hakkında kısaca şöyle demektedir:

“Kabul etmek lâzımdır ki, bugün, Şark’da ve Garb’da eski devirlerinden ve mâneviyat kuvveti mevcut değildir. Fakat modern ilim ve medeniyet de eski imanın boş kalan yerini dolduramamış, insan hayatını din ve mâneviyat terbiyesinden müstağni kılamamıştır. Kılamaz, çünkü insan, mücerred iyiliğe ve yüksek bir adalete inanmağa, fizik âlemlerin

6) *Dr. Alexis, Carrel, İnsanlar Uyanın*, s: 9, Çev. Leylâ Yazıcıoğlu, İst., 1956. Arif Bolat Kitabevi.

7) *Dr. Alexis Carrel, İnsanlar Uyanın*, s: 11.

üstünde yüksek bir ideale bağlanmağa muhtaçtır. Bu inancı ve bu ideali ise insan, bugün, ancak mâneviyat terbiyesinde bulabilmektedir. Din ise muhakkak ki bu terbiyenin en güzel mektebidir. Binaenaleyh memleketin, hattâ insanlığın, hayrı ve selâmeti, dinin ve dinî müesseselerin yıkılıp yok olmasında değildir. Bil'âkis kemâle erip yaşamasında ve en yüksek insan zekâsının bile anlama ihtiyacına cevap verir bir mertebeye çıkmasındadır. Çünkü tecrübeler gösteriyor ki, imansız hayat insanları mes'ud etmiyor; Allah'sız memleketler, şeytanların istilâsına uğruyor."⁸ Hâsılı "insanın suya ve oksijene olan ihtiyacı gibi Allah'a ihtiyacı vardır"⁹.

Asırlar içinde yerleşmiş din ve mâneviyat bağlarının birden kopmasındaki tehlike korkunçtur. "Bu tehlike, içleri servet hırsıyla yanan cahil ve imansız insan kitlelerinin ümitsizliğe düşmesinden doğan komünizm'dir. Çünkü komünizmin anası, maddî ve mânevî iki şekliyle sefâlettir. Hattâ dikkat edilirse komünizm, maddî sefaletten ziyade mânevî sefaletin çocuğudur. Mânevî sefalet ise, imansızlık ve idealsizlikten doğan ruh perişanlığıdır. Unutmamalıdır ki, vicdanları üzen ve isyan ettiren, maddî yokluktan ziyade mânevî yokluk ve bunun doğurduğu kıskançlıktır. Mânevî bir destekten mahrum ve ruhları buhran içerisinde olan insanların, kendi kendilerine ve fırsat buldukları zaman birbirlerine: Niye onun var da benim yok diye sorması, işte, komünizmin anası".

"Mânevî yokluk ve ruhî sefalet bilhassa halk kitlelerinde tehlikesinin en yüksek haddini bulur. İlim nurundan mahrum olan kitle, bir de insan ruhunun ışığı olan imandan mahrum kalır da hayatı sade yiyip, içip, eğlenmekten ibaret alırsa, böyle bir kitle kudurur ve gözleri servet ve konfor ile doymaz olur. İnsan bilmeğe muhtaç olduğu gibi, inanmaya da muhtaçtır. İmansız insan, yularsız hayvan gibidir. İnsan, inanıp bir noktaya bağlanma ihtiyacındadır. Bu nokta, kudsî bir aşk kaynağı halinde din olabildiği gibi, ilim ve insanlık gibi yüksek bir emel de olabilir. Fakat ilimden tabiatıyla mahrum olan kitle için, insanlık çok mücerred ve müphem bir duygudur. Amelî bir hayat plânı vermez; ve bugün mânevî bir rehber ve destek olarak dinin yerini tutamaz. Dinin yerini tutacak ruhî bir disiplin kaynağı henüz yoktur"¹⁰.

8) Ord. Prof. Dr. Ali Fuat Başgil, Din ve Lâiklik, s: 206. İst. 1954.

9) Dr. Alexis Carrel, Duâ. Çev. M. Rahmi Balaban "İlim - Ahlâk - İman" s. 65. Diyanet İş. Bşk. Y. 26. Ankara 1950

10) Ord. Prof. Dr. Ali Fuad Başgil, aynı eser, s: 170-171.

Ord. Prof. Merhum Mazhar Osman Uzman (1884-1952), “mekteplerde din ve ahlâk dersleri okutulmasına taraftar mısınız?” sualine şu cevabı vermiştir:

“Tamamen.. Çünkü dünyada en esaslı terbiye, cemiyet için dindir. Mâneviyata dayanmayan, din terbiyesi olmayan cemiyetlere sonradan yapılan telkinler, kuvvetli dahi olsa, müessir olmaz..”.

“Dinine ve aile ahlâkî terbiyesine bağlı ve o surette terbiye görmüş gençlere bir de kültür, medenî terbiye verilebilirse en bahtiyar adam olur. Öyle adamlar için hayat yolunda şeytan iğfalkâr olamaz. Kendi nefesine hürmet ettiği kadar, belki daha fazla başkasının da hakkına saygı gösterir.. İlk nazarda belki mânasız görülen aile an’anelerinin terbiyetkâr tesiri ne büyüktür. Ana babaya hürmeti bilmeyen, sofradaki yediği ekmeğe kıymet vermeyen gençlik şüphesiz dalâlettedir. Küçük bir şeydir; sofradaki ekmek parçasını hürmetle alıp yerine koymayan, anasının babasının yanında tazimkârane oturmasını bilmeyen bir gence — ne kadar yüksek tahsil görürse görsün — insan teessüfle bakmaktan kendini alamaz. Bütün dünyayı dolaşınız, her yerde en yüksek kültürlü adamların bile dine, milliyete ve aile şeref ve an’anesine bağlılığını görürsünüz. Din ve ahlâka hürmet etmesini bilmeyene kanuna saygıyı öğretmek de güçtür”¹¹.

Muasır büyük terbiyecilerden *Foerster* (doğumu 2.6.1869, halen New York’da yaşıyor), terbiyeye imanın temel olması lüzumunu şöyle ifade ediyor: “Gerek şahsî gerek içtimaî hayat, ancak disiplin ile mümkündür. Gönül rızasıyla, içten benimsiyerek, en sağlam itaat ve disiplin de imana dayanmış olandır”. “İmanın zayıfladığı yerlerde itaat ve disiplin de çok zayıflar. Çocuklar, ana-babaları ve öğretmenleri saymaz; içten gelen disiplin bulunmaz”¹².

Amerika Birleşik Devletlerinin Reiscumhurlarından *Eisenhower* (D. 1890) reiscumhurluğu sırasında (1952-1960) demişti ki: “Sulh, siyaset adamlarına ve askerlere bırakılamaz. Bunun için, dine bağlılık hususunda, yeryüzünde kadın ve erkek herkesin en yüksek sadakat, en iyi niyet ve tavırlarından doğan mutavassıt kuvvetlere şiddetle ihtiyaç vardır. Sulhun tesisi için Allah’ın yardımına ziyadesiyle muhtacız”.

11) Ord. Prof. Mazhar Osman, İlim - Ahlâk - İman. Derleyen: M. Rahmi Balaban. s: 217-218. Diyanet İş. Bşk. Y. 26. Ankara 1950.

12) Prof. F. W. Foerster (Förster), “Okul ve Karakter” isimli eserinden Çev. M. Rahmi Balaban, İlim - Ahlâk - İman. s. 72 ve 74

Devrimizin tarihçi mütefekkeri *Arnold J. Toynbee* de : “Batı, komünizme, yalnız komünizmin materyalist silâhlarıyla mukabeleye kalkışmakta hatâ etmiştir. Mücadele bu yanlış mânada anlaşıldıkça, komünistler, maalesef kazanmakta devam edeceklerdir. Batı demokrasisinin dâvası sadece, hürriyet ve refaha değil, aynı zamanda dine de istinad etmelidir. Demokrasi âlemi, komünist mütecavizlere ancak bu şekilde karşı koyabilir. Allah, bu mucizeyi yaratmağa kadirdir” demektedir¹³.

İslâm Dininin ilme ve müsbet zihniyete verdiği önem :

Hâsılı biz de ilmî, sınaî seferberliğimizi, dinî kültür seferberliğimizle atbaşı yürütebilirsek, mânevî buhrana sürüklenmemiş oluruz. İslâm dini, huzur ve vuzuhla bize, bu imkânı bahşetmektedir. İlâhî kitabımız Kur'an-ı Kerim'de buyuruluyor ki: هَلْ يَسْتَوِي الَّذِينَ يَعْلَمُونَ وَالَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ; yani “Bilenlerle bilmiyenler hiç bir olur mu?...”¹⁴.

Bu âyeti kerime bilenle bilmeyenin, âlim ile cahilin bir olmadığını aslâ bir tutulamıyacağını ve âlimin üstünlüğünü açıkça ifade etmektedir. Mücadele sûresinin 11. âyetinde de şöyle buyrulmaktadır:

“Allah, içinizden iman etmiş olanlarla (bilhassa) kendilerine ilim verilmiş (ve o ilmiyle amelde) bulunanları, yüksek pâyelere yüceltir”

Demek ki dünyada maddî ve mânevî bakımdan yükselip refah derecemizin artması için ve âhirette de Allah katında derecesi yüksek olanlar arasında yer almamız için şu üç şeyi yapacağız: İman edeceğiz — ilim sahibi olacağız — ilmimize uygun hareket edeceğiz.

Allah'ın varlığına ve birliğine inanmış, O'nun kulu ve Resûlü Hz. Muhammed'i örnek ve önder edinip İslâm dininin nurlu yolunu benimsemiş bulunan müslüman - Türk gençliğinin, artık hayatta en büyük gayesi, ilim sahibi olmaktır. Memleket ve milletin ahlâkça ve teknik bakımdan yükselmesine hizmet edecek şekilde yetiştirmektir. Mabedden vaktepten feyz alıp kütüphanelere, laboratuvarlara ve rasathanelere koşmak, kitaplar ve âletler başında yıllarca göz nuru döküp dirsek çürüterek zihin işletmek ve bu suretle milletimizin istikbalini hazırlamak ve kurtarmaktır.

Mektepsiz köyler, cemaatsiz câmiler bizi bekliyor. Saf ruhlu zekât

13) Reader's Digest'den tercüme eden Y. Müh. Sabri Ünsal, Yeni İstanbul, 28.1.64.

14) Zümer sûresi, âyet 9.

mehmetçikler bizi bekliyor. Dermansız ve ilâcsız hastalar bizi bekliyor. Döşenecek asfaltlar, kurulacak köprüler, açılacak barajlar bizi bekliyor. Minarelerimiz gibi memleket ufuklarını süsleyecek olan fabrika bacaları bizi bekliyor... Bütün bunlar ilimle olur. En basit işçisine bile lüzumlu bilgi ve mahareti kazandırmakla olur. Gece gündüz çalışmaktan yılmamakla olur. Dedelerimizin tarih boyunca yaptıklarıyla öğrenmek ve sadece onlarla yetinmek bize yakışmaz. Onlar, devirlerindeki imkânları en iyi şekilde kullanmasını bilmişler ve kuvvetli devletler kurarak asırlarca rahat ve huzur içinde yaşamayı becermişlerdir. Bizler de değişen devrin değişik imkânlarını, aynı maksat ve gaye ile kullanmayı becermeliyiz. Peygamberimiz, hadisi şeriflerinden birinde, ümmeti hakkında şu endişeyi ifade buyuruyorlar:

“Ümmetimi iki şeyden vazgeçiremeyeceğimden endişe ediyorum. Biri, kendilerinde hiç bir meziyet olmadığı halde babalarının, dedelerinin meziyetleriyle iftihar etmek; diğeri de falcılara ve üfürükçülere kıymet vermek”.

Bu hadisi şerifteki mânâ ve maksat o kadar açıktır ki herhangi bir açıklamaya lüzum görmüyoruz. Yalnız bugün bütün dünya gazete ve mecmualarında yer alan ve beşerin irade zaafının alâmeti olan fal sütunlarına düşkünlük gösterenlere bu hadisi hatırlatmakla yetineceğiz. Peygamberimizin ilim hakkındaki pek çok hadislerinden bir kaçını zikretmekle bu bahsi kapayalım:

“Çinde bile olsa ilmi oradan alınız. Zira ilme tâlib olmak kadın erkek her müslümana farzdır”¹⁵.

“İlim ve hikmet mü’minin yitiğidir; nerede bulursa alır”¹⁶.

“İlminden başkalarının faydalandığı bir âlim, körü körüne ibâdet eden bin kişiden daha hayırlıdır”¹⁷.

“Dünyayı isteyen ilme sarılsın, âhireti isteyen ilme sarılsın; hem dünyayı hem âhireti isteyen yine ilme sarılsın”.

**

Modern Garb cemiyetlerinde dinî kültür seferberliği :

Garb, acı ve felâketli tecrübelerden sonra sistemli ve sabırlı bir şekilde dine dönüş hareketlerine girişmiş; ibadet, tâlim, tedris ve neşir müesseselerini mânevî buhran içinde kıvrananların hizmetine seferber

15) İbn Mâce, Mukâddime, 17. Bab; Feyzu'l-Kadir 1110.

16) Tirmizî, Kitabu'l-İlm, 19. Bab; İbn Mâce, Kitabu'z-Zühd, 15. Bab.

17) Feyzu'l-Kadir, 5369.

etmiştir. Öyle gözüküyor ki, milletler için din ihtiyacı, bundan sonra kendisini daha ziyade hissettirecek ve her millet dinî öğretim ve eğitimle daha ciddî bir surette meşgul olacaktır. Bir misâl olarak Amerika'ya alalım:

AMERİKA'DA DİN, DİNİ ÖĞRETİM VE DİNİ TEŞEKKÜLLER¹⁸

Amerika Birleşik Devletleri'nde çok geniş ve sağlam bir dinî teşkilâtlanma vardır. Her din ve mezhebin kendi idarî müesseseleri ve muhtelif derecede mektepleri serbestçe faaliyettedir. Bunlar, sadece kendi din ve mezhepleri için değil, insanlara her türlü hizmet için teşekkül etmiştir ve Amerikan Cemiyetini her bakımdan kuşatmış olup sivil ve askerî yönden çok nüfuzludurlar.

A.B.D. de bilhassa üç büyük mezheb ve dinî zümre yani Protestan, Roman Katolik ve Yahudi'ler, mensublarını dinî hayata hazırlamak için bir çok fırsatlar verir. Herbirinin ruhaniyet bakımından ayrı ayrı vazife, fonksiyon ve mes'uliyetleri vardır.

Protestan Kilisesi, âzâlarının ruhî ve mânevî gıdalandırılmasını temin eder, gerekli sosyal reformları yapar ve medenî islâhatta bulunur.

Kilise İdare Meclisleri, İlâhiyat Fakülte ve Kolejleri, diğer Kolejler ve okullar, hastahaneler, ordu, hapishaneler v.s. Protestan papazının hizmet sahasındadır. Bu papazların bir kısmı da kendilerini, sadece dine ve ruhî çalışmalara yani itikâf ve riyâzete hasreder.

Roman Katolik Kilisesinin papazları da mezheb âzâlarının mânevî sağlığını korumakla vazifelidir. Onlar, Katolikliğin umumî hizmetlerini yapar; vaftiz, günah çıkarma, evlenme, ölüm halindeki kimselere mukaddes yağ sürme âyinlerini idare ederler. Katolik papaz, günahkârların itiraflarını dinler, hastaları ziyaret ve onlara tesellî verir. Ölülerin

18) Burada zikredeceğimiz bazı fikirler ve bilgiler rahmetli Ahmet Hamdi Akseki'nin Diyanet İşleri Başkanı olarak 18.12.1950 tarih ve 16912 sayı ile T.C. Başbakanlığına arzettiği "Din Tedrisatı ve Dini Müesseseler Hakkında bir Rapor" dan ve şu eserlerden alınmıştır :

1) A Guide to the Religions of America, Leo Rosten, Simon and Schuster, New York, 1955.

2) Lovejoy's College Guide, (S. 125), Clarence E. Lovejoy, Simon ve Schuster, New York, 1961-1962.

3) Fine's American Collage Counselor and Guide (S. 109), 1958-1959 Edition, Benjamin Fine, Prentice-Hall, New Jersey.

4) 1962 - 1963 Official Guide to Catholic Universities and Colleges. Frederick G. Hochwalt, Department of Education National Catholic Welfare Conference (Millî Katolik Kiliseler Birliği Maârif Dâiresi), Garden City, New York.

techiz ve tekfin işini idare eder, geride kalanlarını teskin ve teselli eyer. Kendi cemaatinin âzâlarına dinî emirler verir ve onları din istikametinde sevkeder.. Katolik Kilisesine bağlı mektepleri, dinî olarak sevk ve idare eder. Bu mekteplerde ayrıca dünyevî dersler de öğretilir. Dinî mektepler ve öğretim hakkında biraz ileride bilgi verilecektir. Şimdi burada, istatistiklere göre ABD. de dinin durumunu gözönüne sermek istiyoruz.

1953 ve 1961 istatistiklerine göre ABD. de dinlerin durumu şöyledir :

	1953		1961	
	<u>Mabed</u>	<u>Kayıtlı Âzâ</u>	<u>Mabed</u>	<u>Kayıtlı Âzâ</u>
Protestan	268.107	55.837.325	290.390	64.434.966
Roman Katolik	20.618	31.476.261	23.374	42.876.665
Yahudi	3.990	5.000.000	4.079	5.365.000
Ortodoks	1.340	2.100.171	1.380.	2.800.401
Eski Katolik, Polonya				
Millî Katolik ve				
Ermeniler	256	366.088	392	572.897
Budits	48	63.000	55	60.000
	<u>294.359</u>	<u>94.842.845</u>	<u>319.670</u>	<u>116.109.929</u>

212 dinî teşekkülün verdiği raporlara göre :

1953 te papaz, haham v.s. din hizmetlileri : 207.618,

Papaz yardımcıları ve ma'bedlerdeki diğer memurlar : 338.250 iken;

258 dinî teşekkülün verdiği raporlara göre :

1961 de papaz, haham v.s. din hizmetlileri : 247.009,

Papaz yardımcıları ve ma'bed memurları : 381.252 ye yükselmiştir.

ABD. genel nüfusu 1953 te takriben 159.017.000 iken 1961 de 183.650.000 e yükseliyor. Buna muvâfi olarak ma'betlere kayıtlı âzâ sayısı ve bunun genel nüfusa göre yüzde nisbeti de artıyor. Bu nisbet 1953 te % 63.6 ya yükselmiş olduğu halde 1961 de % 63.4 e düşmesi üzerinde, ABD. Kiliseler Millî Meclisi'nin neşrettiği 12.12.1962 tarihli bülteninde önemle durulmaktadır. Bu azalma sadece % 2 ise de, devamlı artışta böyle bir duraklamanın ABD. tarihinde nadir olduğu ve Kilise âzâlığı sicillerinin, bundan evvelki böyle bir düşüşü 1850 den beri ancak bir defa, 1870 de kaydettiği aynı bültende bildirilmektedir.

Kilise âzâlığının bir asır zarfında genel nüfus içerisindeki artış nisbeti ABD. de şöyledir :

<u>1850</u>	<u>1860</u>	<u>1870</u>	<u>1880</u>	<u>1890</u>	<u>1900</u>
%16	%23	%18	%20	%22	%36
<u>1910</u>	<u>1920</u>	<u>1930</u>	<u>1940</u>	<u>1950</u>	<u>1960</u>
%43	%43	%47	%49	%57	%63,6

Aşağıya aldığımız beş genel nüfus sayımındaki durum da şöyledir :

	<u>Genel nüfus</u>	<u>Ma'betlere kayıtlı âzâ</u>
1926	117.136.000	54.576.346
1940	131.669.000	64.501.594
1950	151.132.000	86.830.490
1953	159.017.000	94.842.845
1961	183.650.000	116.109.929

Yaşı 12 den daha büyük olanların durumu :

	<u>Yaşı 12 den büyüklerin genel nüfusu</u>	<u>Yaşı 12 den büyük kilise âzâları</u>	<u>Yaşı 12 den büyük kilise âzâlarının 1000 de nisbeti</u>
1926	85.900.000	45.200.000	527
1940	103.200.000	52.400.000	507
1950	111.900.000	71.276.000	637

Amerikalıların dinî hayata yönelişini, Kilise âzâlığının bu artışı gösterdiği gibi yeni inşa edilen kilise ve diğer dinî binalara sarfedilen milyonlarca dolar da gözönüne sermektedir :

<u>1920</u>	<u>1925</u>	<u>1930</u>
\$ 55.000.000	130.000.000	135.000.000
<u>1934</u>	<u>1935</u>	<u>1940</u>
\$ 21.000.000	28.000.000	59.000.000
<u>1943</u>	<u>1947</u>	<u>1950</u>
\$ 6.000.000	126.000.000	409.000.000
<u>1953</u>	<u>1960</u>	<u>1961</u>
\$ 473.000.000	1.016.000.000	984.000.000

Amerika'da kilisenin ve din hayatının bu kadar sür'atle inkişafını şu üç şeyde buluyorlar:

- 1 — Vaaz ve nasihata verilen ehemmiyet.
- 2 — Din derslerine verilen ehemmiyet ve bunlardaki inkişaf.
- 3 — Kilisenin iyilik ve yardım işlerindeki başarısı.

Vâiz yetiştirme ve vaaz meselesi Amerika'da çok mühimdir. Hemen her saat radyolarda din dersi yahut güzel bir vaaz dinlemek imkânı vardır. Hastahane de yatan bir hasta dahi istediği saat radyo ile din dersi dinleyebilir. Bundan başka New York'da en kudretli protestan vâizlerinden biri her gün öğleden sonra, radyoda 15 dakika vaaz veriyor. Bütün Amerika radyoları buradan alarak o vaazı yayıyorlar. Bu vaazlardan her gün elli bin nüsha basılarak her tarafa gönderiliyor. İşte Amerika, vaaz ve irşad meselesine bu derece ehemmiyet vermektedir .

Din dersleri meselesine gelince: Bugün Amerika'da üç çeşit mektep vardır:

- 1 — Devlet mektepleri.
- 2 — Dinî teşekküller tarafından açılan mektepler.
- 3 — Cumartesi - Pazar (veya Kilise) mektepleri: Sun'day and Sab'bath Schools.

Amerika'da her dinî teşekkülün, devlet mekteplerinden ayrı ilk, orta ve lise derecesinde mektepleri vardır. Bu mektepler dinî makamların kontrolü altındadır. Her teşekkülün mektebi o teşekkülün mensub olduğu kiliseye bağlıdır. Bu teşekküller tamamen muhtardır. Dinî tedrisat ve terbiye, tamamen bunlar tarafından yapılır. Devlet mekteplerine çocuğunu götüren bir çocuk velisi: "*Çocuğumuza din dersleri verilmesini isterim*" dediği takdirde; mektep idaresi o çocuğu yakındaki katolik veya protestan kilise mektebine götürüp yazdırmağa, oradaki din derslerine devam edebilmesi için, haftada bir kaç saat sınıf derslerinden ona izin vermeğe ve onu takip etmeğe mecburdur.

Şurasını bilhassa belirtmek isteriz ki, Amerika'da mekteplerde din dersi okutulmadığı bir zaman olmamıştır. Devlet mekteplerinde din tedrisatı azalmaya, gevşemeye başlarken ve hattâ orta ve liselerde din dersi okutmak mecburiyeti kalkarken, dinî teşekküllere bağlı mekteplerde ve kiliselerde din tedrisatı artıyor ve kuvvetleniyordu.

Bu mekteplerin muallimleri imanlı ve dindar şahıslardan seçilmekte, yüksek tahsil görmüş bir çok kimseler gönüllü olarak bu mekteplerde çalışmaktadır. Meselâ imanlı ve dindar bir fizik öğretmeni, bir kimyager, bir doktor, bir tüccar v.s. din muallimleri kursunda ders gördükten sonra gidip fahrî olarak kilise mekteplerinde din dersi okutur.

İncil, Amerikan Birleşik Devletlerinin en çok satış yapan kitabı olmakta devam etmektedir. Sayım bürosunun son istatistiğine göre, 12 aylık bir süre içinde, Amerika'da 9 248 000 İncil satılmıştır(*).

1946 A.B.D. istatistikleri dinî teşekküllere ait olmak üzere (9730) ilk mektep, (3222) orta mektep kaydetmektedir. Bu mekteplere devam eden talebe sayısı (2 153 279) dur. Bu mekteplerdeki öğretmen adedi (94 978) dir.

Kilise veya Pazar mekteplerine gelince: 1961 istatistiklerine göre bunların sayısı (286 661) dir. Bu mekteplere devam edenlerin sayısı (44 434 291) olup öğretmenleri de (3.715.221) dir. Bu miktarlar 228 dinî teşekkülün raporlarından çıkarılmıştır.

Halen Amerika'da (2356) Kolej, ve Üniversite vardır. Umuymiyetle bunların hepsinde, muayyen yer ve zamanlarda, seviyelerine uygun olarak dinî konferanslar verilmektedir. Bunların 116 sı İlâhiyat Fakültesi ve Kolejidir. Ayrıca 46 tane İncil Enstitüsü vardır.

Amerika'da ilâhiyat tahsil eden ve ileride dinî bakımdan hizmet edecek olan talebede, diğer meslekler için yetişen talebeden daha fazla meziyet ve hasletler aranır. Onun zeki, maddeten, bedenen ve mânen kuvvetli, iyi bir hatip olması gerekir. O, daha fazla yıkılmak ihtimali olan beşer hayatını, her türlü mahrumiyet ve meşakatlere rağmen kuvvetli bir imanla iyimser görmelidir. O, başkaları ile beraber namuslu, kendine güvenilir, mes'ûliyet duygusu tam ve Allah'a çok bağlı olmalıdır; ibâdetini tam yapmalıdır.

Bir din adamı namzedinde bulunması arzu edilen başka meziyetler de vardır :

Başkalarıyla ilgilenmek, dinî ve medenî hareketlere katılma arzusu taşımak, pürüzsüz bir mizaç, öğrenme iştiyakı, halk arasında iyi bir hâkim ve arabulucu olmak ve sosyal mes'elelerde kararlar vermek, dinî fikir ve âyinlere büyük bir ilgi göstermek, halk bakımını deruhte etmek

*) Selâmet Dergisi, Şubat 1963. "Amerika'da Din" Amerika Haberler Servisinden tercüme eden Orhan Türkkân.

için istekli bulunmak, herkesin kendisine hürmet beslemesini ve tereddütsüz bağlanmasını mümkün kılmaya muktedir olmak, bu meziyetlerin başta gelenleridir. Ayrıca o namzed, mesleğin maddî faydalarını beklememeli, bir takım mükâfatlar ummamalıdır. Bunların feykinde; mânevî ve ilâhî mükâfatlar olduğunu hatırlıdan çıkarmamalı, en büyük itmi'namı, arkadaşlarına ve cemaatine hizmette bulunmalıdır.

Şahsî meziyetlerine ilâve olarak, ilâhiyat talebesi, esas meslekî derslerden evvel, şu tahsili görmekte mükelleftir :

1 — *İngilizce* : Kompozisyon ve edebiyat kursları ile kazanılan açık ve doğru İngilizce konuşmak ve yazmak.

2 — *Felsefe ve Mantık* dersleri ile kazanılmış olan doğru düşünce-iktidarı.

3 — En az bir yabancı dil okuyabilme.

4 — *Fen derslerine ve laboratuvar kurslarına* devam ederek müs-bet ilimlere ve tabîî bilgilere ünsiyet kazanmak.

5 — *Tarih ve sosyal bilimlerde* derinleşmek ve beşeriyetin hâdiseler dünyasına muttali ve nâfiz olmak.

Amerika İlâhiyat Okulları Birliği, bu ilk çalışmaların 3/4 ünün *ingilizce, felsefe, Kitab-ı Mukaddes, tarih, psikoloji, yabancı dil, fen bilgisi ve sosyal ilimler* sahasında olmasını şart koşar. Geri kalan 1/4 de *ingilizce, felsefe veya tarihe* eklenebilir. Bütün bunların öğretim müddeti dört yıldır.

Bu tahsili tamamlayanlar esas meslekî derslerin tahsiline başlarlar. Mezhebî görüş ve rivâyetlere göre, epeyce farklı dersler okurlar. İlâhiyat Fakülteleri arasında büyük farklar bulunmasına rağmen aşağıdaki dersler hemen hemen hepsinde müşterektir:

1 — *Apologetics* (Hristiyanlığın ilâhî salâhiyetini hüccetle müdafaa ve isbata çalışan ders), 2 — *Ahlâk*, 3 — *İncilin müjdesini va'zetme*, 4 — *Tefsir*, 5 — *İbranice*, 6 — *Vaaz ve hitâbet san'atı*, 7 — *Âyinlerin tarih ve tefsiri*, 8 — *Misyonerlik*, 9 — *Genel tarih*, 10 — *Kilise İdaresi*, 11 — *Üstün Dinler*, 12 — *Yunanca*, 13 — *Yahudilik ve Hristiyanlık tarihi*, 14 — *Müzik*, 15 — *Din Felsefesi*, 16 — *Dinî Edebiyat*, 17 — *Dinî Pedagoji*, 18 — *Din Sosyolojisi*, 19 — *Dinî san'at*, 20 — *Sistematik ve Pratik İlâhiyat*.

Görüldüğü gibi a) Tarih grubu, b) İzah ve tefsir edici, nazari ders-

ler gurubu, c) Tatbikî dersler gurubu diye üç gurupta toplanabilen bu esas meslekî tahsilin müddeti, Protestan papazlığı için üç, Roman Katolik papazlığı için dört yıldır. Bu Fakülte devresini başarı ile tamamlayanlar papaz namzedi olarak iki yıl daha, bilhassa felsefe için kendilerine özel dikkat kazandıran kurslar görürler. Bu kursu da başarı ile bitirenler papazlık yetkisini elde etmiş olur. Bundan sonra arzu edenler doktora yapabilir.

Amerika Üniversitelerinden ikisinin İlâhiyat Fakültelerinde okutulan dersleri buraya kaydetmekte fayda görmekteyiz. Bizim İlâhiyat Fakültesi ve Yüksek İslâm Enstitüsü müfredat programlarının tashih ve tekmili için yapılacak çalışmalarda umumî olarak ilâhiyat tahsili bakımından bir fikir verir kanaatındayız. Pek tabii olarak biz İslâm dininin iman ve amel esaslarına ve İslâmî ilimlere göre, kendi tarihimiz ve ictimâî yapımız yönünden çalışmalarımızı kıymetlendireceğiz.

Meselâ, Colombia Katolik Üniversitesinin 1946 yılına ait kataloğunda İlâhiyat Fakültesinin 97 ders ve semineri olduğu kaydedilmektedir. Bu Fakültede umumî olarak bütün dünyadaki dinlerin tarihine ait dersler vardır. Ayrıca Çin dinleri, Japonya ve Hindistan'da bugün yaşayan dinler, Yahudilik ve eski Yunan dinleri, eski Arap dini ve Arap edebiyatı; İslâm dinî, İslâmî edebiyat, İslâm dini tarihi ve İslâm san'atı tarihi; İslâm - Hristiyan ve Yahudi dinleri felsehelerinin mukayeseleri, din ve ahlâk felsefesi, Hristiyan ilâhiyatı, Hristiyan dinine dair tafsilâta ve saireye ait bir çok dersler vardır.

Harvard Üniversitesi, İlâhiyat Fakültesinin muhtelif sömestrelere okutulan dersler de aşağıya çıkarılmıştır. Bu İlâhiyat Fakültesinde talebe olabilmek için herhangi bir Fakülte veya Kolejden felsefe, ilim ve san'at bakaloryasına sahip olmak şarttır.

Eski Ahid - Tevrat : İbranice, Tivrata giriş, Tivrata teolojisi, Kitab-ı Mukaddes İbranicesi, İbranî Kilise metinleri, Mezopotamya Tarihi, Mukayeseli Sâmi dillerine giriş, Filistin ve Suriye Arkeolojisi, Eski Ahid mes'eleleri, Eski Ahid tefsiri, Akadcaya giriş ve ileri Akadca, Arâmîce ve Süryanice, Eski Ahid okuma ve araştırmaları.

Yeni Ahid - İncil : Giriş, Yeni İncilin tefsiri, Matta İncili, Yuhanna İncili ve tefsirleri, Yeni Ahid teolojisi, Yunanca, İlk Hristiyan ve II. asrın edebiyat ve tarihi, okuma ve araştırmalar.

Kilise Tarihi : Reform ve Reforma karşı müesseseler ve düşüncüler, Modern Kilise tarihi, Justinian devri Kilise doktrin ve edebiyatı, Justinian'dan İstanbul'un fethine kadar Doğu Hristiyanlık Kilise ve edebiyatı,

Lâtince okuma parçaları, Amerika Kilise Tarihi, Eski Kilise mes'eleleri, Ortaçağ ve Rönesans Kilise tarihi mes'eleleri, Reform tarihi mes'eleleri, Yeni Yahudi tarihi, 19. asır Rus düşüncesinde din problemleri.

Dinler Tarihi : Giriş, Diğer dinlere karşı Hıristiyanlığın davranışı, Hind filolojisinin tipleri, Hindistan'da Budist düşünce tarihi, Uzakdoğu'da Budist düşünce tarihi, Din sosyolojisi, Dünya dinleri ve bugünkü durumu, Dünya dinlerinin mukayeseli çalışmasına giriş, Mukayeseli dinlerin incelenmesinde metodlar, İslâm dininin temelleri, İslâm tarihi ve hukuku, Okuma ve araştırmalar.

Hıristiyan İlâhiyatı ve Ahlâk : Hıristiyan İlâhiyatının şekli telâkkileri, mes'eleleri ve metodları, Hıristiyan sosyal ahlâkı, Allah'ı bilme, teslis doktrini, Modern İlâhiyatta tarih anlayışı, Va'zın ilâhî neticesi, Calvin'in sosyal ahlâkı, Hıristiyan ahlâkı ve sosyal ilimler, Okuma ve araştırmalar.

Kilise İdaresi : Kürsü için konuşma eğitimi, Kütüphane kaynakları, Kilise ve dünya, Günahları affettiren ve ilâhî taraflarıyla Kilise, Öğretici vaaz, Din lisanı, Genel ibâdet, Protestan Kilisesinde muzik, Kilisenin yenileştirilmesi için yeni örnekler, Kilise vicdanı mes'eleleri, Din ve Edebiyat, İnsanın psikolojik imajları, Psikopatolojiye giriş, Hıristiyan disiplini, Luther'in tutumu ve muameleleri: Birleştirici ve âlemşumûlleştirici tutum ve muâmeleleri, Metodcu tutum ve muâmeleleri(*).

Amerika Birleşik Devletleri Ordusunda din :

Sivil hayattaki bu dinî kültür faaliyetleri, hattâ buna "dinî kültür seferberliği" demek daha yerinde olur, askerî hayatta da ehemmiyetle yerini almıştır. Ordunun teşkilâtı, çalışma sistemindeki hususiyeti ve hizmetinin kudsiyeti gözönünde bulundurularak "Din İşleri Subayı - Chaplain" yetiştirme cihetine gidilmiştir. Halen Amerika ordusunda teğmenden tümgenerale kadar muhtelif rütbe ve kademelerde vazife gören din işleri subayları vardır. Kara, Deniz, Hava Kuvvetlerinde dinî işleri tedvir ile vazifeli ayrı ayrı birer "Din İşleri Başkanlığı" olup, dinî ve ahlâkî problemlerde, üç Kuvvetin Vekillerine ve Genel Kurmay Başkanına müşavir olarak hizmet ederler.

(*) Bu bilgiler Harvard Ün. nin 1962-63 genel kataloğundan alınmıştır. (Official Register of Harvard University General Catalogue Issue 1962-1963).

Amerika Ordusu Din İşleri Subaylarını, yüksek veya lise derecesinde Hristiyan ilâhiyatı tahsil etmiş olup kilisenin tavsiyede bulunduğu talebeler arasından seçerek yetiştirir. Seçilen bu talebeler, üç Kuvvetin yani Kara, Deniz ve Hava Kuvvetlerinin herbirinin kendine mahsus, yüksek seviyedeki üç “*Din İşleri Subay Okulu*” na sevkedilir. Orada hem öğretime hem orduya intibak eğitimine tâbi tutulur.

Amerika Donanmasının her gemisinde en az bir Din İşleri Subayı bulunur. İbadet yeri de ayrılmış ve ona göre döşenmiştir.

1958 Irak ve Orta Doğu hâdiseleri sebebiyle *Adana’ya İncirlik Hava Alanına* indirme yapan Amerika havacılarının ilk gelen ekibi Din İşleri Subaylarıdır; ve ilk kurulan çadır da ibâdete tahsis edilen çadırıdır. Bunu müşahede eden bazı gazetecilerimiz yazmışlar ve fotoğraflarını da neşretmişlerdi. *Kore muharebelerinde* Din İşleri Subaylarının taarruz hatlarına kadar sokulup askerin mâneviyatını yükselttikleri müşahede edilen keyfiyetlerdendir.

Amerika Ordusunda Dinî Hizmetin Tarihçesi :

Daha 1776 ihtilâlden evvel Amerika birliğini meydana getiren 13 koloni devletin kuvvetlerinde dinî hizmet gören subaylar bulunduğu tarihen sabittir. Kolonilerin zaman zaman Fransızlara, İngilizlere ve Kızılderililere karşı yaptıkları savaşlarda şehir kilise adamı da pek tabii olarak yerini almıştır. Onların mânevî nüfuzu ve zafere götüren tesiri müşahede edilince her kolonide *Din İşleri Subayı (The Chaplain)* yetiştirme işi plânlanmış ve nihayet bu 13 koloni devletin teşkil ettiği Kıt’a Kongresi’nin 29 Haziran 1775 tarihindeki kararıyla orduda dinî hizmet kanunî olarak başlamıştır. 20 Eylûl 1776 tarihinden itibaren de alaylara, birliklere ve garnizonlara teşmil edilmiştir¹⁹.

A.B.D. Kongresi 3 Mart 1791 tarihli tâdil kanunu ile devlet başkanına, âmme menfaati esas olmak üzere icabında Din İşleri Subayı İstihdamına karar verebileceğine dair salâhiyet vermiştir. Yalnız başkan bu tasarrufunu Senato’nun tasvibine arzedecektir.

30 Mayıs 1796 tarihinde kabul edilen A.B.D. Ordusunun Teşkilât Kanununda Din İşleri Subayı için hiç bir hüküm vaz’edilmemiş ise de,

19) Tarihçe hakkındaki bu bilgiler Amerika Birleşik Devletleri Hava Kuvvetleri Vekâleti Din İşleri Subayı Talimatnamesinin (AFM 165-3) 1-6 sayfeleri arasındaki Historical Introduction (Tarihî Giriş) den kısaltılarak alınmıştır. “Air Force Manuel, Number 165-3, Department of the Air Force Washington, D. C., March 1954”

bu ihmal, iki sene sonra yapılan tâdille telâfi edilmiş ve binbaşı maaşı alacak olan Chaplain'lerin tayini takarrür etmiştir. 12 Nisan 1808 de kanda yeni bir tâdil yapılmış ve Tugay Din İşleri Subaylığı ihdas edilmiştir. 1812 harbinde muvazzaf Din İşleri Subayları yanında çok sayıda gönüllüler de yer almıştır.

5 Haziran 1838 de çıkarılan bir kanun, papazlar arasından Din İşleri Subayı seçme yetkisini, birlik kumanda heyetlerine verdi. Bu seçilenlerin aynı zamanda öğretmenlik de yapabilmeleri gözönünde bulunduruluyor, ona göre mukavele yapılıyordu.

Din İşleri Subaylarının, cenazeleri defin merasimlerinden ayrı olarak, hafta içi dua toplantıları yapmak, konferanslar, İncil dersleri ve pazar okulu vaazları vermek de esas vazifeleri arasında idi. Eğer kabili tatbik ise her pazar günü, en aşağı bir kere "Pazar âyini" tertip ve idare etmeleri de talimâtta ek vazife olarak kendilerine verilmiştir.

1838 Meksika Harbi ve Kuzeyli - Güneyli çatışması esnasında Din İşleri Subayları, her zaman olduğu gibi, dinî vazifelerinden gayri içtimâî ve ahlâkî faaliyetleriyle de temayüz ettiler ve ordudaki muvazzaf miktarı artırıldı. 1864 te kendilerine rütbe verildi, fakat kumanda yetkisi tanınmadı.

Birinci Cihan Harbi başladığında A.B.D. nin muvazzaf ordusunda 74, Millî Muhafız Birliği'nde 72 Din İşleri Subayı vazife görüyordu. Harp esnasında ise din hizmeti görenlerin sayısı 2363 e yükselmiştir. Bunlardan 23 ü vazife başında ölüyor, 59 u takdimâme ve madalya alacak derecede üstünlük gösteriyor.

1918 de kabul edilen bir kanunla orduda her 1200 kişiye bir Din İşleri Subayı düşecek şekilde kadrolama yapılıyor. Moral Subaylığı yapmak sosyal ve kültürel faaliyetlerde bulunmak da Din İşleri Subaylarının vazifeleri arasına katılıyor. Din İşleri Subayları, Genç Hristiyanlar Teşkilâtı (YMCA), Hizmet Gönüllüleri Ordusu gibi diğer bütün sivil dinî teşekküllerden bu çalışmalarında yardım görüyorlar.

I. Dünya Harbini müteakip Chaplain statüsünde değişiklikler yapılıyor. 1920 de Başpapazlık, yani Ordu Din İşleri Başkanlığı (Chief of Chaplains) ihdas ediliyor. Din İşleri Subaylarına albaylığa kadar terfi hakkı tanınıyor. Müstakbel ihtiyaçlar düşünülerek bu sahada yetişecek kimseler için öğretim programları yapılıyor. 31 Temmuz 1935 de de Din İşleri Subaylarının maaş ve rütbeleri hakkında ve terfilerini sağlayan bir kanun çıkarılıyor.

II. *Dünya Harbi*'nde (8896) din adamı A.B.D. ordusunda vazife alıyor. Bunların arasında papazlardan başka bir miktar haham da vardır. Bu sayıdan 78 i vazife başında, 4 ü Japon esir kamplarında ölüyor. 264 ü ağır veya hafif yaralanıyor. 2395 i de esas vazifeleri dışında üstün mesailerinden dolayı takdir ve taltif ediliyorlar.

1944 de Ordu Din İşleri Başkanı, Tümgeneral oluyor. Üç kuvvetin Din İşleri Subayları bu Başkanlığa bağlanıyor. 11 Haziran 1948 de her üç kuvvet için ayrı ayrı Başpapazlık yani Din İşleri Başkanlığı ihdas ediliyor ve zamanla her birinin müstakil servisleri (Chaplain Service) tesis olunuyor. Meselâ Hava Kuvvetlerinin servisi 3 Nisan 1951 de kuruluyor. Bununla Hava Kuvvetleri Din İşleri Subaylığı yeni bir mânâ kazanıyor. Uçan bir neslin problemlerini karşılamak üzere kendi metod ve programlarını inkışaf ettirmek için bütün gücünü teksif ediyor.

Birleşik Amerika Ordusunda din işlerine ne derece ehemmiyet verildiğini anlamak için bu husustaki talimatnâmelere bir göz atmak kâfidir. Bu bakımdan *Kara Kuvvetleri Vekâleti Din İşleri Subayı Talimatnâmesi (FM 16-5, The Chaplain)* nin bölüm ve kısımlarını aynen aşağıya çıkarıyoruz.

BÖLÜM 1. GENEL ESASLAR

BÖLÜM 2. MÜNASEBETLER

- I. Askerî esaslar
- II. İçtimaî münasebetler
- III. Mabedlere ait münasebetler
- IV. Cemiyet münasebetleri

BÖLÜM 3. DİN İŞLERİ SUBAYININ PROGRAMI

- Kısım
- I. Dinî ve idarî hizmetler
 - II. Dinî eğitim
 - III. Dinî ihtimam ve nasihat verme
 - IV. Karakter geliştirme
 - VI. İdarî faaliyetler

BÖLÜM 4. KIŞLA DİN İŞLERİ SUBAYI

- Kısım
- I. Genel bilgiler
 - II. Yetkiler
 - III. Tesisler ve vasıtalar

BÖLÜM 5. ÖZEL GÖREVLERDE DİN İŞLERİ SUBAYI

- Kısım I. Personel merkezi
II. Hapishanede Din İşleri Subayı
III. Hastahaneler
IV. Eğitim merkezi
V. Denizaşırı sevk merkezi

BÖLÜM 6. YURDİÇİ BÖLGESİ DİN İŞLERİ SUBAYI

- Kısım I. Dinî kısmın teşkilâtı
II. Sorumluluklar
III. Münasebetler

BÖLÜM 7. K. K. HAVA SAVUNMA KUMANDANLIĞI DİN İŞLERİ SUBAYI**BÖLÜM 8. MUHARİB BİRLİK VE TEŞKİLLERDE DİN İŞLERİ SUBAYI**

- Kısım I. Genel Esaslar
II. Müstakil Tabur Din İşleri Subayı
III. Tümen Din İşleri Subayı
IV. Kolordu Din İşleri Subayı
V. Sahra Ordusu Din İşleri Subayı

BÖLÜM 9. MENZİL BÖLGESİ DİN İŞLERİ SUBAYI**BÖLÜM 10. HAREKÂT ALANI**

- Kısım I. Teşkilât
II. Mes'uliyetler
III. Harekât alanı Din İşleri Subayı - Temaslar

BÖLÜM 11. KARA KUVVETLERİ VEKÂLETİ VE ANAVATAN KUMANDANLIĞI

- Kısım I. Din İşleri Başkanı
II. Kara Kuvvetleri Din İşleri Okulu
III. Kara Kuvvetleri Din İşleri Kurulu
IV. Anavatan K.K. Kumandanlığı Din İşleri Subayı

**

Tâlimatnâmenin yukarıya çıkardığımız fihristi Birleşik Amerika Ordusundaki dinî teşkilâtın kuruluşunu ve ordunun bütün kademelerine yayılışını derli toplu göstermektedir. Şimdi bu teşkilâtın ne şekilde ça-

ıştığını ve Birleşik Amerika Ordusu'nda dinî hayatın bütün safhalarıyla nasıl yaşandığını gösteren bazı maddeleri de mezkûr talimatnâmeden aynen aşağıya alıyoruz²⁰:

MADDE 1. Maksat ve şumûl:

Bu talimatnâme Birleşik Amerika Ordusunda Din İşleri Subaylarının hizada ve seferde çalışmalarına dair temel bilgiyi verir.

MADDE 2. Din İşlerine ait program sorumluluğu :

Kumandan birliğin din işlerinden ve moralinden sorumludur. Din İşleri Subayı, Özel Karargâh Subayı olup dinle ilgili işlerde kumandana müşavirlik eder.

MADDE 3. Din İşleri Subayının durumu ve görevi :

Din İşleri Subayı, subay üniforması giyer. O, her haliyle dinî bir temsilcidir. Onun görevi ordu mensuplarının dinî tekâmülünü sağlamaktır. Ordu, dinî esaslar üzerine kurulmuştur. Din İşleri Subayı, bu temelî sağlamlaştırmak suretiyle orduyu dinî prensiplerin bir kal'ası yapar. Böylelikle asker, morali sağlam, memleketine sâdik olur.

MADDE 4. Din İşleri Subayının faaliyetleri :

Görevinin icrasında Din İşleri Subayı:

- a. Kumandana dinî işlerde müşâvirlik yapar;
- b. Ordu mensuplarının ibâdetini temin eder;
- c. Dinî merasimleri idare eder;
- d. Dinî öğretimi sağlar;
- e. Ruhanî rehberlik yapar. Hasta ve hapisleri ziyaret ve kışlayı gezmek suretiyle moral terbiyesi sağlar;
- f. Din işleri için program yapar.

20) Bütün bu maddeler, Yedeksubaylığım esnasında Genel Kurmay Başkanlığı Moral Şubesinde "Ordumuzun Manevî Eğitiminin Din Yoluyla da Tamamlanması" mevzuunda yaptığım çalışmalarla ilgili olarak muhtelif devletlerin askerî dinî teşkilâtları hakkında Ateşeliklerimiz vasıtasıyla temin edilmiş olan talimatnâmeler arasındaki **Amerika Birleşik Devletleri Kara Kuvvetleri Vekâleti Din İşleri Subayı Tâlimnâmesi (FM 16-5 The Chaplain)** nin, Waşington'da tahsilde bulunan Dil Öğretmeni Subaylarına tercüme ettirilen nüshasından çıkarılmıştır.

MADDE 5. *Din İşleri Subayının tahsis ve dağıtımı:*

Amerika Birleşik Devletleri Ordusunda Din İşleri Subayının tahsis ve dağıtımı Ordu Dairesi tarafından yapılır. Fazla miktarda dağıtım ve ferdî tayinler teşkilât ve dağıtım kadrosuna göre yapılır.

“AR-165-15” e uygun olarak Din İşleri Subayları dinî olmayan görevlere verilmezler.

MADDE 6. *Din İşleri Subaylarının tayini :*

Amerika Birleşik Devletleri ordusunda Din İşleri Subayı ya muvazaf orduya veya ihtiyat orduya veyahut da Amerika Birleşik Devletleri Millî Muhafız Kadrosuna tayin edilebilirler.

Harb halinde veya tehlike ilân edildiği zaman tayinler bu üç kısımdan birinin adı zikredilmeden yapılabilir. Tâyinler bu üç büyük teşkilâtın talimatlarına göre yapılır.

MADDE 8. *Kumandanlarla münasebet:*

a. Din İşleri Subayları şunu iyice bilmelidir ki meslekî muvaffakiyetleri, kumandanları ile olan münasebetlerine bağlıdır. Din İşleri Subayı, kumandanın fikir ve prensiplerini öğrenmeli ve ona göre hareket etmelidir. Kumandan uzun yılların verdiği tecrübeye sahip ve din işlerinde, daha önceki Din İşleri Subaylarıyla münasebetlerinden dolayı bilgilidir. Din İşleri Subayı bu hususta kumandanı faydalanmayı bilmelidir.

b. Din İşleri Subayı, ast birlik kumandanlarına, kumandanın prensip ve arzularının anlaşılmasında yardım eder.

c. Din İşleri Subayının, gerek kendi, gerekse komşu birlik kumandanlarına karşı hattı hareketi dostça olmalıdır.

MADDE 9. *Karargâh subayı olarak:*

Din İşleri Subayının Karargâh subayı olarak görevleri “101-5” talimatnâmesinde ana hatları ile belirtilmiştir.

MADDE 10. *Kıt'alarla münasebet:*

Din İşleri Subayı her hareketi ile örnek olmalı ve hürmet kazanmalıdır. O gerek ferdî gerekse içtimaî temas imkânlarını kaçırmamalı, ziyaretler yapmalıdır.

MADDE 11. *Tâbi kimselerle münasebet:*

Din İşleri Subayı askerî personelden gayri kendine bağlı kimselere

de ihtimam ve şefkat göstermelidir. Din İşleri Subayı garnizon içinde veya yakınında ikâmet eden personelin evlerine ziyaretler yapmak suretiyle onların dinî bağlarını kuvvetlendirmelidir.

MADDE 12. Diğer Din İşleri Subaylarıyla münasebet:

Din İşleri Subaylarının birbirleriyle olan münasebeti karşılıklı anlayış, hürmet ve kardeşlik samimiyeti çerçevesi içindedir.

Dinî inanışlarda ve ibadetteki fark, askerî cemiyette dini temsil etmek için, karşılıklı ve müşterek gayreti aksatmamalıdır. Din İşleri Subayları arasında iş taksimi akıllı ve mantıkî bir harekettir. Din İşleri Müşavir Subayı bu işbirliğinin tahakkukuna yardım eder. Din İşleri Subayı kanunen teknik mânada emir veremezse de mahdut kontrol yapabilir. Din İşleri Subayları karşılıklı görevlerin ifasında rütbe kullanmamalı veya yalnız kumandanlık kanalına bağlı kalmalıdır. Fakat tabii olarak hürmet ve samimiyeti meydana getiren liderliğin ideal şeklini tatbik gayret etmelidir.

MADDE 14. Din İşleri Subayının durumu:

Orduda Din İşleri Subayı dinî bir temsilcidir. Onun bu durumu mâbedine faal bir üye olmasını icabettirir.

MADDE 15. Yetkili otoritenin tasdiki:

Din İşleri Subayının tayini, Din İşleri Başkanlığının tensibinden sonra yapılır.

MADDE 17. Vatandaş ve cemiyetle münasebetler:

Din İşleri Subayı kumandanlığın müsaadesiyle mahallî dinî cemiyetlerle münasebette bulunur. Böylelikle sivil ve askerî sosyal münasebetler temin edilir.

Din İşleri Subayı okul aile birlikleri, talebe cemiyetleri, yardım ve sıhhat teşkilâtı gibi müesseselerle temasta bulunmak suretiyle karşılıklı fikir teatisi yaparak fayda sağlar.

MADDE 19. Hülâsa:

Din İşleri Subayı askerinin her türlü hayat veçhesiyle meşgul olur. Askerinin askerlik hizmetinde bulunduğu sırada cemiyetle münasebetine yardım eder. Asker sivil hayata dönünce onun vatanına sadık bir vatandaş olarak evsaf kazanması, Din İşleri Subayının meşguliyeti meyanındadır. Din İşleri Subayı örnek dinî faaliyetiyle bunu temin eder.

MADDE 24. *Özel dinî merasimlere iştirak:*

a. Mukaddes günler: Din İşleri Subayı senenin mukaddes sayılan muayyen günlerinde dinî merasimi yürütür. Askerî şahısların iştiraki hakkındaki hükümler "AR 165-15" de mevcuttur.

b. Vaazlar: Allah'a karşı olan vecibelerin yerine getirilmesini takviye maksadiyle yapılır. Kumandanlığın müsaadesiyle büyük salonlar kullanılır.

MADDE 25. *Dinî hizmet kolaylıkları:*

a. Kumandanlık emrinde bulunan muhtelif mezheplere mensup askerî personele, Din İşleri Subayı, her türlü kolaylıkları sağlamak suretiyle ibadetlerini mümkün kılar.

b. Askerliğin özelliği dolayısıyla her isteği her zaman karşılamak mümkün olmayabilir. Mamafih Din İşleri Subayı, mezhepler kanununa göre ibadet imkânlarını sağlamaktan sorumludur.

c. Birlik personelinin çoğunluğunu teşkil edenlerin pazar günleri (bizde Cum'a) mutad saatlerdeki ibadet hizmetleri için yer temin edilmiş olmalıdır.

MADDE 26. *Yardımcı Din İşleri Subayları:*

a. Din İşleri Subayının çeşitli mezheplerin ibadetini temin etmesi için sivilinden veya dinî ünvanı olmayan ehliyetli askerî şahıslardan yardımcı alması icabedebilir. Bunlar Din İşleri Subayının nezareti altında çalışırlar ve bunlara maaş, mevcut mâlî hükümlere göre verilir.

b. Bu yardımcıların seçilmesinde azamî itinâ gösterilmelidir.

MADDE 28. Din İşleri Subayının dinî merasimleri icrası, vaaz vermesi ve saire gibi mânevî salâhiyetleri ona, mensup olduğu dinî müesseseler tarafından verilir..... Din İşleri Subayı diğer din ve mezheplerin akidelerine dil uzatmaktan kaçınmalıdır.

MADDE 29. *İbadete katılmak:* Din İşleri Subayının idare ettiği umuma açık ibadethane bütün askerî personele ve kışlada ikâmet eden sivil şahıslara açık bulundurulur. "AR 165-15" talimatı kumandanlara, ibadetlere katılmağa istekli personelin hizmeti aksatmayacak şekilde vazifeden ayrılmalarına müsaade yetkisi vermiştir. Yine aynı talimatnâme ibadet etmek istemeyenlerin mecbur edilemeyeceğini açıklamıştır.

MADDE 30. *İbadet kıyafeti:* Din İşleri Subayı ibadeti yürütürken üniformalı veya cübbeli bulunur.

MADDE 33. *Dinî eğitim:*

Din İşleri Subayı askerî personelin din bilgisinin genişlemesinden Allah'a iman duygusunun artmasından sorumludur. Her türlü faaliyetlerle bunu temine çalışır.

MADDE 34. Pazar ve mukaddes gün dersleri, iyi bir din eğitimi programının kalbi ve nüvesidir²¹.

a) *Birleşik dinî müfredat programı* : Bu, Din İşleri Başkanı tarafından tasvip edilen program olup üç mezhebi de (yani Protestan, Katolik, Yahudi) ihtiva eder.

b. Din işleri programının tatbiki hususunda gerekli vasıta ve imkânlar sağlanmalıdır.

c) *Dinî okul teşkilâtı* : Okulun öğretim hey'eti, gönüllü subay ve ailelerinden ibarettir.

MADDE 35. *Çalışma grupları*: Bu gruplar, Din İşleri Subayı tarafından maksada göre *etüd, ibâdet ve duâ gruplarına* ayrılır. Bu grup toplantılarının organizasyon program ve çizelgeleri onların teşkili maksadına bağlıdır. Bu toplantılar pazar ve mukaddes gün öğretimine öğretmen yetiştirmede faydalıdır. Bu gibi toplantılar haftada bir veya iki defa veya daha sık yapılabilir.

MADDE 39. Din İşleri Subayı kendisine ümitle bakan ruhların sevk ve idare edicisi ve ruhanî reisidir. Bu bakımdan mensup olduğu din müessesesinde iyi yetişerek orduya gelmelidir.

MADDE 40. *Personel hastalanınca veya hapsedilince* Din İşleri

21))Hristiyanlıktaki pazar ile mukaddes gün ders ve ibadetleri, bizde Cuma'ya ve kandil ile bayramlara tekabül eder. Fakat dinimizde, Cuma gününün tamamında tatil yapılmasına dair bir hüküm yoktur. Yalnız Cuma namazı vaktinde müslüman erkeklerin namazdan başka hiçbir şeyle meşgûl olmayacakları ve mutlaka camide toplanıp cumayı edâ etmeleri, hutbeyi dinlemeleri hususundaki ilâhi emir kat'îdir yani farzdır. Başka herhangi bir gün ve vakitte cumanın kılınmasına dinen imkân yoktur. (Cuma sûresi, Ayet 9-11) Binaenaleyh memleketimizde bugünkü tatbikatın Anayasamızın 19. maddesine aykırı olduğu, **cuma günü öğle tatilinin cumayı kılabilen şekilde ayarlanması** lâzım geldiği, tatil kanunları muvacehesinde bunun imkân dahilinde bulunduğu; cumayı kılmak istedikleri halde birçok müslüman-Türk'ün o saatte resmî daire, okul, kışla ve fabrikada bulunmak mecburiyetinde bırakılmasının "din hürriyeti" ile kabili te'lif olamayacağı tabiidir. Bu hususta "Cuma Mes'elesi" adıyla yazdığımız bir kitapçık yakında neşredilecektir.

Subayı onları ziyaret edecektir. Erat iş başında iken Din İşleri Subayı da arazide onlarla birlikte bulunacaktır. Muharebede onların meşakkatlerini paylaşacak yine odur.

MADDE 42. Askerî Ceza Kanunu, Din İşleri Subayının, cezalandırılacak bir kimse ile muhaberesini bir hak olarak tanır. Fakat Din İşleri Subayı muhabere muhteviyatını hiç bir surette, hiçbir yerde, hiç bir kimseye açıklamak mecburiyetinde değildir.

MADDE 43. Din İşleri Subayı talep edilen bir yardımı yerine getiremediği takdirde kendisine yardım edebilecek Kızılay veya Kızıllaç'ı Ordu Âcil Yardım Teşkilâtı, Ordu Muavenet Cemiyeti, Genel Müfettişlik, Millî Müdafaa Hukuk Müşavirliği, Psikolog gibi münasip makam ve şahıslara müracaat etmelidir. Bu gibi makamlarla yakın irtibatı sağlamalı ve bunu idame ettirmelidir.

MADDE 49. Din İşleri Subayı *Müstakil Taburdan Kara Kuvvetleri Vekâletine kadar* olan bütün kademelerde bir karargâh subayı olarak çalışır.....

MADDE 50. *Garnizonda ve arazide Din İşleri Subayının* bir bürosu olmalıdır. "AR 165-15" talimatnâmesi Din İşleri Subayının gerektiği gibi çalışabilmesi için kumandanın kendisine bir yer sağlamasını âmiridir.

MADDE 54. A.B.D. *Kara Ordusu garnizonlarındaki dinî işlerin tedviri* için, tevzi kadrosu esaslarına göre, Din İşleri Subayları tayin edilir. Tevzi kadrosunun hazırlanmasına dâir teferruat ile vazifeye taallük eden bilgiler "AR 310-42 ve 310-43" tedir. Garnizonlardaki din işleri adamlarına umumiyetle Din İşleri Subayları denir. Din İşleri Subayları arasında en yüksek rütbelisi, Kışla Din İşleri Subayı tayin edilir.

MADDE 58. *Kışla Din İşleri Subayı*, garnizondaki dinî eğitim programının koordine edilmesinden sorumludur. Aynı zamanda bu maksat için gerekli derslane, ulaştırma aracı v.s. "AR 58-38" gibi kolaylıkları temin etmelidir.

MADDE 59. *Kışla Din İşleri Subayı* garnizondaki bütün birliklerde karakter eğitimini yapan subaylarla iş birliği yapar. Kışla Din İşleri Subayı genel olarak, eğer tayin edilmiş Din İşleri Subayları varsa, misafir birliklerin karakter eğitimiyle alâkadar olmaz. Kışla Din İşleri Subayı garnizon kumandanının sorumlu olduğu karakter eğitimini teftiş eder; bir yanlışlık halinde gerekli düzeltmeyi veya en iyi şekli tavsiye eder. Bu teftiş aşağıdaki hususların kontrolü suretiyle yapılır:

- a. Eğitimin yapıldığı yerin uygunluğu.
- b. Eğitim programının uygunluğu.
- c. Eğitime iştirak nisbeti ve nisbet azlığı halinde sebepleri.
- d. Gruptan sorumlu eşhasın tavrı, hareketi ve kontrol etkisi.
- e. Eğitimi yaptırانların tavrı, hareketi ve görünüşü.
- f. Öğretim metodları, yardımcı öğretim malzemelerinin kullanılması, alâka çekicilik derecesi v.s. ihtiva eden eğitim kalitesi.

MADDE 64. *Kışla Din İşleri Subayı*, bütün ibadethâne ve Din İşleri Subaylarının, miktarı kâfi ikmâl maddesi ve teçhizatı olup olmadığı görmekle mükelleftir. Birliklere ibadethane tahsisini tavsiye eder ve ibadethane ile Din İşleri Subaylarında bulunması gerekli teçhizat ve ikmâl maddelerini bilir... İkmâl maddeleri ve teçhizatın kâfi miktarda bulunup bulunmadığını, yerinde kullanılıp kullanılmadığını ve kullanma kabiliyetini kaybetmiş olanların değiştirilip değiştirilmediğini anlamak ve temin etmek üzere ara sıra muayene eder. *Kışla Din İşleri Subayı*, lojistik ikmâl alanındaki görevini ifâda bir demirbaş defteri tutar ve bütün ikmal maddeleri ve techizatın uygun kullanılmasını temin eder (AR 165--40 ve AR 711-16).

MADDE 65. Harp zamanındaki gibi büyük mikyasta bir orduya ihtiyaç bulunmayan *sulh devresinde*, *sivillerle olan münasebetin* ehemmiyeti büyüktür. Din İşleri Subayının ibâdethaneye olan karâbeti, halk ile temastaki ve halka hitabetmekteki tecrübesi dolayısıyla kumandan, sık sık Din İşleri Subayına bu alanda ödev verir.

MADDE 73.Din İşleri Subayının *ordu kabul merkezlerine* gelenlerle yapacağı ilk mülâkat mühimdir. Din İşleri Subayı bu işin mutad, değişmez bir faaliyet olmasına müsaade etmemelidir. Çünkü erler yenidir; intibalar elde edeceklerdir. Ordu Din İşleri Subayı ile ilk temaslarıdır. Din İşleri Subayı dinî noktai nazardan müessir olup bütün askerlikleri müddetince her durumda onlara tesir edecek askerlik ruhunu aşılıyacaktır.

MADDE 75. Din İşleri Subayı hapishanelerde suçlularla ilgilenir, onları doğru yola getirmeğe çalışır.

MADDE 77. *Hapishanede Din İşleri Subayının programı:*

Program, esas olarak hapisleri ihtiva ettiği gibi karargâhı da etmelidir. İbadet imkânlarını sağlamak kumandanın mes'uliyetidir. "AR 165-15". Bu ibadette Din İşleri Subayı, hapisler olarak onlara durumlarını hatırlatmaz. Onun işi sevgi, olgunluk ve rûhî mürşidlik ve kılavuzluktur.

Muhafazaları, hapishane subayına aittir. İbadet ruhunu, havasını, bütünlüğünü ve olgunluğunu temin için malzeme, cazibe ve temizlikte titizlik gösterilmelidir. Bazı özel hallerde ibadethaneye gidemiyen hapisler için Din İşleri Subayı hususî bir tertip yapar.

MADDE 78. *Dinî liderlerin hapisleri himayesi:* Hapisteki askerlerin Din İşleri Subayına ihtiyacı vardır. Fakat bunu tasvip etmeyenler bulunabilir. Belki Din İşleri Subayının kendilerine tahditler tatbik edeceğini zannederler. Bu sebepten mânen Din İşleri Subayından ümit bekleyen hapislere ihtimamda Din İşleri Subayı çok hassas olmalıdır:

a. Kanunî tavsiyede bulunmaktan veya herhangi bir beyandan icinabetmelidir. Suçuna muvakkat veya muhalefet etmez.

b. Din İşleri Subayı, hapisin suçu veya mahkeme kararına müstahak olup olmadığı hususunda hiç bir beyanda bulunmaz. Herhangi bir haksızlık olursa askerî kanallardan giderek durumu arzeder.

MADDE 79. Din İşleri Subayından hapislerin eski haline yani "iyi" ye dönüp dönemeyecekleri hususunda fikir istenebilir. Bu işte Din İşleri Subayının çok namuskâr ve bîtaraf olacağı beklenir. Çünkü onun beyanı hürmetle kabul edilip kendisine ihtiyacı olan hapise faydalı olacaktır.

MADDE 81. *Hastahanelerde Din İşleri Subayı :*

Din İşleri Subayları hasta yatağı adedine göre tayin edilirler. Din İşleri Subayının esas vazifesi hastaya dinî program hazırlamaktır. Ekalilyet Din İşleri Subayı bulunmazsa bunlar için asker veya sivil bir din adamı çağrılır. Program, hastahane çalışma plânına imkân nisbetinde uymalıdır. Bu programı yaparken Din İşleri Subayı nekahette olan, gezebilen ve tekerlekli iskemlede olan hastaları nazarı itibara alır.

MADDE 82. *Din İşleri Subayı koğuş ziyaret programı hazırlar* ve onu sadakatle takip eder. Onun bir koğuşu ziyaret etmesi özel bir ihtiyaç olmadıkça uzun sürmez. Koğuşa girer girmez mes'ul hastabakıcı veya doktorla temas eder. Esas ilgileneceği malûmatı almış olur. Kendisine âcil ihtiyacı olanlara evvelâ olmak üzere, bütün hastalara samimî davranır. Akıl hastası, yeni hasta, ameliyath v.s. hastalar için hastahane talimatına, doktor tavsiyesine, hastanın durumuna ve kendi ilâhî aklı selimine göre hareket eder.

MADDE 83. *Harp yaralıları:* Bunlara ihtimam diğerlerinin aynıdır. Esas gayesi ıstırab içinde olan hastaya rûhî kuvvet kazandırmaktır.

tır. Hastahanedeki Din İşleri Subayına yardım olmak üzere tabur sargı yerinde, yaralı toplama yerinde veya diğer yerlerdeki Din İşleri Subayının yaptığı işler kısaltmalarla hasta kartının üstüne yazılır.

MADDE 85. *Eğitim merkezinde Din İşleri Subayı :*

Burada er temel eğitimini görür. Askerlik hayatı boyunca müessir olacak intiba ve alışkanlıklarını burada elde eder. Burada Din İşleri Subayı öğretici tim'in bir âzâsıdır. Din bakımından eri geliştirir ve eğitimi- ne yardım eder.

MADDE 89. *Çalışma saatleri :* Askerlik hayatında erin hemen hemen bütün zamanı eğitimde geçer. Şüphesiz Din İşleri Subayı da öyledir. Bununla beraber mesai saati dışında dairesini muayyen zamanlarda meselâ akşamları erlere açık bulundurmak suretiyle kendisine ihtiyacı olan erlere kendisiyle temas imkânını sağlar.

MADDE 108. *Muharip birlik ve teşkillerdeki Din İşleri Subayı:*

Ordu Din İşleri Subayı muharip değildir. Bu, Cenevre içtimâmında karar altına alınmıştır. Din İşleri Subayı maiyeti ile beraber muharebe- ye girecektir. Bölüm 3 de açıklanan vazifeler, genel olarak muharebe- sahasında görevli bütün Din İşleri Subaylarına kabili tatbiktir. Muha- rebe, bazı hususları gerektirir. Bu sebeple Din İşleri Subayı her bakımdan iyi bir şekilde eğitim görmelidir.

Birlikler gelecek muharebelerde çok fazla dağılacaklardır. Netice olarak, Din İşleri Subayları, birliğin bütün personelinin dinî merasime katılmalarını sağlamak güçlüğü karşısında kalacaklardır. Dinî merasi- min âzamî bir şekilde yapılabilmesi için dikkatli bir plânlama lâzımdır.

Dinî ve moral program, ibadetin temelidir. *Allah'a ibadet ve rûha- nîliğe iman, bir askerin vatanına ve yuvasına daha imanlı olarak hizmet etmesini sağlar.* Din İşleri Subayı bu hususta her fırsattan faydalanma- lıdır.

MADDE 109. *Dinî hizmet ve dinî tahsil :* Eratı Allah'a sevk et- mek ve Allah'ı erâta getirmek; muharebede, garnizondakinden daha fazla gereklidir. *Bir muharibi Allah'ından başka hiç bir şey takviye ede- mez.* Bu sebeple herhangi bir Din Subayından asgarî olarak beklenen, sık bir şekilde dinî ibadet yaptırmasıdır. Muharip için dinî program uzun süreli olmalıdır.

MADDE 110. *Dinî ihtimam :* Şahsî ziyaret, yaralıya ihtimam, nasihat, mahrumiyete iştirak, lüzumu ânında ruhî destek, günlük yaşa-

yiş şartlarına sadakat gibi hususlar, Din İşleri Subayını, muharebe eğitiminin en önemli âzalarından birisi mevkiine çıkarır.

MADDE 115. *Müstakil Tabur Din İşleri Subayı*, normal olarak Kolordu veya Ordu Din İşleri Subayının emrine tâbidir. Taburun diğer karargâh kısımlarının takip ettiği kumanda kanalını kullanır.

MADDE 118. *b. Tümen Din İşleri Subayı*, tümene dahil veya bağlı bulunan bütün birlik Din İşleri Subaylarının faaliyetini gözetime tâbi tutar.

MADDE 122. *a. Ordu Din İşleri Subayı*, Kolordu Din İşleri Subayının ilk âmiridir. Kolordu Din İşleri Subayı, Ordu Din İşleri Subayına, Kolordu sahasındaki bütün din işleri hakkında malûmat vermelidir.

b. Moral ve muharebe verimi mevzularında olduğu gibi *Kor. Din İşleri Subayı*, Tümen Din İşleri Subaylarını teknik ve taktik hususlarda gözetime tâbi tutar.

MADDE 126. Bir birlik kumandanı, Din İşleri Subayı tahsis edilmesi için doğrudan doğruya teklifte bulunmaktan sorumludur. Din İşleri Subaylarının uygun şekilde tahsisleri hususu Ordu Din İşleri Subayı tavsiyesiyle G-1 tarafından yapılır.

MADDE 130. *Harekât alanında Din İşleri Subayı :*

Bir harekât alanının tesisini, vazifesini yapabilmesi bakımından, bizzat harekât alanı kumandanı tayin eder. Harekât alanı karargâhına bir Din Subayının tayini harekât kumandanının emriyle yapılır. Muhtelif memleketlerin askerî kuvvetlerinin üç sınıfından müteşekkil (kara, deniz, hava) devletler arası bir karargâha, umumiyetle Din İşleri Subayı tayin edilmez, U.S.A. nın her üç kuvvetinin kıdemli Din Subaylarından her biri, kendilerini ilgilendiren teknik işlerde doğrudan doğruya Din İşleri Başkanı ile temasa geçerler ve her türlü temaslarında kendi karargâhlarının kumandanlık kuruluşunu göz önünde bulundururlar.

Bununla beraber harekât alanındaki kuvvetlerin kıdemli Din Subayları, müşterek menfaatleri ilgilendiren meselelerde irtibat ve işbirliğini idame ettirmelidirler. Harekât alanı Din İşleri Subayı bir karargâh Subayı olarak harekât alanındaki Din İşleri Subaylarına ait eğitim programlarını nezareti altında bulundurur. Harekât alanı Din İşleri Subayının doğrudan doğruya nezareti altında bulunan teknik kanallardaki Din İşleri Subayları, Ordu Din İşleri Subayı ve menzil sahasındaki Din İşleri Subayları olmalıdır.

MADDE 132. *Eğitim* : Harekât alanı Din İşleri Subayı harekât alanına yeni gelenlerle muharebeye girenleri vazifelerine intibak ettirmek için programlar hazırlattırır. Ruhî korkuları kaldırmak için konferanslar tertip ettirir. Donanma ve Hava Kuvvetleri kıdemli Din İşleri Subaylarıyla müşterek konferanslar tertip eder. Din İşleri hakkında periyodik bülten yayımlar.

MADDE 134. *Askerî ibadethane* : Harekât alanı Din İşleri Subayı, G-4, istihkâm ve plânlama kısmıyla işbirliği yaparak harekât alanında askerî ibadethanenin inşasını temin eder. Sivil ibadethanelerin kullanılması hakkında takip edilecek hattı hareketin tarzına dair tavsiyelerde bulunur.

K. K. Vekâleti ve Anavatan Kumandanlığı,

Din İşleri Başkanı :

MADDE 140. a. Din İşleri Başkanları, Ordu Vekâletinde bir özel karargâh üyesi olarak dinî ve ahlâkî problemlerde Ordu Vekili (K. K. Vekili), Genel Kurmay Başkanı ve diğer bütün ordu müesseseleri idarî ve teknik karargâh kısımlarına müşavir olarak hizmet ederler. Din İşleri Reisi olarak, Din İşleri Dairesi'ne başkanlık eder. Kurmay Başkanının tasvibi şartıyla, Din İşleri Başkanlığı, eğitim programından mes'uldür.

b. *Din İşleri Başkanı, Tümgeneral rütbesinde bir generaldir. Senatonun tasvibi şartıyla dört senelik bir devre için Reiscumhur tarafından tayin edilir.*

Din İşleri Başkanı Yardımcısı, Tuğgeneral rütbesinde bir generaldir. Din İşleri Başkanı tarafından kendisine salâhiyet verilen işlerden mes'ul olup Din İşleri Başkanının gaybûbetinde ona vekâlet eder. Din İşleri Başkan Yardımcısı, Din İşleri Başkanlığı Dairesinin faaliyetlerini organize etmede hususî bir mes'uliyet taşır. Din İşleri Subayları ile ilgili çalışmalarda sık sık Din İşleri Başkanını temsil eder ve Din İşleri Dairesi kısımları arasındaki faaliyetleri koordine eder.

Yardımcı, Din İşleri Başkanlığı Dairesi plânlama ve programlama kısımları ile idarî yardımcıya direkt olarak nezaret eder.

MADDE 141. *Şûbeler : Prensipler ve Personel Şûbesi :*

Merkezî ihtiyaçlar ve ahlâk yetiştirme branşı, personel faaliyetleri, dinî münasebetler branşı ve meslekî plânlama kısmı faaliyetlerini ida-

re ve koordine eder. Yönetim şûbesi ve mâliye şûbesi, idarî hizmetler kısmıyla terfih ve moral kısımları faaliyetlerini koordine ve idare eder.

MADDE 142. *Din İşleri Başkanlığı münasebetleri :*

a. *Silâhlı Kuvvetler Din İşleri Kurulu*, bütün din işleri faaliyetini koordine etmek üzere M.M.V. kademesinde teşkil edilmiştir. Altı üyesi vardır: Kara, Hava, Deniz Kuvvetlerinin Din İşleri Başkanları ve birer âza... Kurul başkanlığı, Din İşleri Başkanları arasında sıra ile devreder.

Kurulun faaliyetleri aşağıdadır:

1. Siviller de dahil olmak üzere bütün din adamlarının yetiştirilmesi, ihtiyaçları, tayinleri ve eğitimleri hakkında esaslar ortaya koymak.

2. Sivil din teşkilâtlariyle yakın ve âhenkli münasebetler devam ettirmek.

3. İkmâl, malzeme ve ihtiyaçlarla ilgili müşterek esaslar tesbit etmek.

b. *K.K. Vekâleti Ahlâk Geliştirme Hey'eti :*

Bu heyetin âzaları Personel Başkanı (Heyet Bşk.), Din İşleri Başkanı, Genel Müfettiş, bir kayıtçı, Merkez Daire Başkan Temsilcisi (rey hakkı yok) dir. Heyetin faaliyeti (Kısım : III) de açıklanmıştır.

c. *Özel Maksatlı Diğer Kurullar :*

Din İşleri Başkanı, Millet Meclisinin âzalarına ve komitelerine bilgi temin eder ve ilgili müesseselerle temas sağlar.

K.K. Din İşleri (Subayı) Okulu :

MADDE 143. a. K. K. Din İşleri Okulu, Din İşleri Başkanı kontrolündedir. Din işleri personelinin yetiştirilmesi sorumluluğunu taşır. Din İşleri Başkanlığının Plân ve Personel Şûbesi, okulun eğitim faaliyetini sağlar.

b. Kara Kuvvetlerinin bir sınıf okulu mesabesinde bulunan Din İşleri Okulu tedrisatı, Anavatan K. K. Kumandanlığınca onaylanır.

MADDE 144. *Okulun Teşkilâtı :*

a. *Salâhiyet :* Din İşleri Okulu WD özel talimat no: 496 b (23 Mayıs 1918) e göre teşkil edilmiştir. Okulun hali hazır faaliyeti "AR 350-116" ya göre düzenlenir.

b. *Okulun İdaresi* :

1) *Okul Kumandanı*, okul personel faaliyetinin harekât kontrolüne nezaret eder.

2) *Kumandan Yardımcısı*, aynı zamanda öğretim başkanıdır ve öğretim programına nezaretten sorumludur.

3) *Okul Sekreteri*, öğrenciler kısmı dahil olmak üzere idarî işlerin teferruatıyla meşgul olur. Bu işlerde Personel Sb. ona yardım eder ve erat kısmının kumandanlığını ifa eder. İkmal Subayı da Okul Sekreterinin idaresinde olarak ikmal işlerinden sorumludur ve okulun bakım işlerine nezaret eder.

c. *Öğretim Teşkilâtı* : Bu teşkilât öğretim sahalarına göre düzenlenmiştir.

1) *Bina Dışı Öğretim Grubu* : Okul haricindeki öğretimle ilgilidir ve iki kısma bölünmüştür:

a. *Yedek Personel Öğretim Kısmı* : Yedek Subay Okullarına, Yedek ve Millî Muhafaza Kuvvetleri Din adamlarına (yaz eğitim faaliyeti için) öğrenim malzemesi sağlar.

b. *Muhaberat Kursları Kısmı* : Yazışma ile idare edilen kursları hazırlar ve her rütbedeki din personeline verilen kursları yönetir.

2) *Okul Öğretim Grubu* : Okuldaki öğretimi idare eder; aynı zamanda okul dışındaki öğretim kurslarını malzemece destekler. Üç kısım halinde teşkil edilmiştir.

a. *Meslekî Konular Kısmı* : Din işleri personelinin vazife ve mes'uliyetleri ile ilgilenir.

b. *Askerî Konular Kısmı* : Dershaneler, eğitim malzemesi, yayım işleri idaresiyle meşgul olur. Okulun sınav ve değerlendirme faaliyetinin yürütülmesini temin eder.

3) *Öğretim Kurulu* : Öğretim Başkanını, askerî meslekî konular ve harekât kısım başkanlarını, Okul Sekreterini ihtiva eder. Vazifesi, öğrencilerin eğitimiyle ilgili hususlarda kumandana tekliflerde bulunmaktır.

MADDE 145. *Okulun Eğitim Kabiliyetleri* :

a. *Yedek Subay Okulları* : Bina Dışı Öğretim Grubu, Yedek Subay okullarına, üç yıllık Müsterek Bölük Subayları Kursu ve üç yıllık Tekâmül Kursu olmak üzere 6 yıllık dönem için malzeme sağlar.

b. *Yazışmalı Kurslar* : Kara Kuvvetlerinin yazışmalı öğretim programlarına göre Bina Dışı Öğretim Grubu tarafından sağlanır.

c. Okuldaki öğretim aşağıdaki kademelerde yapılır:

1) *Temel Kursu (16-A-C 1)* : Dokuz haftalık olan bu kurs yeni tayin edilen Din İşleri Subaylarına verilir. Faal hizmette bulunmayan yedek ve Millî Muhafaza Kuvvetlerinin din adamları bu kursu iki ayrı devre halinde görürler.

2) *Bölük Subayları Kursu (16-A-C 2)* : On iki haftalıktır.

3) *Müşterek Subay Kursu (16-A-C 3)* : Altı haftalıktır. Yedek ve Millî Muhafaza Kuvvetleri için iki safhada verilebilir.

4) *Tekâmül Kursu (16-A-C 4)* : 16 haftalıktır.

5) *Müşterek Tekâmül Kursu (16-A-C 5)* : Sekiz haftalıktır, yedek ve Millî Muhafaza Kuvvetleri için iki safhada verilir.

K. K. Din İşleri Kurulu :

MADDE 146. Bu kurul, Din İşleri Başkanlığının yakın nezaret ve harekât kontrolü ile ilgili bir inceleme ve araştırma unsurudur.

a. *Kuruluş* : Din İşleri Kurulu (TD 93-8791) talimatnâmesine göre teşkil edilir. Özel plânlara iştirak etmek üzere geçici görevli personel de ilâve edilebilir.

b. *Görevler* : Dinî faaliyet ve ahlâk geliştirme faaliyetine ait doktrin, prensip ve hareket tarzlarının tanzimiyle alâkalı olarak Din İşleri Başkanlığına ait vazifeleri yerine getirir. Genel olarak vazifeleri aşağıdadır :

- 1) Yeni fikir ve teklifleri inceler, kıymetlendirir;
- 2) Yeni prensiplerin Devlet ve vekâletlerle uygunluğunu sağlar.
- 3) Ahlâk geliştirme öğretim malzemesi ve K. K. ölçüsünde eğitim malzemesi sağlar.
- 4) Dinî risaleleri hazırlar.
- 5) Müşterek din eğitim tedrisatına nezaret eder.
- 6) K. K. nin Dinî İlimler Ana Kütüphanesi için filim satın alır.
- 7) Araştırma faaliyetlerinde bulunur.
- 8) Kurulun idarî işlerini sağlar.

c. *İrtibat* : Okuldaki din adamlarının tecrübe ve tekliflerinden kurulun faydalanmasını sağlamak üzere Din İşleri Okulu ile devamlı irtibat sağlar.

Anavatan K. K. K. Din İşleri Subayı :

MADDE 147. Anavatan Kumandanlığının sorumluluğu çok ihatalı ve değişiktir. Bu Kumandanlığın Din İşleri Subayı, karargâhın din adamı olarak, kumandana ve karargâhına din işleriyle ilgili hususlarda müşavirlik eder.

MADDE 148. *Din İşleri kısmının kuruluşu :* Bu kısım, karargâh kısımlarının kuruluş prensiplerine ve ifâ edeceği vazifelere uygun olarak Anavatan Kumandanlığı Din İşleri Subayı tarafından teşkil edilir.

MADDE 149. *Faaliyetler ve Görevler :*

a. Faal kuvvetler, yedek kuvvetler ve Millî Muhafaza Kuvvetlerindeki din adamlarının eğitime nezaret eder.

b. Kumandanlık dahilindeki din subaylarının ahlâk geliştirme-eğitime nezaret eder.

c. K. K. Din İşleri (Subay) Okulundaki gayri meslekî kursları ve eğitimi idare eder.

d. Eğitim merkezlerindeki din işleri eratının seçim ve eğitime nezaret eder.

e. İlgili karargâh kısımlarına din işleriyle alâkalı bütün hususlarda tavsiyelerde bulunur.

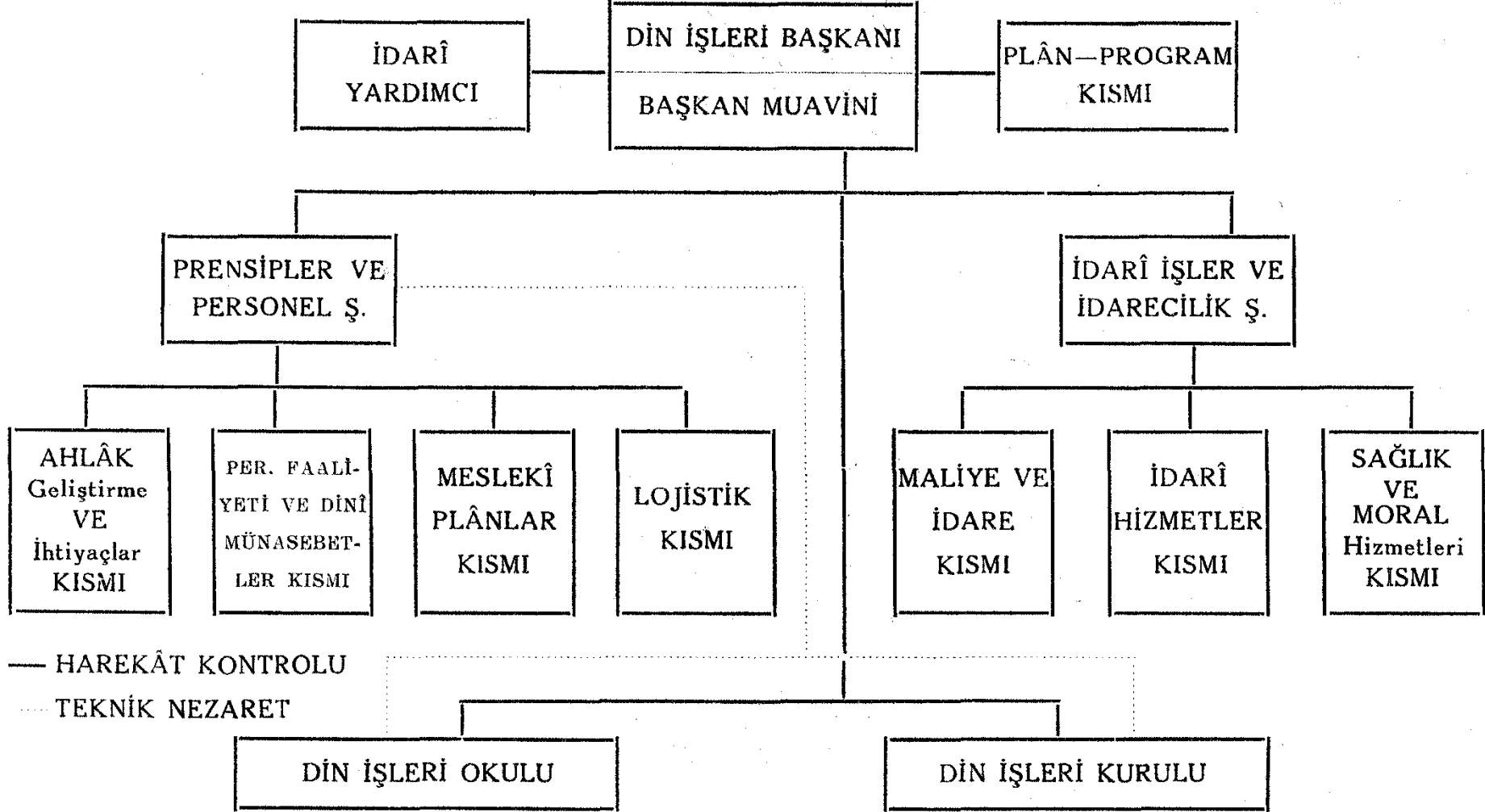
f. Arazi tatbikatları ve manevralara iştirak eden din adamlarına nezaret eder.

g. Kara Kuvvetlerinde dinî ve ahlâkî gelişmeyi sağlamak üzere sivil ibadethane ve teşekküllerle irtibat temin eder.

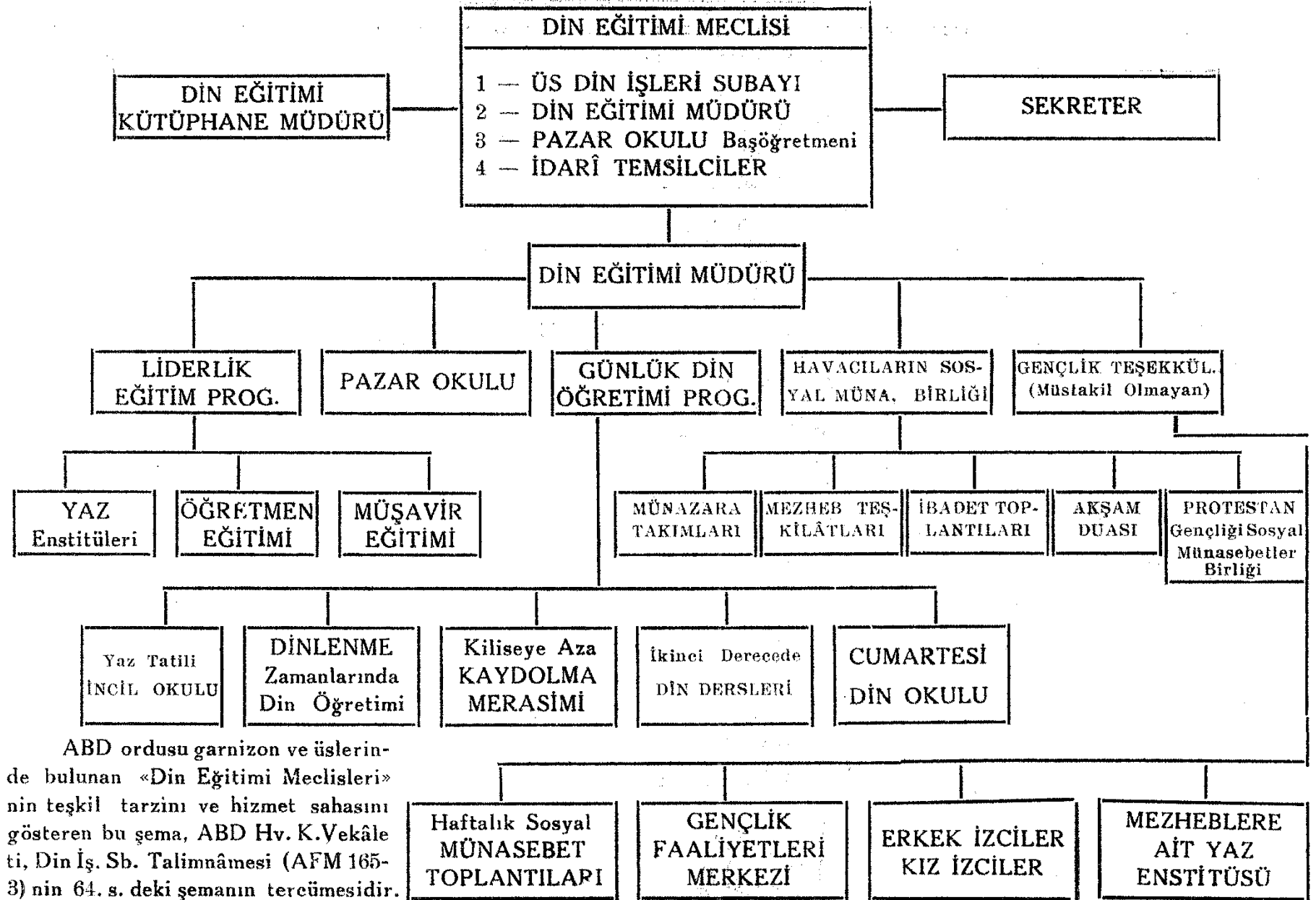

ABD. K. K. Vk. Din İş. Sb. Talimnamesi (FM 16-5 The Chaplain, 1958) nin tamamı 149 madde olup, bazıları atlanmak suretiyle büyük bir kısmı yukarıya alınmıştır. Gelecek sahifelerde de ABD. ordusundaki dinî teşkilâtlanmaya ait birkaç şemayı ve dinî hayat ile faaliyetin ne derece canlı olduğunu gösteren birkaç fotoğrafı tetkike arz ediyoruz. Fotoğraflar, ABD. Hv. K. Vk. Din İş. Sb. Talimnamesi (AFM 165-3) nden alınmıştır.

AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ
KARA KUVVETLERİ VEKÂLETİ
DİN İŞLERİ BAŞKANLIĞI

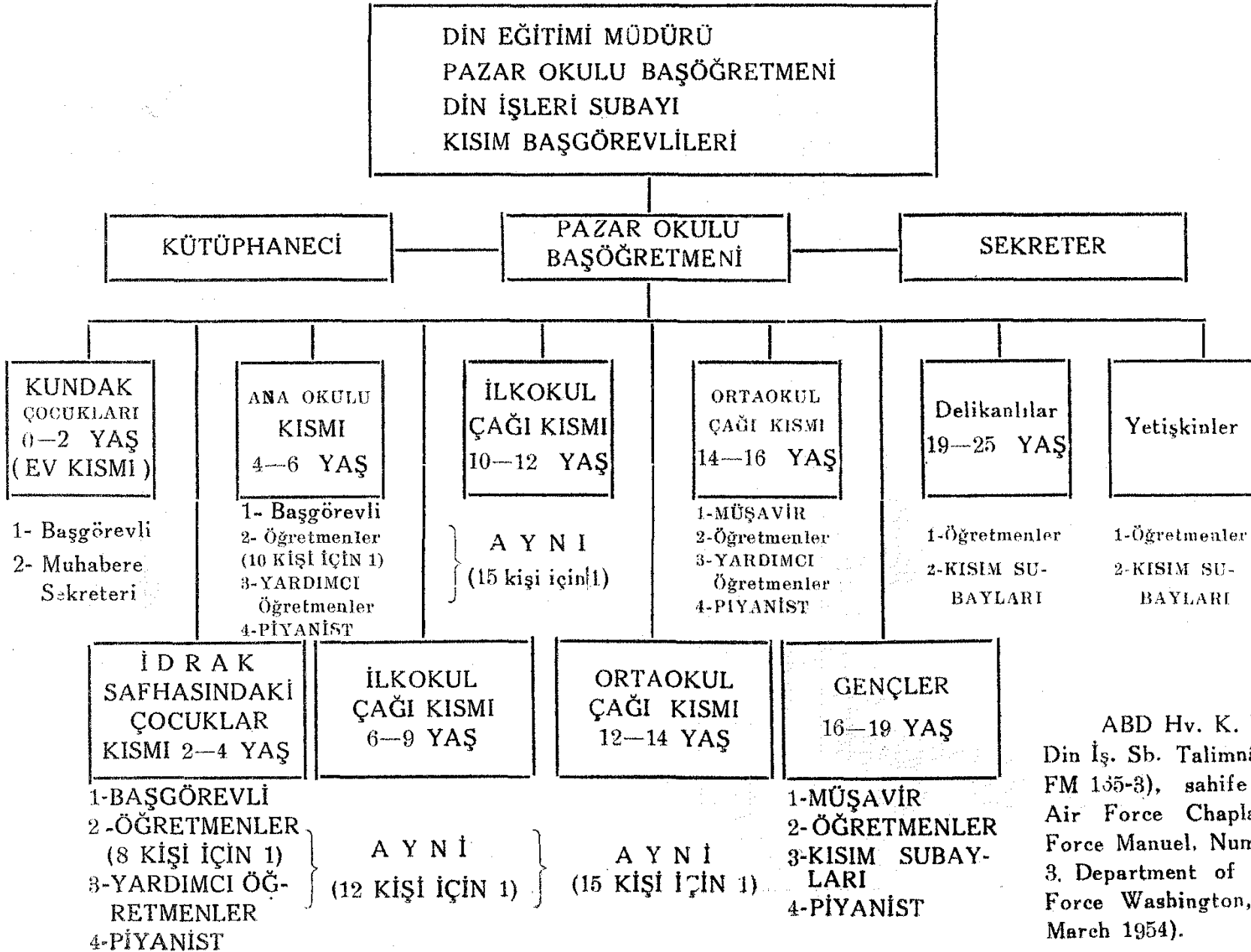
Bu şema, ABD Kara Kuvvetleri Vekâleti, Din İşleri Subayı talimnâmesi (FM 16-5 The Chaplain, 1958) nin, Washington'da tahsilde bulunan Dil Öğretmeni Subaylara yaptırılan tercümesinin 61. sahifesinden alınmıştır.

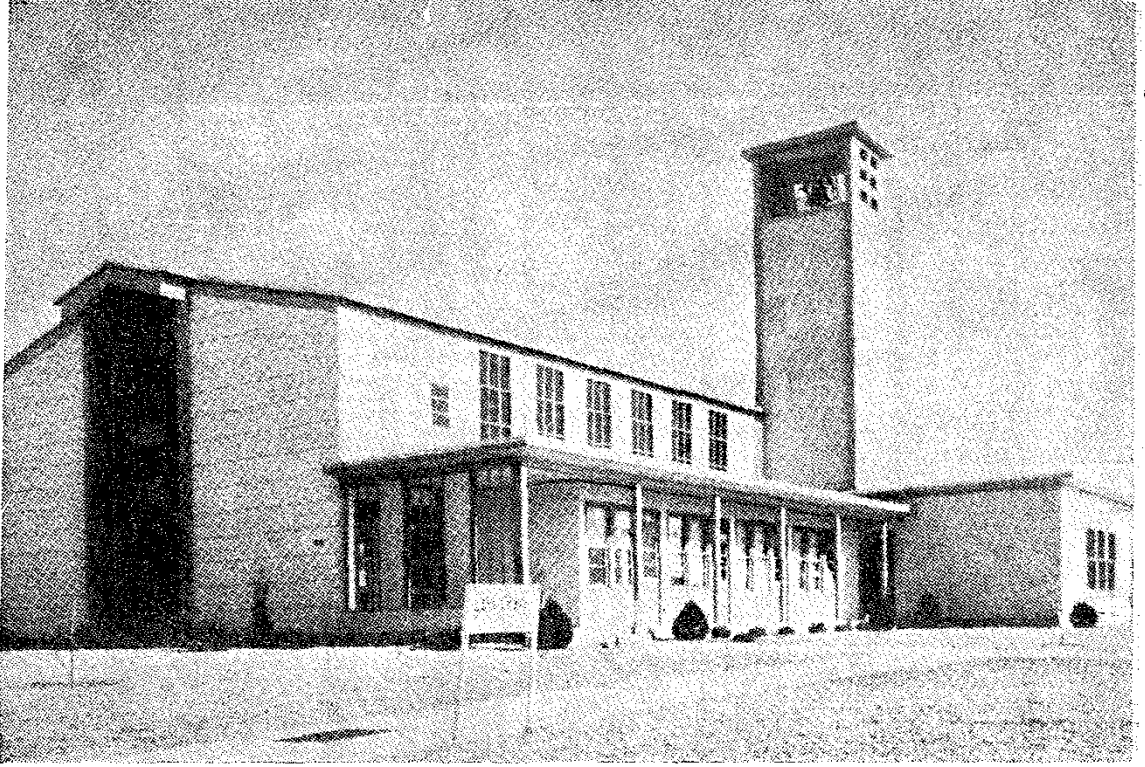
ABD ordusu garnizon ve üslerinde bulunan «Din Eğitimi Meclisleri» nin teşkil tarzını ve hizmet sahasını gösteren bu şema, ABD Hv. K. Vekâleti, Din İş. Sb. Talimnâmesi (AFM 165-3) nin 64. s. deki şemanın tercümesidir.

(The Air Force Chaplain, Air Force Manuel, Number 165-3, Department of the Air Force Washington, D. C., March 1954).

BİR PAZAR OKULUNUN TEŞKİLATI

ABD Hv. K. Vekâleti,
Din İş. Sb. Talimnâmesi (A-
FM 155-3), sahife 66. (The
Air Force Chaplain, Air
Force Manuel, Number 165-
3. Department of the Air
Force Washington, D. C.,
March 1954).

Üs veya Garnizonlardan birinde Askerî Kilise

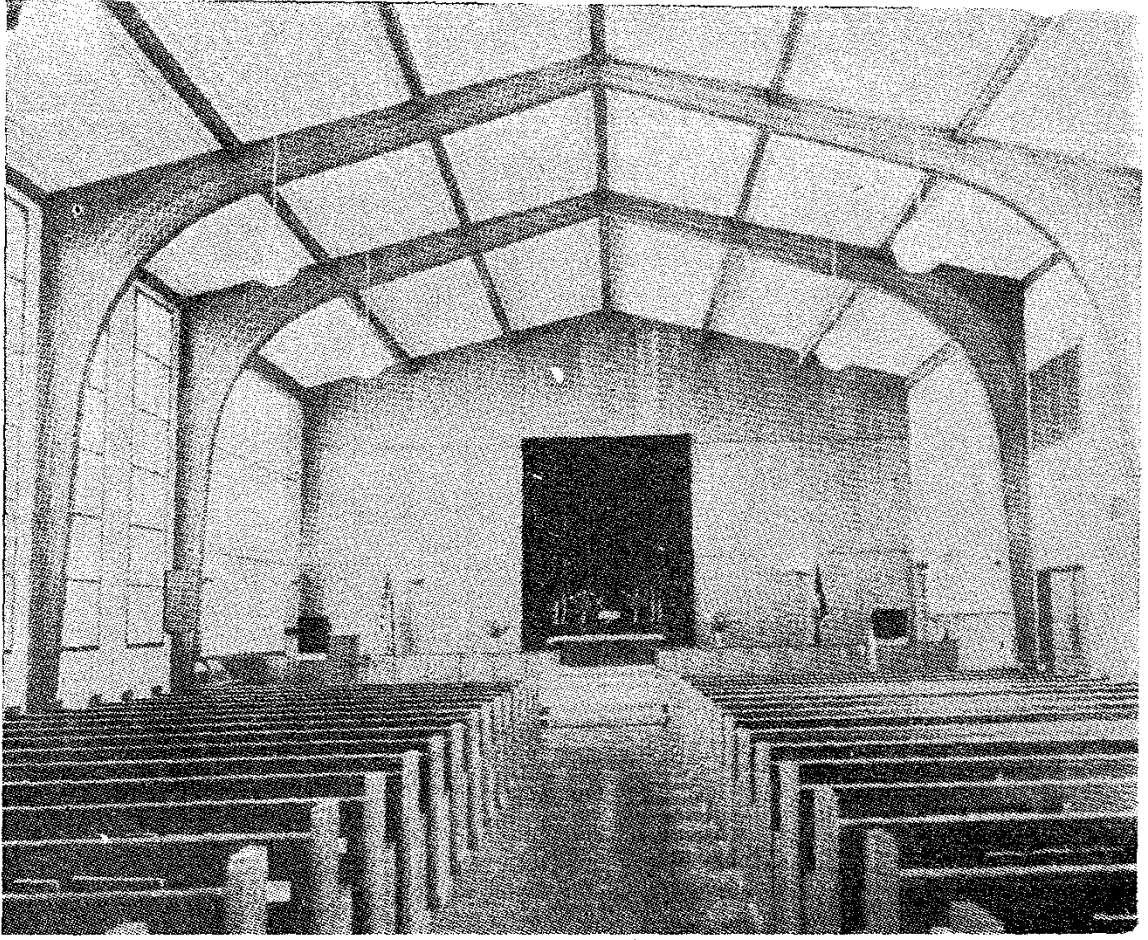

Askerî Kiliseye gidiş... Levhada yazılanlar : Birinci Kilise

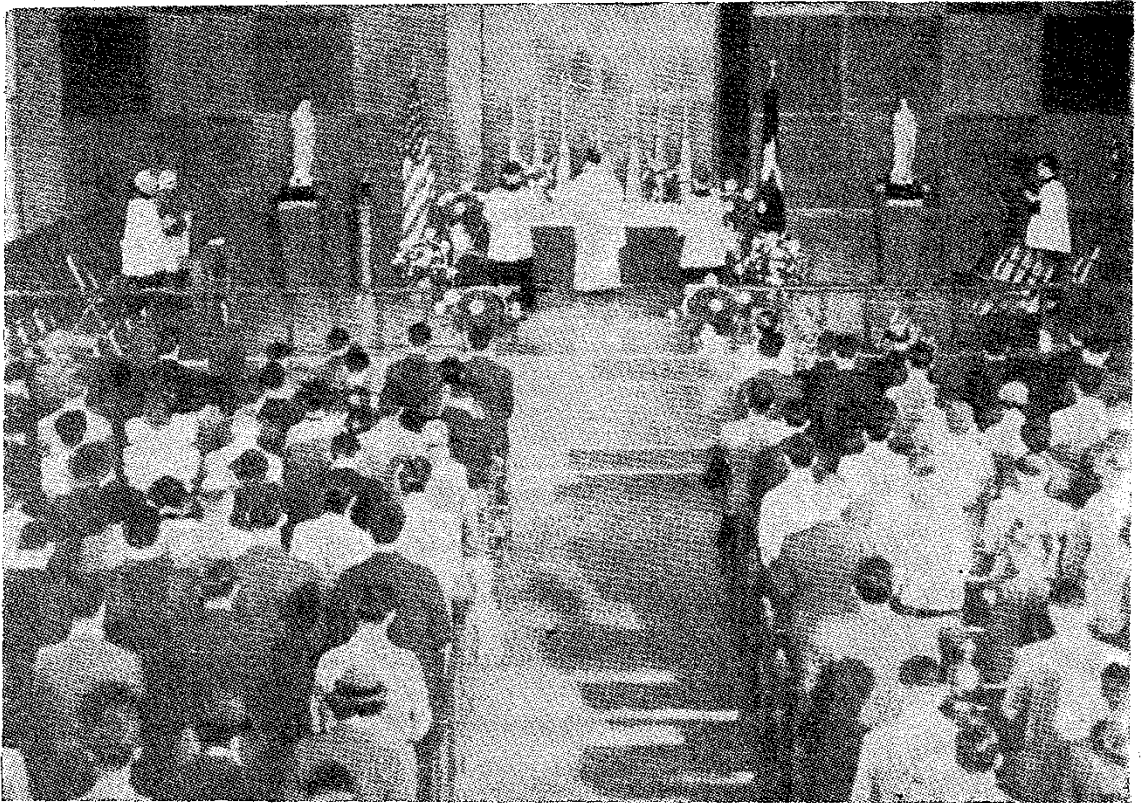
Protestan : Pazar Okulu 09.15, Sabah ibâdeti 10.15

Katolik : Pazar Âyini 08.00 ve 11.30, Günlük Âyin 07.00 Günah çıkarma :

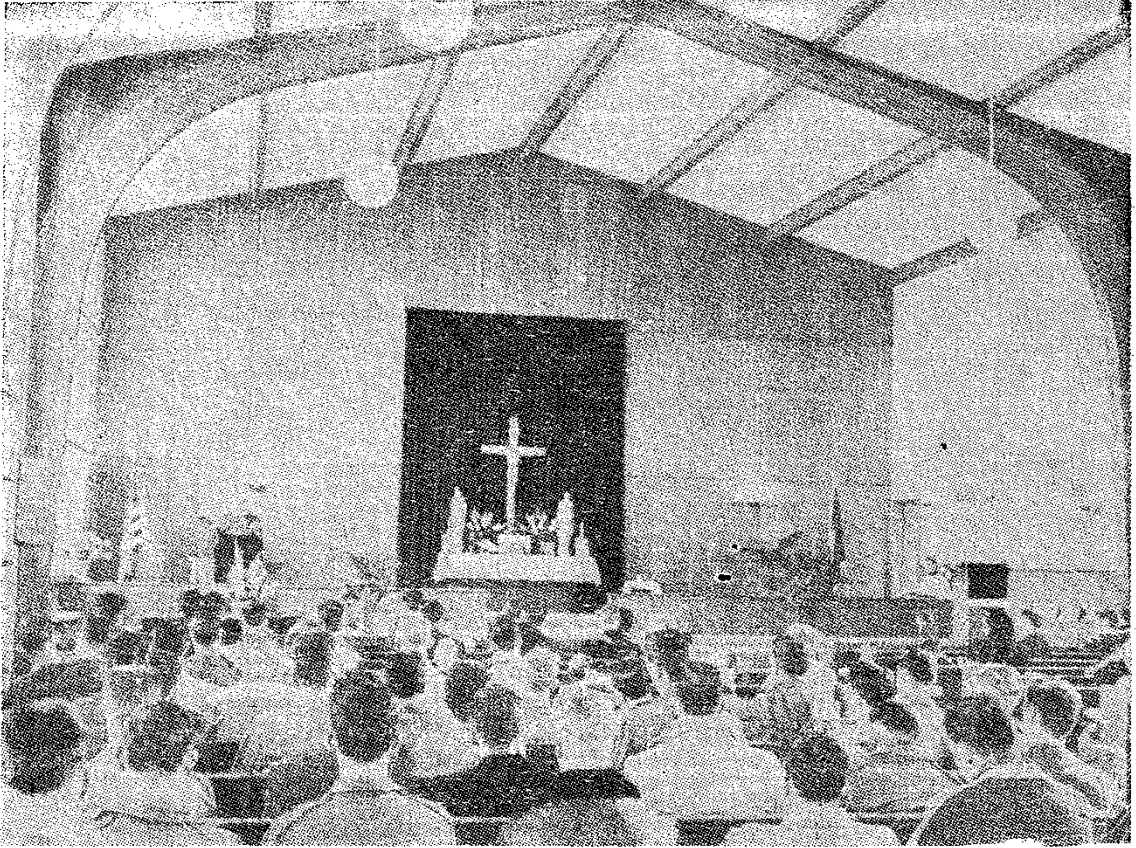
C. ertesi 19.30-20.00 (Yahudi ibadetleri 3. Kilisededir)

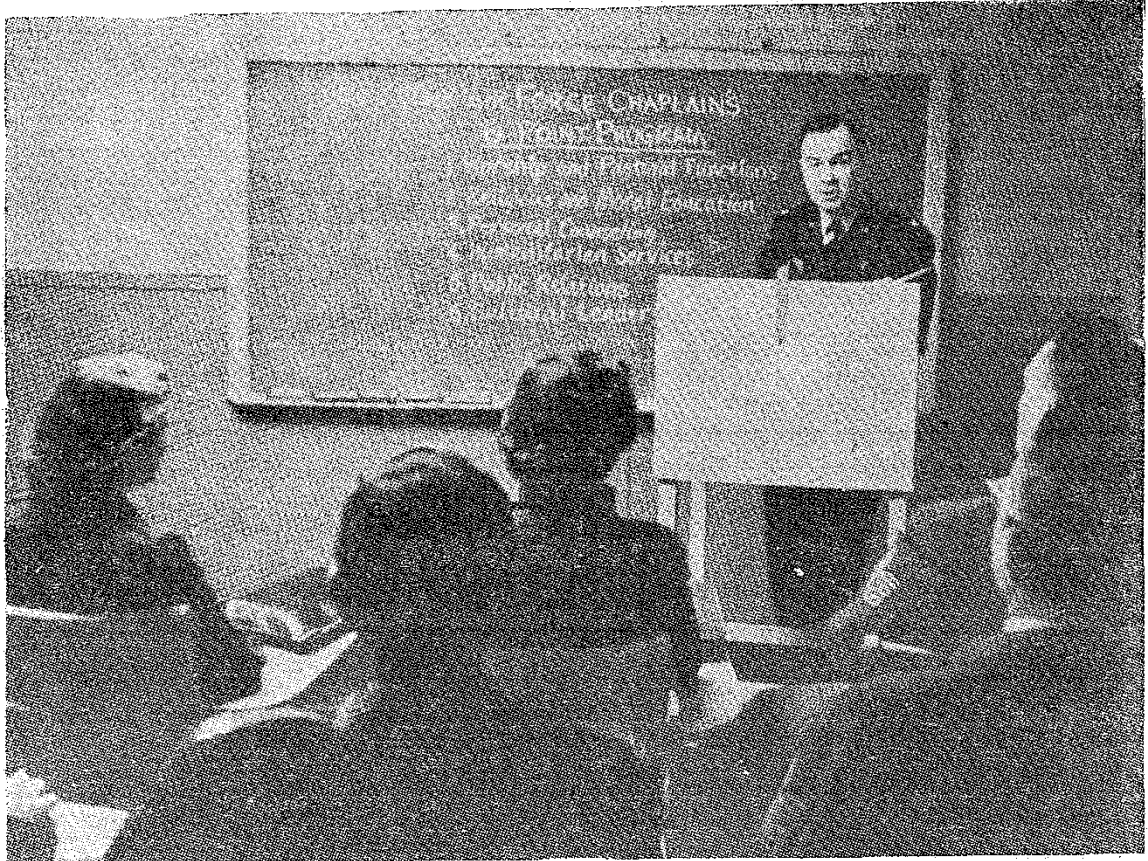
Askerî Kilisenin içeriden görünüşü...

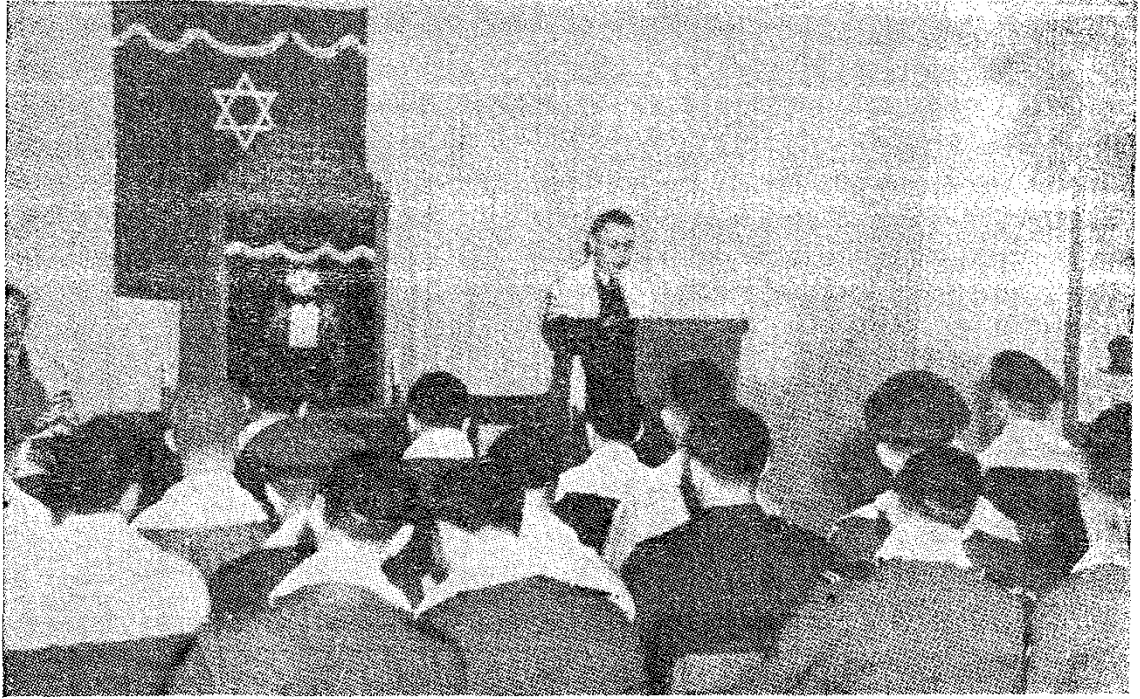
Protestan Subay, Assubay ve aileleri ile erler Mukaddes Gün Âyininde

Katolik Subay, Assubay ve aileleri ile erler Mukaddes Gün Âyininde

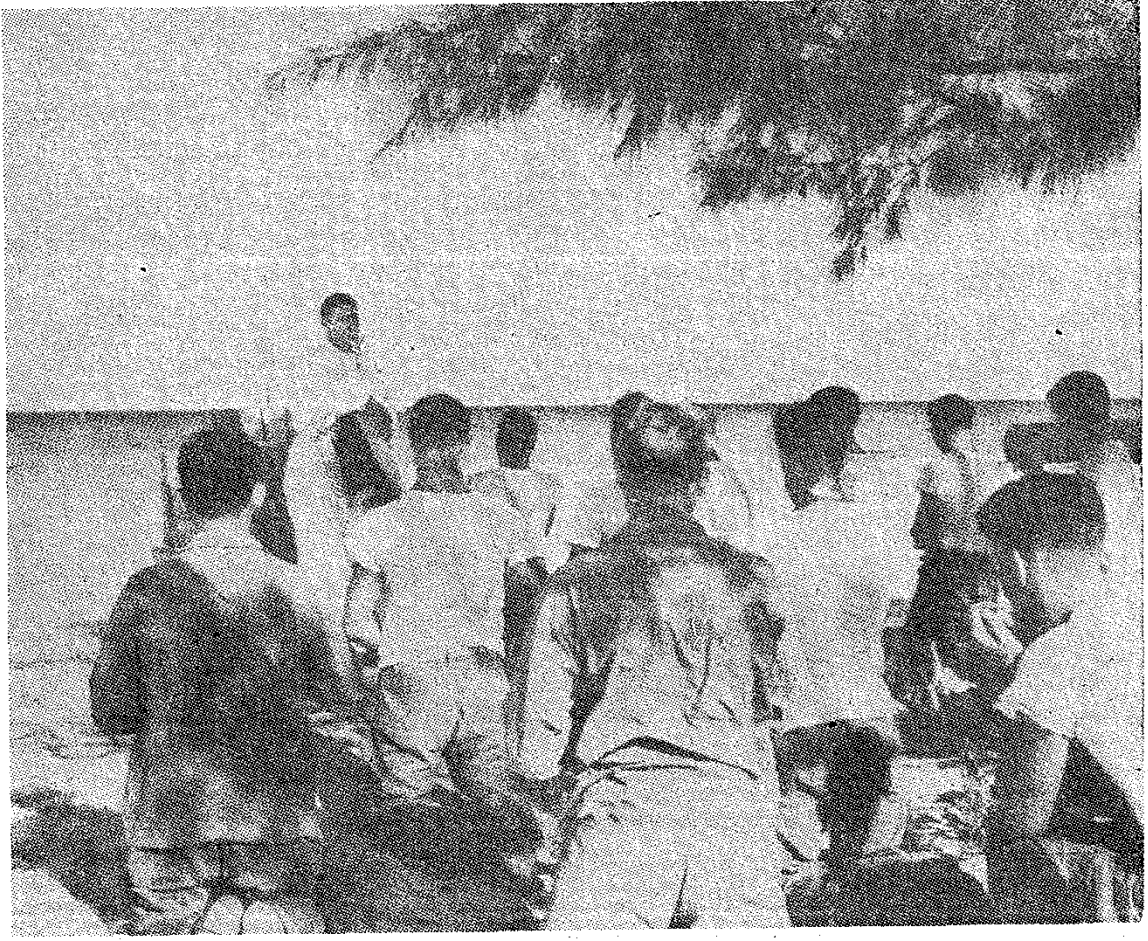
Hv. K. Din. İş. Sb. Programının 6 esas konusunu birliğindeki Sb. ve Assb.lara açıklıyor : 1 — İbâdet ve papazlık faaliyetleri; 2 — Dinî ve ahlâkî eğitim; 3 — Şahsî nasihat; 4 — İnsani hizmetler, hayır işleri; 5 — İctimai hizmetler;

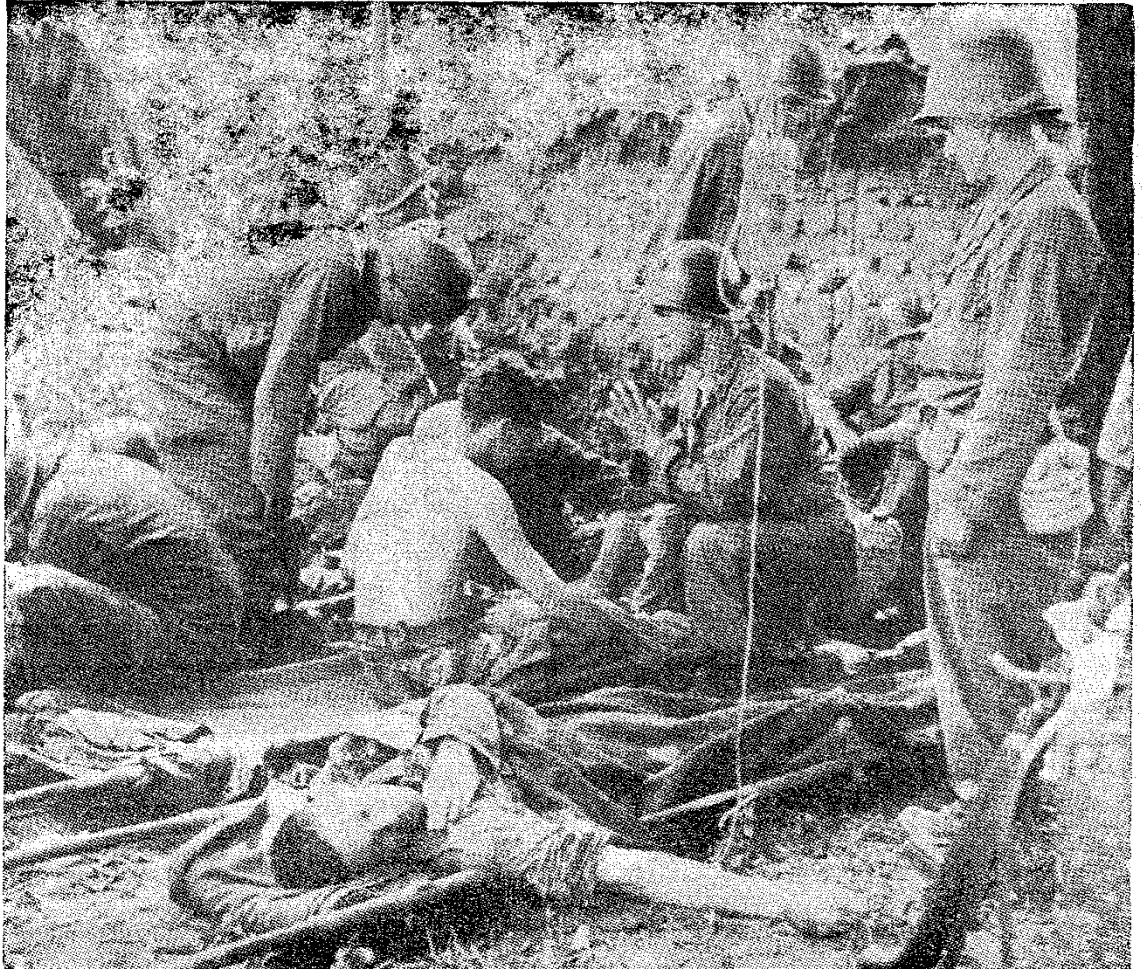
ABD. Ordusunda Yahudi Âyini...

Yahudilerin göl ve sahrada önleri sıra taşıdıkları mâbed, Cemaat
Çadırı - Tabernacle (Sukkoth)
Halen ABD. Ordusunda Yahudi personel için kullanılmaktadır.

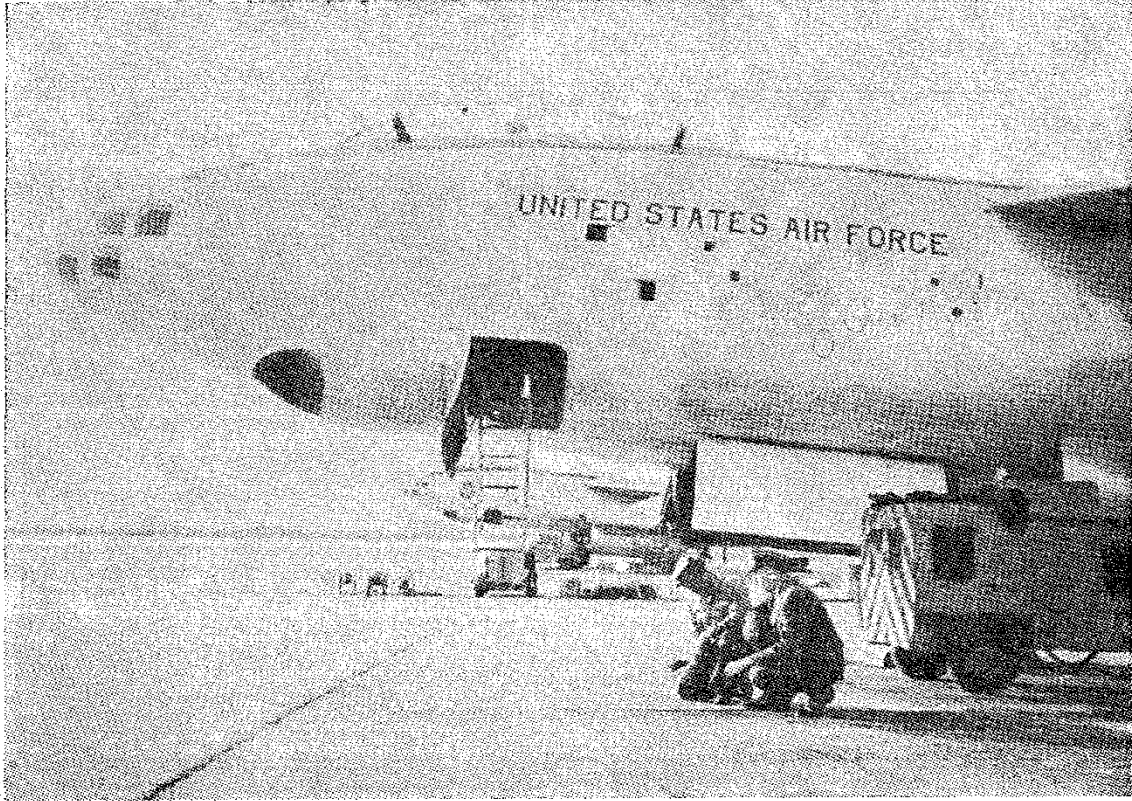

ABD. Ordusundan bir birlik, Sahrada bir âyin esnasında.. “Din İşleri Subayı, kendisine ümitle bakan ruhların sevk ve idare edicisi ve ruhanî reisidir.”

Din İşleri Subayı siperlerde yaralıların başında

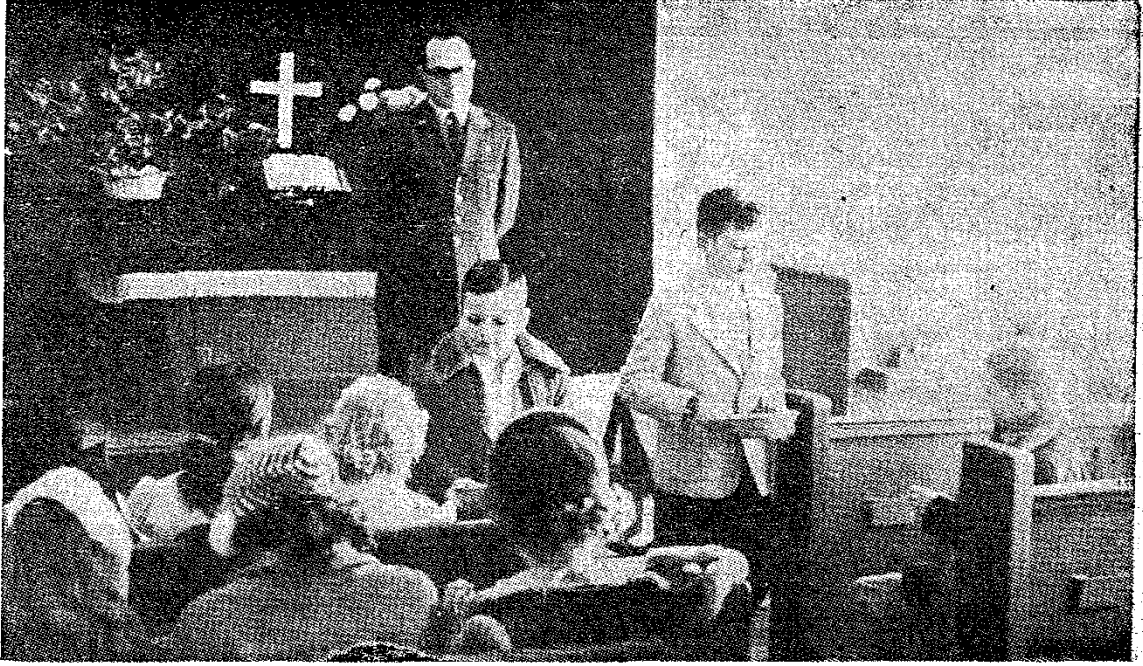
“Din İşleri Subayı, askerin her türlü hayat vechesiyle meşgul olur. Askerin askerlik hizmetinde bulunduğu sırada cemiyetle münasebetine yardım eder. Asker sivil hayata dönünce onun vatanına sadık bir vatandaş olarak evsaf kazanması, Din İşleri Subayının meşguliyeti meyanındadır. Din İşleri Subayı, örnek dinî faaliyetiyle bunu temin eder.” (ABD. K. K. Vk. Din İş. Sb. Tlm. M. 19.)

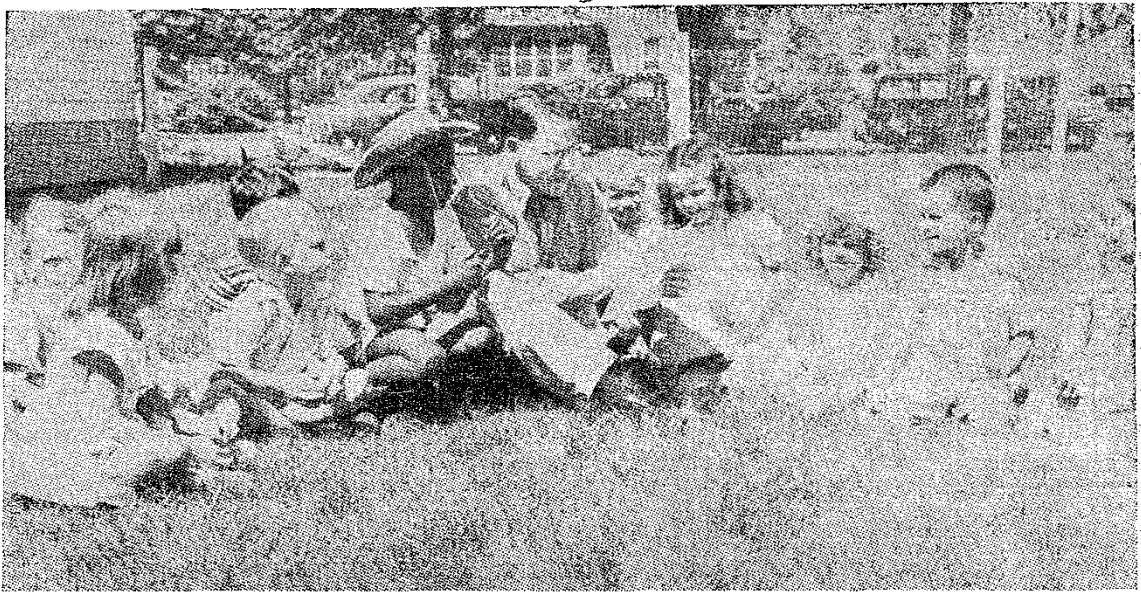
Din İşleri Subayı uçmak üzere olan bir pilotla başbaşa, “Uçan bir neslin problemini karşılamak üzere dinî teşkilât, bütün gücünü teksif ediyor...”

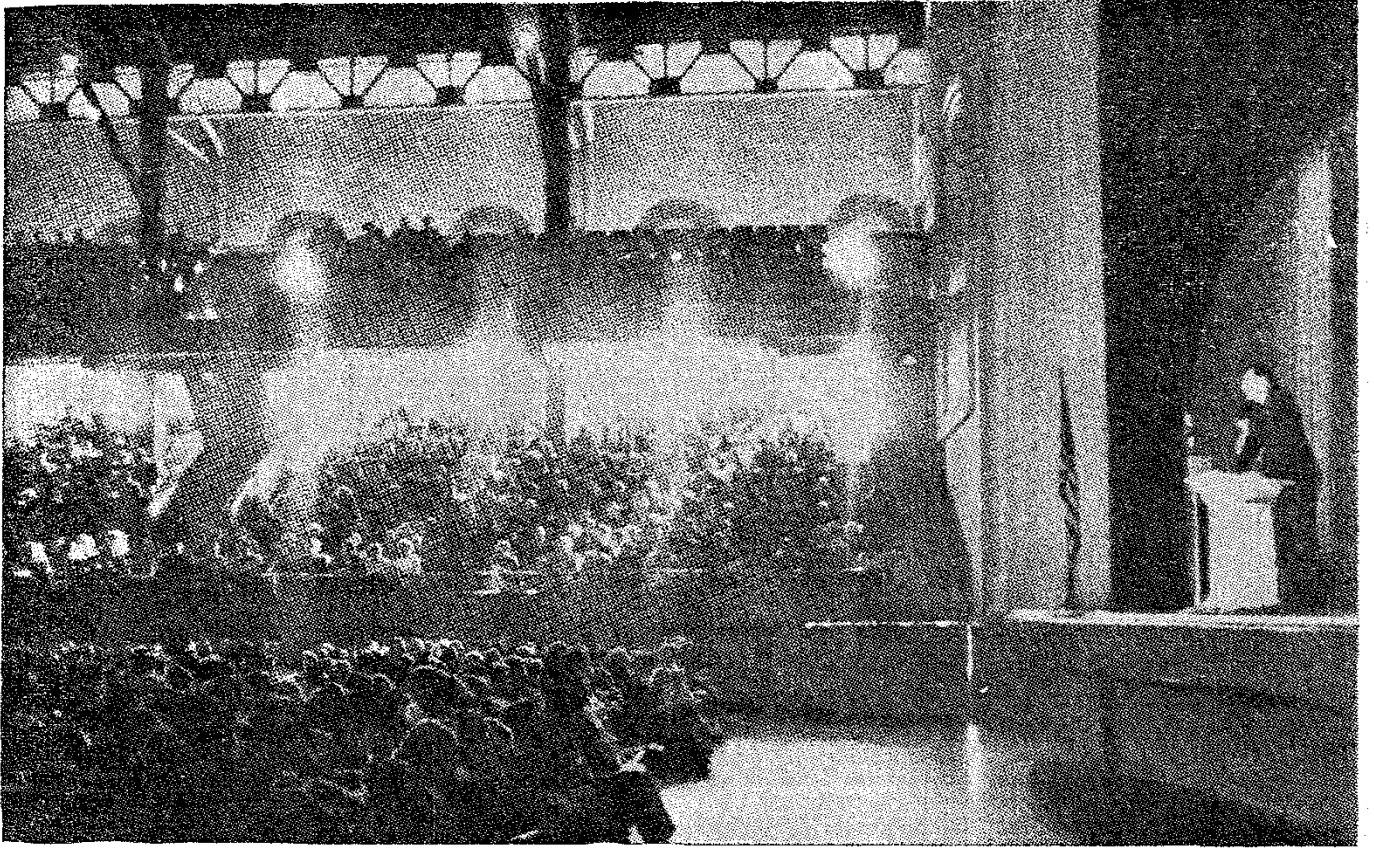
Din İşleri Subayı bir hastanın başı ucunda, “Kendisine âcil ihtiyacı olanlara evvelâ olmak üzere, bütün hastalara samimî davranır... Hastanın durumuna ve kendi ilâhî aklı selimine göre hareket eder...”

Din İşleri Subayı, Sb. ve Assb. çocuklarına din dersi veriyor. ABD Ordusunda personelin çocukları, daha kundak çağından itibaren sistimli bir şekilde dini bir ihtimamla yetiştirilir.

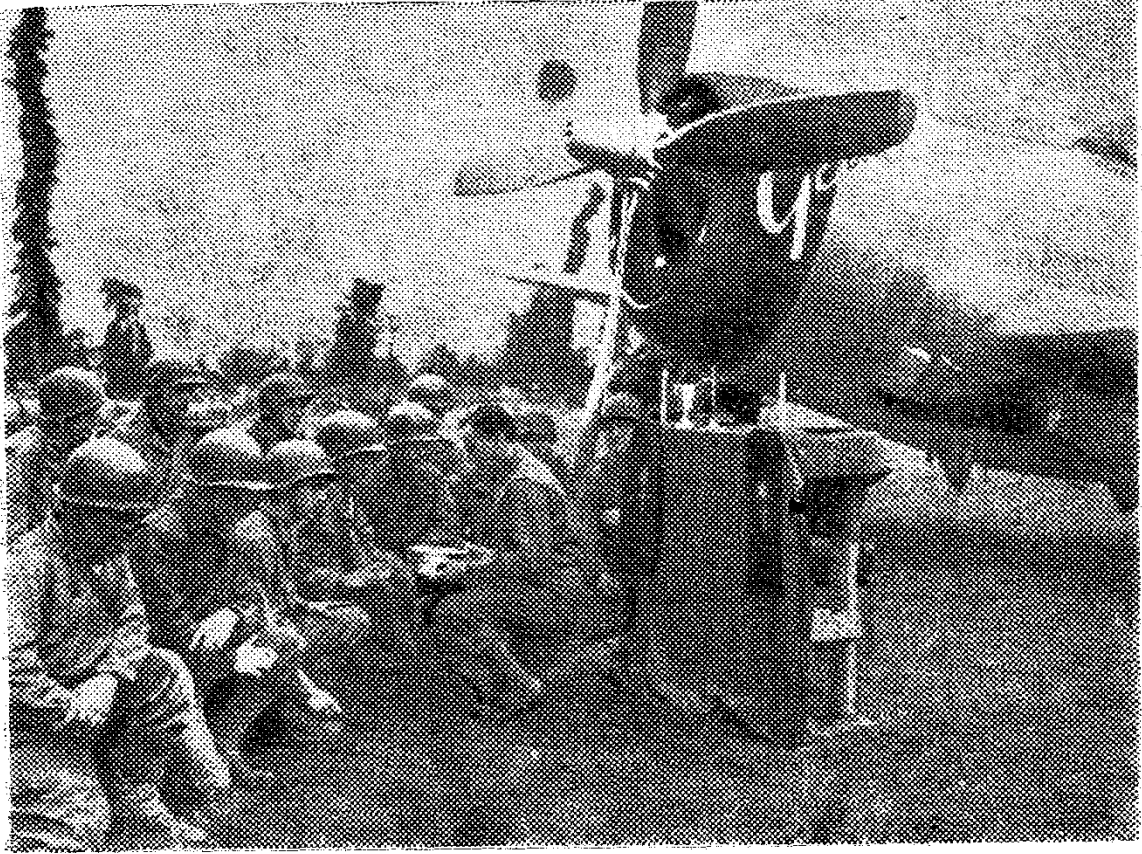
Din İşleri Subayı bahçede, Sb. ve Assb.ların küçük çocukları ile... Onları "Allah'a sevk" hazırlığı.

Din İş. Sb. gençlere ve halka konferans veriyor. "O, vatandaş ve cemiyetle de münasebettedir. Böylelikle sivil ve askerî sosyal münasebetler temin edilir."

Din İş. Sb. Kore Harbinde öksüz ve yetim kalan çocuklara elbise dağıtıyor.

Din İşleri Subayı bombardıman için havalanmak üzere olan birliğine ibâdet ve duâ yaptırıyor (Sene 1944)

“Birlikler gelecek muharebelerde çok fazla dağılacaklardır. Netice olarak, Din İşleri Subayları, birliğin bütün personelinin dinî merasime katılmalarını sağlamak güçlüğü karşısında kalacaklardır. Dinî merasimin âzamî bir şekilde yapılabilmesi için dikkatli bir plânlama lâzımdır.

“Dinî ve moral program, ibâdetin temelidir. Allah'a ibâdet ve rûhânîliğe iman, bir askerin vatanına ve yuvasına daha imanlı olarak hizmet etmesini sağlar. Din İşleri Subayı bu hususta her fırsattan faydalanmalıdır.” (ABD. K.K. V.k. Din İş. Sb. Tlmn. M. 108).

“Dinî hizmet ve dinî tahsil : Eratı Allah'a sevk etmek ve Allah'ı erâta getirmek; muharebede, garnizondakinden daha fazla gereklidir. Bir muharibi, Allah'ından başka hiç bir şey takviye edemez. Bu sebeple herhangi bir Din İşleri Subayından asgarî olarak beklenen, sık bir şekilde dinî ibâdet yaptırmasıdır. Muharip için dinî program uzun süreli olmalıdır.” (ABD, K. K. V.k. Din İş. Sb. Tlmn. M. 109).

İNGİLTERE'DE DİN VE KİLİSE*

İngiltere'deki her şahıs, İnsan Hakları Beyannamesi'nin 18. maddesinde tarif edildiği gibi dinî hürriyete tamamen sahiptir: O, dinini istediği zaman değiştirebilir; dinî öğretim, ibâdet ve âyinlerini Devletin veya cemaatin müdahalesi olmaksızın yapabilir. Kilise ve dinî cemiyetler her türlü mülkiyete sahip olabilir, okullar idare edebilir, inançlarını sözle ve yazıyla yayabilir

Din ve vicdan hürriyeti, İngiltere'de 18. asırdan beri azınlık guruplarına da tanınmaktadır. 1677 de dinî hukuk işleri serbestliyor, 1688 de Protestanlığa ibâdet hürriyeti tanıyor. 1828 de "İncil ve Cemaatler" hakkındaki kanunun lağvı, Anglikan Kilisesine mensub olmayanları siyasî yetersizlikten kurtardı, onların Devlet dâirelerinde vazife almalarını mümkün kıldı. Roman Katolikler de 1829 da siyasî himayeye mazhar oldular. 1858 de Yahudilerin de Parlâmento üyesi olmalarına imkân verildi.

Oxford Cambridge ve Durham Üniversitelerine girecek olan öğrencilerin mecluren tabî tutulduğu dinî imtihanlar da 1854, 1856, 1871 kanunları ile birbiri arkasından lağvedilmiştir. Hali hazırda âmme hizmetlerini elde etmek hususunda dinî ve mezhebî bir engel yoktur. Yalnız bir katolik olmaması icab eden *Lord Chancellor*** (*İngiltere Başhâkimi*) bu bakımdan bir istisna teşkil eder.

Silâhlı kuvvetler, millî hastahaneler, hapishaneler, sefaret ve konsolosluklar gibi devletin idare servislerinde dinî hizmet kadroları vardır. İngiltere veya İskoçya Kiliselerinin bu kadrolarda vazife gören ruhban sınıfına, vazifeli buldukları dâirelerin bütçesi içinde devletten maaş ödenir. Bu kadrolara Katolik Roma Kilisesi ve diğer mezhebelerin papazları da tayin edilebilir***.

*) Buradaki bilgilerin çoğu şu eserden alınmıştır: Britain 1963 Edition an Official Handbook. s: 196-203, 162, 168.

**) Lordlar Kamarasının Reisi ve adli teşkilâtın başı olup protokolde Kraliyet âilesi, Canterbury Başpiskoposu'ndan sonra üçüncü gelir. (Whitaker's Almanack 1962-63).

***) Böyle, Kilise teşkilâtının dışında, ordu, resmî dâire veya umumî müesseselerde vazife gören papazlara, Hıristiyan âleminde genel olarak "**Chaplain**" denilmektedir. Halen **İstanbul Konsolosluğu Chaplain**'i olan **Mr. Castle** ile Tünel, Serdar Ekrem sokağındaki İngiliz Kilisesinin bitişiğinde bulunan lojmanında görüştüm. İngiltere'deki dinî durum ve teşkilâtlar hakkında kendi-

İngiltere'de Kilise, "İngiltere Kilisesi - Church of England" ve "İskoçya İlisesi — The Cuhrch of Scotland" olmak üzere iki esas kısımda teşkilâtlanmıştır. Anglikan mezhebi dışındaki diğer Hıristiyan mezhepleri de "Hür Kiliseler"i teşkil ederler. Roman Katolik Kilisesi de ayrıca teşkilâtlıdır. Yahudilerin ve diğer dinî cemaatlerin de kendi bünyelerine uygun teşkilâtları mevcuttur.

Meselâ bunlardan "İngiltere Kilisesi" nin teşkilâtı şöyledir: İngiltere Kilisesi coğrafi zaruretlerde 2 Metropolitlik'e ve onlar da 43 Piskoposluk'a ayrılmıştır. Canterbury ve York Metropolitliklerinden birincisi 29, ikincisi 14 Piskoposluk ihtiva eder. Her Piskoposluk ta âzâmi üyesi 14.500 i aşmamak üzere muhtelif cemaatlere ayrılır. Canterbury ve York Başpiskoposları kendi mntıklarının ruhânî reisleridir.

Kilisenin ruhânî nüfuzu, ruhânî reislere istinad eder. Doktrin mes'elelerinde, iman ve tatbikatında salâhiyet, Canterbury ve York Kilise Meclislerindedir (Convocation). Üyelerini Piskopos ve papazların teşkil ettiği ve yılda üçden fazla toplanmayan bu meclislerin herbirine Başpiskoposları riyâset eder.

Kilisenin teşriî ve merkezî - idarî kısmı "İngiltere Kilisesi Millî Meclisi" dir. 1919 da iki cemaatin teşebbüsü ile kurulmuştur. Bu Mecliste, İngiltere Kilisesi'nin bütün mes'eleleri tartışılır, kiliselerin muhtelif işleri ve durumları gözden geçirilir. Fakat dinin esas prensiplerini ihlâl eden kararlar alınmaz, cemaatlerin verdiği salâhiyetler kötüye kullanılamaz.

"Kilise Millî Meclisi" üç zümreden ibârettir: Piskoposlar, papazlar ve halk temsilcileri. Piskopos ve papazlar iki Metropolitliğin Kilise Meclislerince (Convocation) seçilirler. Halk temsilcileri ise, İngiltere Kilisesinin papaz olmayan üyeleri tarafından beş senede bir seçilir ve bu temsilciler kadın da olabilir.

"Kilise Millî Meclisi" yılda üç defa toplanır. Mes'eleleri müzâkere ve münâkaşa eder. Meclis âzâlarının tesbit edilen mütaleaları, Lordlar ve Avam Kamarası âzâlarından müteşekkil 30 kişilik Dinî İşler Hey'etine arzedilir. Bu hey'etin 15 i İngiltere Başhâkimi (Lord Chancellor) tarafından, diğer 15 i de Avam Kamarası Reisi tarafından tayin edilir. Bu hey'etin

sinden izahat aldım. İstanbul'daki Chaplain'in ilk defa 1604 te tayin edildiğini, o zamandan beri bu kadronun boş bırakılmadığını ve mevcut kilise yerinin Kırım Harbinden sonra Sultan Abdulaziz tarafından hediye edildiğini beyanından öğrendim.

hazırladığı raporlar ve tasarılar Parlâmento yani Avam ve Lordlar Kamarasında da uygun görülürse “Büyük Kırallık” ın rızasına sunulur. Kabul ederse bir Parlâmento kararı olarak tatbik edilir. Parlâmento, “Kilise Millî Meclisi”nden kendisine intikal eden mes’eleleri sadece reddedebilir, fakat herhangi bir değişiklik ve düzeltmede bulunamaz*.

“İngiltere Kilisesi”ne bağlı kiliseler halkın, gençliğin ve çocukların dinî eğitimine çok ehemmiyet verirler. Bu hususta teşkilâtı tamamlanmış olan kiliselerin sayısı 8000 den fazladır. Ayrıca İngiltere Kilisesi’nin 24 büyük kilisesi, öğretmen yetiştirme vazifesini üzerine almıştır. 26 kilisede de ilâhiyat koleji vardır. Öğrenci sayısı 9000 olması icâbeden bu 50 müessesenin halen 5000 kadar öğrencisi olup, kilise teşkilâtları arasındaki bu açığı kapatma gayretindedirler.

İngiltere okullarında çocuklar, dinî eğitimlerini, ailelerinin rızasıyla, ibâdet hareketlerinde alırlar. Okullarda günlük ibâdetlere zamanında ve hususî bir itina gösterilir. Hattâ radyo ve televizyonların dinî yayınlarından, çocuklara, okullarında istifade imkânı hazırlanır. Böylece çocuklara, küçük yaşlarından itibaren Hıristiyan mezheplerinin karakteri kazandırılır. Kuzey İrlanda okullarında dinî bilgi ve terbiye her hafta rahibler tarafından nöbetle verilir. İskoçya’da çocukların dinî öğretim ve eğitiminin mes’uliyeti okul müdürlerine aittir**

Her kilise cemaati, kendi malî ihtiyaçlarını teminde mes’uldür. Kilise papazlarının başkanlığındaki bir malî hey’et bu hususta vazife görür. Ayrıca her kilise senelik gelirinden muayyen bir miktarı Piskoposluk fonu olarak, ayırmak mecburiyetindedir. Piskoposluklar da Kilise Meclisinin ihtiyaçlarına malî bakımdan iştirak ederler ve topladıkları yardımın bir kısmını Merkez Maliye Hey’eti’ne intikal ettirirler. Bu hey’et, yukarıda zikredilen 50 Eğitim ve Teoloji Kolejine, bu kolejlere öğrenci yetiştiren dernek ve okullara sarfiyatta bulunur.

1960 da İngiltere’de, 14.305 mahallî kilise malî hey’etinin cemaatten topladığı yardım 19.250.000 sterlini bulmuştur.

Devlet, Kilise’ye doğrudan doğruya malî yardım yapmaz. Yalnız ordudaki, hapishane ve hastahanelerdeki papazlara (Chaplains) maaş verir. Ayrıca kilise okulları ile Eğitim ve Teoloji Kolejlerine malî ve aynı yardımlarda bulunur.

*) Nitekim 1928 de “Kilise Millî Meclisi”nin kabul ve tasdikinden geçen yeni bir ilâhî kitabının kiliselerde okunmasını Parlemanto tervic etmediği ve XVI. asırdan beri okunan ilâhî kitabının değiştirilmesine taraftar olmadığı için yenisini reddettiği halde, Kilise Meclisi’nin kararı tatbik edilegelmiştir. (İst. Konsolosluk Chaplain’i Mr. Castle’nin beyanıdır.)

***) İngiliz ordusu da Amerika’nunki gibi dinî bakımdan teşkilâtlı olup

BATI ALMANYA'DA İLÂHİYAT TAHSİLİ VE ASKERİ DİN MÜESSESESİ : "MİLİTÄRSEELSORGE"

Batı Almanya'nın yüksek tahsil veren 68 müessesesi içerisinde 16 *İlâhiyat Fakültesi* ve 13 *Yüksek Din Okulu* vardır. Bu 29 müessesenin hepsi akademik karyerde olup 15 i *Katolik*, 14 ü *Protestan* mezhebine göre tedrisat yapmaktadır. *Katolik İlâhiyat Fakülteleri*:

Bonn, Freiburg, Mainz, München, Münster, Tübingen ve Würtzburg Üniversitelerindedir.

Katolik Yüksek Filozofi ve İlâhiyat Okulları :

Bamberg, Dillingen, Eichstat, Freising, Paderborn, Passau, Regensburg ve Trier şehirlerindedir.

Protestan İlâhiyat Fakülteleri :

Bonn, Erlangen, Göttingen, Heidelberg, Kiel, Mainz, Marburg, Münster, ve Tübingen Üniversitelerindedir.

Protestan Kilisesi Yüksek Okulları da :

Berlin, Betel, Hamburg, Neuendettelsau, Wuppertal-Barmen şehirlerindedir.

Bu fakültelerde okunan dersler hakkında bir fikir vermek üzere, meselâ *Tübingen Üniversitesi*'ndeki iki *İlâhiyat Fakültesi*'nde okunan dersleri, 1956 yaz sömestrisi kataloğundan buraya alıyoruz. *Protestan İlâhiyat Fakültesi*'nde: Sistemik Teoloji, Pratik Teoloji, Kilise Tarihi, Misyonerlik Bilgisi, Tevrat, İncil, İncil ve Son Devir Yahudiliği, Doğu Hıristiyanlığının Tarihi, Din Felsefesi ve Sosyal Ahlâk, Din Felsefesi ve Sistemik Teoloji, Teolojik Ansiklopedi, Grekçe, İbranice, Arâmice, Protestan Gençliğin Çalışması.

Katolik İlâhiyat Fakültesi'nde :

Moral Teoloji, Nass (Doğma) lar, Kilise Hukuku, İncil'e Giriş, Kilise Tarihi, Hıristiyan Arkeolojisi, Papazlık Teolojisi, Tevrat Teolojisi, İncil Teolojisi, Temel Teoloji, Skolâstik Felsefe, Hıristiyan San'atları Tarihi ve Âbidelerin Bakımı.

1959 istatistiklerine göre Katolik Fakülte ve Yüksek Okullarındaki öğrenci sayısı 4100, Protestan Fakülte ve Yüksek Okullarındaki öğrenci sayısı 2891 olup toplamı 6991 dir. Bütün Üniversite ve yüksek okullara:

personeli hususî olarak yetiştirilmektedir. Henüz kâfi miktarda döküman ve talimatlarını edinemediğimiz için tafsilât veremedik.

devam edenlerin sayısı 174 575 olup, her (bin) talebede 40 talebe ilâhiyat tahsil etmektedir²².

“*Askerî Din Müessesesi : Militärseelsorge*” :

Federal Almanya Cumhuriyeti ordusunda da dinî faaliyet serbest olup hususî talimatnâmesine göre kurulmuş bulunan “Askerî Din Müessesesi”²³ tarafından idare edilmektedir. Bu talimatnâme ordudaki dinî hizmetin aksamadan bütün şumûlüyle yerine getirilmesi hususundaki esasları, 36 madde olarak şu dört bölümde tesbit etmiştir:

A — Temel prensipler - Grundsätze.

B — Askerî din müessesesinin kuruluş şekli - Aufbau der Militärseelsorge.

C — Askerî din adamlarının vazifeleri - Aufgaben der Militärseelsorge.

D — Birlik komutanının vazifeleri - Aufgaben der Truppenführer.
Şimdi bu kısımları birer birer inceliyelim:

A — *Temel prensiplere dair* birinci bölüm. Talimatnâmenin birinci maddesinden ibaret olup tercümesi şöyledir:

“Askerî din müessesesi, kiliseler tarafından îfa edilen, devlet tarafından istenen ve takviye edilen serbest dinî faaliyetin silâhlı kuvvetler içinde garantilenmesine yardım eden bir müessesedir. Her ferdin serbest karar vermesini korumak, içindeki dinî hayatı uyandırmak, sağlamlaştırmak, derinleştirmek bu müessesenin vazifesidir²⁴. Bu şekilde, aynı zamanda an’anevî ve karakter geliştirici olan değerleri, silâhlı kuvvetler içinde teşvik eder ve askerinin silâhlı olarak kendisine tevdi edilen mes’uliyeti taşımasına yardım eder.

“Askerî dinî faaliyet, askerî hizmetlerin hususiyetlerine intibak ettirilmiştir, tamamiyle kilise çalışmasının bir kısmıdır. Bu sebepten dolayı vazifelerini kiliseden alır. Bu vazifenin taşıyıcıları yani askerî din adam-

22) 1 — Ahmet Hamdi Turgut, Türkiye’de İslâm İlimleri Akademileri Niçin Kurulmalıdır ve Nasıl Kurulur? Ankara, 1960; s: 5-7.

2 — 1959 yaz aylarında Almanya’da bizzat yaptığım müşahede ve tesbitler.

23) Militärseelsorge. Z Dv 66/1. August 1956.

24) “Die Militärseelsorge ist der von der Kirchen geleistete, vom Staat gewünschte un unterstützte Beitrag zur Sicherung der Ferien religiösen Betätigung in den Streitkräften. Sie stellt sich die Aufgabe, unter Wahrung der freiwilligen Entscheidung des einzelnen das religiöse Leben zu weckén, zur festigen und zu vertiefen....’.

ları, devlet sektöründe faaliyette olmalarına rağmen bir kilise memuriyetini deruhte ederler”.

“*Askerî Din Müessesesi, Almanya’da bir asır kadar geçmişe dayanır. O, yeni silâhli kuvvetlerde de, değişen şartlara uydurulmuş bir şekilde yerini almıştır*”.

A — “*Askerî Din Müessesesinin kuruluş şekli* hakkındaki 2. bölüm, 2. maddeden 10. maddeye kadar olup şu beş kısımdan ibarettir:

I — Umumî hükümler - Allgemeines.

II — Askerî kilise cemaatleri - Die Militär-Kirchen gemeinden.

III — Askerî Bischof (bir yüksek makam) lar - Die Militärbischöfe.

IV — Askerî din adamları - Die Militärgeistlichen.

V — Merkezî hizmet makamları - Die zentralen Dienststellen.

Bu kısımlardaki bazı madde ve fıkraları aşağıya alıyoruz:

MADDE 2 : “Katolik ve Protestan inanışlarının mensupları için, Askerî Din Başmemurluğu ve hususî idare makamlarını içine alan bir “*Askerî Din Müessesesi*” düşünülmüş ve kurulmuştur²⁵.

“Diğer dinî inanışlara mensup olanlar için de, eğer o din toplulukları isterlerse, sayılarına uyacak şekilde bir askerî din müessesesi teşkil edilebilir. Her durumda bu cemaatler kendi dinî vazifelerini yapmağa yeter derecede imkâna sahiptirler”²⁶.

Garp medeniyetinin en ileri bir memleketinde, cumhuriyetle idare edilen ve demokratik prensiplerin hâkim olduğu bir devlette lâikliğin nasıl anlaşıldığını ve tatbik edildiğini göstermesi bakımından maddenin 2. fıkrasına dikkati çekmek isteriz. Meselâ bugün Alman ordusunda kâfi miktarda müslüman askeri bulunsa bir “İslâm Askerî Din Müessesesi” kurulabilecek ve müslüman askerin talim ve çalışma programları, dininin icaplarını yerine getirebilmesi gözönüne alınarak yapılacaktır²⁷.

25) Federal Almanya Cumhuriyetindeki bütün dinî cemaatler âzalarının takriben yüzde 96 sını Protestan ve Katolik kilisesi içine almaktadır. “Bugünkü Almanya, s: 60). Prof. Dr. Helmut Arntz, Çev. Dr. Salâhaddin Sözeri, Almanya - Wiesbaden, 1957, 75 s.”.

26) Ehemmiyetine binaen maddenin ikinci paragrafını buraya alıyoruz: Auf Verlangen ihrer Religionsgemeinschaften kann auch für die Angehörigen anderer Bekenntnisse eine ihrer Mitgliederzahl entsprechende Militärseelsorge eingerichtet werden. In jedem Fall erhalten sie hinreichend Gelegenheit zur Erfüllung ihrer religiösen Pflichten.

27) Federal Almanya Cumhuriyeti ordusundaki bu prensip hiç şüphe yok ki, sivil hayat ve teşkilâtlanmada da hâkimdir. Binaenaleyh halen Alman-

Umumî hükümlere ait 3. maddenin son fıkrası da şöyledir:

“*Askerî Din Müessesesi*” nin her iki dalı — yani protestan ve katolik— devlete ait idare vazifeleri için Savunma Bakanlığında müşterek bir yüksek makama sahiptirler. Kara, Deniz, Hava kuvvetleri için ayrı organizasyonlar düşünülmemiştir. Din müesseselerinin vazifelerinin menşei bakımından aynı cinsten olması dolayısıyla, Askerî Din Müessesesi, her türlü kuvvet için merkezden idare edilir”.

“*Askerî Kilise Cemaatleri*” hakkında maddeler:

MADDE 4. Askerî Kilise Cemaatleri, askerî din adamları tarafından devamlı olarak kendi din işlerine bakan şahısların topluluğunu açine alır.

MADDE 5. Askerî Kilise Cemaatlerine şunlar dahildir:

- 1) Muvazzaf askerler.
- 2) Muayyen bir zaman hizmet eden askerler.
- 3) Temel askerî hizmet esnasındaki askerî hizmetliler.
- 4) Savunma maksadiyle muayyen olmayan bir zaman için çağırılmış askerler.
- 5) Silâhlı kuvvetler camiasında çalışan memurlar, ücretliler.
- 6) Asker aileleri. (1, 2 ve 5. fıkralarda zikredilen eşhasın eşleri ve onların çocukları; çocuklar rüşdlerini isbat etmemişler ve babalarının evinde iseler.)

Askerî Kilise Cemaatinden aşağıdakiler ayrılırlar :

- 1) Kiliseyi terketme yollarını kanunî yollarla açıklamış kişiler.

ya'da çalışmakta olan 50.000 e yakın işçi ve san'atkârumuzun dinî hizmetlerini görmek üzere yeteri kadar kadro tahsisini sağlamak ilgililerce mümkündür. Bu hususta merkezi Köln'de olan ve hemen hemen Almanya'nın Türk işçisi çalışan her şehrinde kurulmuş bulunan Türk İşçi Derneklerini bünyesinde bulunduran “**Almanya Türk İşçi Dernekleri Federasyonu**” nun gerekli gayreti göstereceğinden eminiz. Fakat evvel emirde **Diyanet İşleri Başkanlığı**, Almanya'ya, oranın şartlarını ve imkânlarını iyi bilen bir yetkiliyi göndermeli ve onun Elçilik ilgilileri ve Federasyon idarecileri ile yapacağı temas ve çalışmalar neticesinde hazırlanacak plâna göre, temin edilen kadrolara eleman sevkedilmelidir. Bu elemanların bilhassa **İmam - Hatip Okulları, Yüksek İslâm Enstitüleri ve İlahiyat Fakültesi** mensup ve mezunlarından seçilmesi, hem hizmetin daha seviyeli olarak yerine getirilmesini, hem de bu okulların öğretmenlerinin ve onların yetiştirip dinî hizmete sevkeydikleri gençlerin, Avrupayı görmelerini ve Avrupalıyı tanımalarını sağlayacaktır. Bu suretle işçilerimizin millî, dinî ve ah-lâkî hasletlerinin muhafaza ve geliştirilmesi yanında dinî hizmet personelimizin de Garb hususunda bilgi ve görgüleri arttırılmış olacaktır .

- 2) Kendilerinin Askerî Kilise Cemaatine aidiyetini sağlayamayan askerî birliğe mensubiyeti sona eren kimseler.
- 3) Emekliliğe ve istirahate çekilenlerle onların aile efradı.
- 4) Askerî Kilise Cemaatlerinin vefat etmiş üyelerinin aile efradı.
- 5) Askerî Kilise Cemaatlerinin bir üyesinin kanunî yollardan boşanmış eşi, aynı zamanda boşanmadan dolayı kadının vesayetine verilen çocuklar.

MADDE 6. Askerî Kilise Cemaatine mensubiyetleri süresince bu üyeler Mahallî Kilise Cemaatinden ayrılırlar²⁸.

MADDE 7. Askerî Kilise Cemaatlerinin her birinin sınırları, Savunma Bakanı ile Askerî Bischof arasında görüşülerek tesbit edilir ve Askerî Bischof'un tâminleri ile yayınlanır .

MADDE 8. Askerî Kilise Cemaatine mensup olmayan fakat Silâhlı Kuvvetlerde çalışan bütün şahıslara, arzuları üzerine askerî din adamları tarafından gereken aydınlatma yapılır, dinî ihtimam gösterilir. Fakat bu kimseler mahallî Kilise cemaati üyesi olarak kalırlar.

MADDE 9. Askerî Kilise Cemaati üyeleri, emri ahire kadar kilise vergisini ödemekle mükelleftirler.

A s k e r î B i s c h o f ' l a r :

MADDE 10. Protestan ve Katolik mes'ul kilise idaresi, Askerî Bischoflara bırakılmıştır. Askerî Bischofların devletle hiç bir hizmet münasebeti yoktur. Bunlar kilise tarafından devletin de fikri alınarak tayin edilirler. Askerî Bischof olarak bunlar vazifeye bir kontratla kilise tarafından tayin edilir. Bu vazifeler bilhassa şunlardır :

- a — Askerî Din Müessesesinin bütün mühim temel soruları hakkında ilgili devlet dairelerine danışma,

28) Federal Almanya Cumhuriyetinde 1950 sayımında 25 617 992 Protestan ve 21 816 766 Katolik tesbit edilmiştir. Her protestan ve Katolik Mahallî Kilise Cemaatine bağlı olup, din vergisi ödemekle mükelleftir. Protestanlığın ve Katolikliğin muhtar kurumları Anayasa hükümleri ve dinî anlaşmalarla teminat altına alınmıştır. Devlet işlerinin din işlerinden ayrılması Anayasa'da hükme bağlanmıştır. Mahallî Kilise Cemaatleri, âme hukuku müesseseleri hükümlerine tâbidir. "Alman Protestan Kilisesi" (EKD), 29 mahallî kilise teşkilâtından meydana gelen bir federasyondur. Teşriî organı Kilise Meclisi (Synode) dir. "Alman Katolik Kilise Teşkilâtı", Kardinaller Meclisinde, Kolonya ve Münih Başpiskoposları vasıtası ile temsil edilmektedir. Federal Almanya Cumhuriyeti, Katolik Kilisesi bakımından beş bölgeye ayrılmıştır. (Bugünkü Almanya, Prof. Dr. Helmut Arntz, çev: Dr. Salâhaddin Sözeri, s: 60).

- b — Askerî Din Müessesesinin çalışması için tâlimat, tamim ve emirler çıkarma,
- c — Askerî din adamlarının bilgilerinin arttırılması,
- d — Askerî din adamlarının kilise memuriyetine intibakını sağlama, kilise çalışmalarına nezaret,
- e — Sivil sektörün din müesseseleri ve diğer devletlerin askerî din müesseseleri ile beraber çalışmayı teşvik etmektir.

A s k e r î D i n A d a m l a r ı :

MADDE 11. Askerî Kilise Cemaati içindeki din hizmetleri, esas vazifeli Protestan ve Katolik askerî - papazlar, askerî - Başpapazlar ve Askerî Dekanlar tarafından yürütülür. Müstakil küçük birliklerin din hizmetleri için diğer din adamları ek görevle görevlendirilebilir.

MADDE 12. Silâhlı kuvvetlerdeki protestan veya katolik mezheplerinin her 1500 mensubunun din hizmetleri bakımından bir askerî din adamı düşünülmüştür.

MADDE 13. Askerî din adamları kurmaylık ve komutanlıklara müşterek çalışma için bağlanmıştır. Bunlar kuruluş sırasında, askerî bölge komutanlıkları nezdinde, askerî bölge kuruluşlarına ve garnizonlara istinaden birlik eğitim sahalarna, askerî okullara ve diğer askerî müesseselere, daha sonra bilhassa birlik kurullarına göre yerleştirilirler.

MADDE 14. Hizmet kontrolü ifa eden sadece az sayıda askerî din adamı, askerî din hizmetlerinde devamlı olarak kalır. Diğer askerî din adamları — eğer tekrardan vazifelendirilmezlerse — 6-8 sene sonra eski kilise vazifelerine geri giderler. Ve diğerleri yerlerine tayin edilir. Bu mübadele Askerî Din Müessesesinin sivil din müesseseleriyle rabtasını sağlar.

MADDE 15. Askerî din adamlarının sivil statüleri vardır. Bunların kanunî münasebetleri sivil devlet memurlarıninkine oldukça benzetilmiştir. Bunların hiçbir astlık veya üstlük münasebeti yoktur ve hiç bir askerî rütbeyi haiz değildirler.

MADDE 16. Her askerî din adamına kilisevî memuriyet vazifelerinde ve idarî işlerinde onu destekliyen bir yardımcı tahsis edilmiştir.

M e r k e z î h i z m e t m a k a m l a r ı :

MADDE 17. Askerî din hizmetlerinin merkezî hizmet makamları "*Silâhlı Kuvvetler Protestan Kilise Memurluğu*" ve "*Katolik Askerî*

Bischofluğu” dur. Bunlar doğrudan doğruya Savunma Bakanından sonra gelirler.

MADDE 18. Merkezi makamların idarecileri “*Protestan Askerî (Genel) Dekan*” ve “*Katolik Askerî (Genel) Vikar*” dır. Bunlar kilisevî vazifelerin ifasında, Askerî Bischoflara; Askerî Din Müessesesi ile devlete ait idarî vazifelerin ifasında, Savunma Bakanlığına tâbidirler.

C — A s k e r î D i n a d a m l a r ı n ı n v a z i f e l e r i :

Bu kısım 19. maddeden 30. maddeye kadar olup yedi bölümdür:

I — A s k e r î D i n T ö r e n l e r i :

MADDE 19. Askerî din adamları, kendi inanç mensupları için muntazaman dinî törenler yaparlar. Askerî din törenleri garnizon kiliselerinde veya askerî saha dahilindeki münasip salonlarda yapılır. Bu şekilde yerler mevcut değilse, mahallî kilise cemaatinin merasim salonlarının müşterek kullanılması hususunda anlaşmaya varılır. Askerî saha dahilinde askerî din törenlerine aile mensuplarının gelmesi serbest bırakılmıştır. Askerî din törenleri kilise talimatına uyulmak şartı ile açık havada da yapılabilir. Lüzumu halinde, birlik komutanları birliğin toplu halde götürülüp getirilmesini veya toplu halde dinî merasime sevki ve kışlalara dönüşünü temin ederler. Garnizonda askerî, dinî törenlere ait mütebaki şartlar, Garnizon Hizmet Talimatında yazılıdır.

MADDE 20. Gemilerdeki askerî din törenleri için hususî talimatlar neşrolunur.

II — K i l i s e r e s m î v a z i f e l e r i :

MADDE 21. Askerî Kilise Cemaatlerindeki bütün kilise resmî vazifeleri için (meselâ, takdis, nikâh, defin) askerî din adamları salâhiyetlidir. Bu işler hakkında bunlar defter tutarlar veya askerî kilise cemaati üyelerine tasdikli hülâsaları parasız verilmek üzere diğer müsbetler bulundururlar.

MADDE 22. Bundan başka Askerî Din Adamları, Askerî Kilise Cemaati mensuplarına meselâ din cemaatine ithal (confirmation), cemaat dersleri gibi kilisevî dersler verirler.

MADDE 25. Silâhlı kuvvetler okullarındaki, hastahanelerindeki ve müesseselerindeki dinî işlemler için ayrı talimatlar çıkarılır.

III — K i l i s e v î c e m a a t h a y a t ı :

MADDE 24. Askerî din adamları askerî Bischofların talimatına göre, cemaat hayatında üyelerin sorumluluğa iştirakini temin etmelidir.

MADDE 25. Onlar, Askerî Kilise Cemaatine, dinî sorularını müşterek istişare etmek fırsatını vermek için, dinî seminerler organize ederler.

MADDE 26. Dinî hayatın derinleştirilmesi ve ihtimamı için askerî din adamları tarafından ayrıca hazırlama günleri ve alıştırmalar yapılmalıdır.

IV — K o n u Ő m a s a a t l e r i :

MADDE 27. Askerî din adamlarının askerî ikametgâhlarda muntazam konuşma saatleri vardır. Bu saatler, Silâhlı kuvvetlerin her ferdi-ne, dinî ve aynı zamanda diğeri şahsî, meselâ ailevî ve sosyal karakterdeki problemleri hakkında din adamlarıyla serbest konuşmak fırsatını vermektedir. Bunun için her *tabur karargâhında askerî din adamları için hususî konuşma odaları tahsis edilmiştir.*

V — A s k e r î m e r a s i m l e r d e m ü Ő t e r e k ç a l ı Ő m a :

MADDE 28. İbadet hizmetleri, duâlar veya askerî merasimler dolayısıyla (meselâ yemin, andlaşma merasimi, anma günleri) yapılan kilisevî dersler, bu askerî merasimlerden ayrı, merasimden önce veya sonra yapılır.

VII — E r a t ı n b a k ı m ı n d a m ü Ő t e r e k ç a l ı Ő m a :

MADDE 29. Askerî din adamları eratın serbest zamanlarındaki ihtimamında garnizon dahili ve haricinde daima hazır dırlar. Onlar, müracaat edildikleri yerde veya kendilerine ricada bulunulduğunda yardım ederler. Birliğin ve umumî hayatın, ihtimam hizmetinde çalışan bütün organları ile irtibattadırlar.....

VII — H a y a t b i l g i s i d e r s i :

MADDE 30. Askerî din adamı tarafından verilen hayat bilgisi dersi ayrı bir broşürle yayınlanır.

D — B i r l i k k o m u t a n ı n ı n v a z i f e l e r i h a k k ı n d a dördüncü kısımda da Őu maddeler yer almıştır.

MADDE 31. Her âmir, eratın dinî ihtiyaçlarına anlayış göstermeli ve kendini, eratın dinî ihtimamı için mes'ul hissetmelidir. Birlik komutanı, hizmet ve serbest zaman çerçevesi dahilinde, serbest dinî faaliyet için kâfi imkânın verilmesine azâmî itina göstermelidir. Pazar ve tâtil günlerinde serbest bırakmak için Garnizon Hizmetleri talimatının yürürlükteki şartlarına dikkat etmek lâzımdır.

MADDE 32. Birlik komutanı, askerî din adamının birliğe iltihakında din adamını birliğe takdim etmeli ve onlara Askerî Din Müessesesindeki vazifeleri üzerinde konuşma fırsatını vermelidir.

MADDE 33. Birlik komutanı, askerî din adamına dinî vazifesini yapması sırasında her türlü yardımı garanti etmelidir. Buna, Askerî Din Müessesesinin maksadına yarayacak yerleri hazır tutma, ibadet hizmetinin hazırlanmasında ve diğer kilisevî faaliyetlerde dış ile alâkalı işler ve ziyaret için vasıtanın temini gibi işler girer.

MADDE 34. Birlik komutanı, askerî din adamını yardımcısı adederek bütün dinî işler için irtibatta kalmalı ve anlayış içinde beraber çalışmalıdır. İstenilen her zamanda onları dinlemelidir.

MADDE 35. O, bundan başka, dahilî idarede, bütün temel sorularda onların fikirlerini söylemesine imkân vermelidir. Bu sorular için eğer emrinde bir komisyon varsa, askerî din adamları bunun devamlı üyesidirler.

MADDE 36. Birlik komutanı, an'aneyi ilgilendiren sorular üzerinde subay ve astsubayları ile konuşması sırasında askerî din adamlarını da çağırmalıdır. İnsanların dertlerini dinlemek her âmirin en asil vazifesidir. Bunun ifasında Askerî Din Müessesesinin çalışması mühim rol oynar. Komutanlar ve bölük komutanları mümkün ve münasip olan her yerde askerî din adamlarının yardımını isteyebilir, istemelidir. Bu husus bir erin problemi için muteber olduğu gibi, bütün birliğin problemleri için de muteberdir.

FRANSIZ ORDUSUNDA DİN TEŞKİLÂTI

Fransız Silâhlı Kuvvetlerinde dinî hizmetler “*Maiyet Rahipleri*” tarafından yerine getirilmektedir. “*Fransız Kara Kuvvetleri Teşkilâtı*”nın Ordu, Kolordu, Tümen kuruluş şemalarında ve “*Hizmetler Müdürlükleri*” ne bağlı olarak “*Maiyyet Rahipleri*” mevcuttur. Dinî merasim ve cenaze işleri Tümen kademesinde yürütüldüğünden daha az kademelerde din adamı teşkilâtı yoktur.

Ayrıca Hava ve Deniz Kuvvetlerinde, Anavatan Bölge Teşkilâtı içinde, Denizaşırı Fransası’nda ve bütün askerî hastahanelerde kendi hususiyetlerine göre Maiyet Rahiplikleri mevcuttur.

“Maiyet Rahipliği” nin tek bir talimâtı olmayıp, Rahiplerin kullanılma şartlarına göre çeşitli talimatları vardır. Aşağıda tarih ve numaralarını kaydedeceğimiz bu talimatların maiyyet Rahipleri hakkında tesbit ettiği esaslar hülâsa olarak şunlardır:

a) Fransa’da hangi birliklerde ne miktarda din adamı bulundurulacağını Millî Müdafaa Vekili tâyin ve tesbit eder.

b) Askerlik hizmetlerini îfa etmiş kimselerden din adamı olarak hizmet talebinde bulunanlarla bir mukavele yapılır.

c) Din adamlarının askerî hiyerarşide ayrıca rütbeleri yoktur. Askerî şahıs mütalâa olunurlar. Askerî disiplin kaidelerine tâbi tutulurlar. Askerî elbise giyerler. Alâmet olarak boyunlarına haç takarlar.

d) “Maiyyet Rahibi” olarak, doğrudan doğruya birlik kumandasına bağlıdırlar.

e) Hizmet, disiplin, sağlık kifayetsizlikleri sebebiyle din adamlarını vazifelerinden affedilebilirler. Bu takdirde daha evvel askerlik hizmetini îfa edenler sivil hayata iade olunurlar, îfa etmeyenler askerlik görevlerini yapmak üzere bir birliğe gönderilirler.

Maiyyet Rahipleri hakkındaki kararnâme ve talimatnâmeler:

1 — *Anavatan Maiyyet Rahipliği* :

Mukavele ile çalışan ve 25.1.1949 tarih ve 49.1102 sayılı kararnâmeye (Resmî Bülten No: 1952 sah. 1265) tâbi olan yardımcı sivil personelin statüsünü haiz din adamlarından müteşekkildir.

2) *Askerî Maiyyet Rahipleri* :

Bu statüde olan rahipler, anavatan dışındaki kuvvetlerle nizamı

muhafaza eden kuvvetlerde hizmet edenlerdir. Bunların statüsü tamamen asker' statüsüdür. Tâbi' oldukları metin 11.10.58 tarihli kararnâmedir ki, bunun sureti tatbiki hakkındaki talimatnâme hazırlık safhasındadır. Bu talimatnâme neşredildiğinde 9.11.1935 tarihli kararnâme ile 21.12.1935 tarihli (6.12.1935 tarihli Resmî Gazete, sah. 12.844 ve 12.845) talimatnâmenin yerini alacaktır.

3) *Denizaşırı Fransa Maiyyet Rahipliği :*

Personeli; anavatandaki Maiyyet Rahipliği personeli ile aynı statüyü haiz olup 29.12.1950 tarihli kararnâme ile Denizaşırı Fransa Vekâletinin 15.11.51 tarih, 1091 sayılı talimatına tâbidir.

4) *Hastahanelerde Maiyyet Rahipliği :*

7.10.1955 tarih, 52-1136 sayılı kararnâme (10.10.1952 tarihli Resmî Gazete sah. 9.678) 7.10.1952 tarihli kararnâme (10.10.52 tarihli Resmî Gazete sah. 9.678) ve 22 Mayıs 1953 tarih, 1868/5/CX/DSSSA sayılı talimata tâbidir.

Hava Ordusu Maiyyet Rahipliğinde de bir Anavatan Maiyyet Rahipliği (31.12.1949 tarihli kararnâme. Resmî Bülten - Hava 1954 No: 28), bir Askerî Maiyyet Rahipliği (tıpkı kara ordusu için olduğu gibi 11.10.58 tarihli kararnâme) ve bir de Denizaşırı Toprakları Maiyyet Rahipliği mevcuttur. (24 Mayıs 1954 tarihli kararnâme Resmî Bülten-Hava 1954 No: 28).

Deniz Kuvvetleri Maiyyet Rahipliğine gelince bu, 11.10.58 ve 16.10.46 tarihli kararnâmelerle tanzim edilmiştir.

Bu metinler çeşitli mezhep rahipleri için müsterektir²⁹.

.....

*
**

29) Fransa'daki sivil dinî öğretim ve eğitim hakkında, kısmî de olsa bir fikir vermesi bakımından, Prof. Muhammed Hamidullah'ın Millî Eğitim Bakanlığımızın talebi üzerine Yüksek İslâm Enstitüsü'ne dair hazırladığı rapordan bir parçayı buraya alıyoruz:

"Lâisizmin beşiği olan Paris'de Sorbonne gibi lâik bir Üniversitenin hemen bir kaç adım ötesinde dinî bir Üniversite de yer almış bulunmakta ve Vaugirard caddesi bu mezkûr iki üniversiteyi birleştirmektedir. Bu dinî Üniversitenin talebelere mahsus broşürlerinde şu cümlelere rastlanmaktadır:

"L'Institut catholique est L'Université Catholique de Paris. A ce titre il fait partie à la fois de l'Association Internationale des Universités fondée à Nice en 1950, et de la Fédération des Universités Catholiques, instituée à Rome en 1949.

BELÇİKA SİLÂHLİ KUVVETLERİNDE ASKERİ MAİYYET RAHİPLİĞİ

Belçika Krallığı ordusunda da dinî hizmetleri gören “*Maiyyet Rahipleri*” vardır. Bu Askerî Maiyyet Rahipleri, hizmetlerini, bu hizmete müteallik nizamnâmeğe göre yapmaktadırlar. Nizamnâmenin bazı maddeleri aşağıya çıkarılmıştır:

MADDE 1. *Askerî Maiyyet Rahipliği*, devlet tarafından tanınan din ve mezheplerden birine mensup rahiplik olup alâkalı yüksek din makamlarının takdimi ve Millî Müdafaa Vekilinin bize³⁰ teklifi üzerine, Silâhlı Kuvvetler birlik ve hizmetlerinde her türlü vaziyette ibadeti sağlaması ve dinin manevî yardımını temin etmesi için bizim³⁰ tarafımızdan tayin edilir.

Askerî Maiyyet Rahibi, Silâhlı Kuvvetlere bağlı olmakla beraber asker sıfatını haiz olmayan bir şahıstır.

MADDE 2. Askerî Maiyyet Rahipliğinin hizmeti şunlardan tereküp eder:

- 1 — Katolik Mezhebi Askerî Maiyyet Rahipliği;
- 2 — Protestan Mezhebi Askerî Maiyyet Rahipliği;
- 3 — İsrail Dinî Askerî Maiyyet Rahipliği.

MADDE 4. Katolik Mezhebi Maiyyet Rahipliği kadrosunun suret-i terekübü şöyledir:

“Paris Katolik Enstitüsü, Paris Katolik Üniversitesidir. Bu bakımdan 1950’de Nice şehrinde tesis edilen hem Beynelmîlel Üniversiteler Birliğine ve hem de 1949’da Roma’da tesis edilen Katolik Üniversiteler Federasyonuna dahil bulunmaktadır.

İşte bu Paris dinî Üniversitesinin bu suretle hâlen 420 profesörü, 3 dinî öğretim yapan fakültesinin (İlâhiyat, Kilise Hukuku, Felsefe) yanında, elektronik, biyoloji, zooloji, jeoloji, matematik v.s. tedaris eden fakülteleri de vardır; bu arada Şark dilleri için yirmiden fazla yabancı dil okulu, psiko-pedagojik tedarisatla meşgul sair okullar da bu Üniversiteye bağlanmış bulunmaktadır. Bu enstitüden (Üniversiteden) diploma alanlar sadece papazlık veya misyonerlik mesleğine intisap değil, hayatta çeşitli idarî vazifeler almakta ve serbest meslek dallarında faaliyet gösterebilmektedirler. Bir taraftan “imân” muhafaza edilmekte ve diğer yandan cehalet neticesi hakikat hor görülmemektedir. Bu Paris Katolik Enstitüsünde aynı zamanda tamamen bir (Kadınlar Üniversitesi) de mevcut bulunmaktadır. Bu sonuncuda bilhassa kadınların öncelikle muhtaç oldukları mevzular tedaris edilmektedir; bu suretle tamamen onlara dinleri ve asrımızın ilmi mevzuları öğretilmektedir”.

30) Yani Kral, çünkü Belçika’da mevzuat Kral adına yazılmaktadır.

- 1 — General derecesinde bir Baş Maiyyet Rahibi;
- 2 — Üst Subaylar derecesinde Üst Maiyyet Rahipleri;
- 3 — Ast Subaylar derecesinde 1 nci ve 2 nci sınıf Maiyyet Rahipleri.

MADDE 5. Protestan mezhebi Maiyyet Rahipliği kadrosunun sureti terekübü şöyledir:

- 1 — Üst Subay derecesinde bir Baş Maiyyet Rahibi;
 - 2 — Ast Subay derecesinde 1 nci ve 2 nci sınıf Maiyyet Rahipleri.
- İsrail Dini Maiyyet Rahipleri kadrosunun sureti terekübü şöyledir:
- 1 — Üst Subay derecesinde bir Baş Maiyyet Rahipliği;
 - 2 — Ast Subay derecesinde 1 inci ve 2 nci sınıf Maiyyet Rahipleri.

MADDE 6. Harp sırası ve süresinde, Maiyyet Rahipliğinin çeşitli kadroları Yedek Maiyyet Rahipliğiyle ikmâl olunur.

Yedek Maiyyet Rahiplerine daha barış sırasında, seferberlikte tayin edilecekleri yer bildirilir.

MADDE 7. Baş Maiyyet Rahipleri, idarî ve disiplin bakımlarından Millî Müdafaa Vekiline, din bakımından ise, mensup oldukları mezhebin üst makamlarına bağlı olurlar.

Baş Maiyyet Rahiplerinin salâhiyetleri :

FASIL II, MADDE 5. Baş Maiyyet Rahipleri, kendi mezhep ve dinlerine mensup Maiyyet Rahiplerinin; tayin, terfi, tevzi ve nakillerine müteallik bütün teklifleri Vekile sunarlar.

MADDE 4: Askerî makama yapılacak bütün şikâyet, istek ve resmî talepler, Baş Maiyyet Rahibinden geçer. Baş Maiyyet Rahipleri bunlara, icabında, kendi kanaat, mütalâa ve tekliflerini de eklerler.

Üst Maiyyet Rahipleriyle I ve II. Sınıf Maiyyet Rahiplerinin salâhiyetleri :

Bu Maiyyet Rahipleri dinlerinin gerektirdiği hizmetleri ifa ederler, bağlı oldukları teşkilâtlar nezdinde ibadetin tahakkukunu temin ederler. Ordunun moraline taâllûk edip kumandanlıktan neş'et eden emirleri nazarı itibara alan ve icabında bu hususta birlik kumandanları ile temas eden Baş Maiyyet Rahibinin emir ve direktiflerini takip ederler.

FASIL V — Hizmetin Teşkilâtı :

A — Garnizonlarda, askerî hastahane ve müesseselerde :

Askerî Maiyyet Rahipleri, dinlerinden olan hastalara gerekli dinî hizmeti ifa edebilmek için askerî hastahanelere serbestçe girerler.

Bu hizmetin ifasında, askerî hastahaneler din hizmeti talimatlarına uyarlar.

Gerek, hususiyle kıt'aların moral ve disiplinine taallük eden her hususta birlik kumandanlarına yardımcı olmak üzere onlarla görüşmek, gerekse dinlerine mensup askerlerle temas etmek için kışla ve askerî müesseselere serbestçe girerler.

Kumandanlığın imtiyazlarına riayet ederek ve askerî hizmetin ifasına mâni olmamaya çalışarak vazifelerini dikkatle ve ketumlukla ifa ederler.

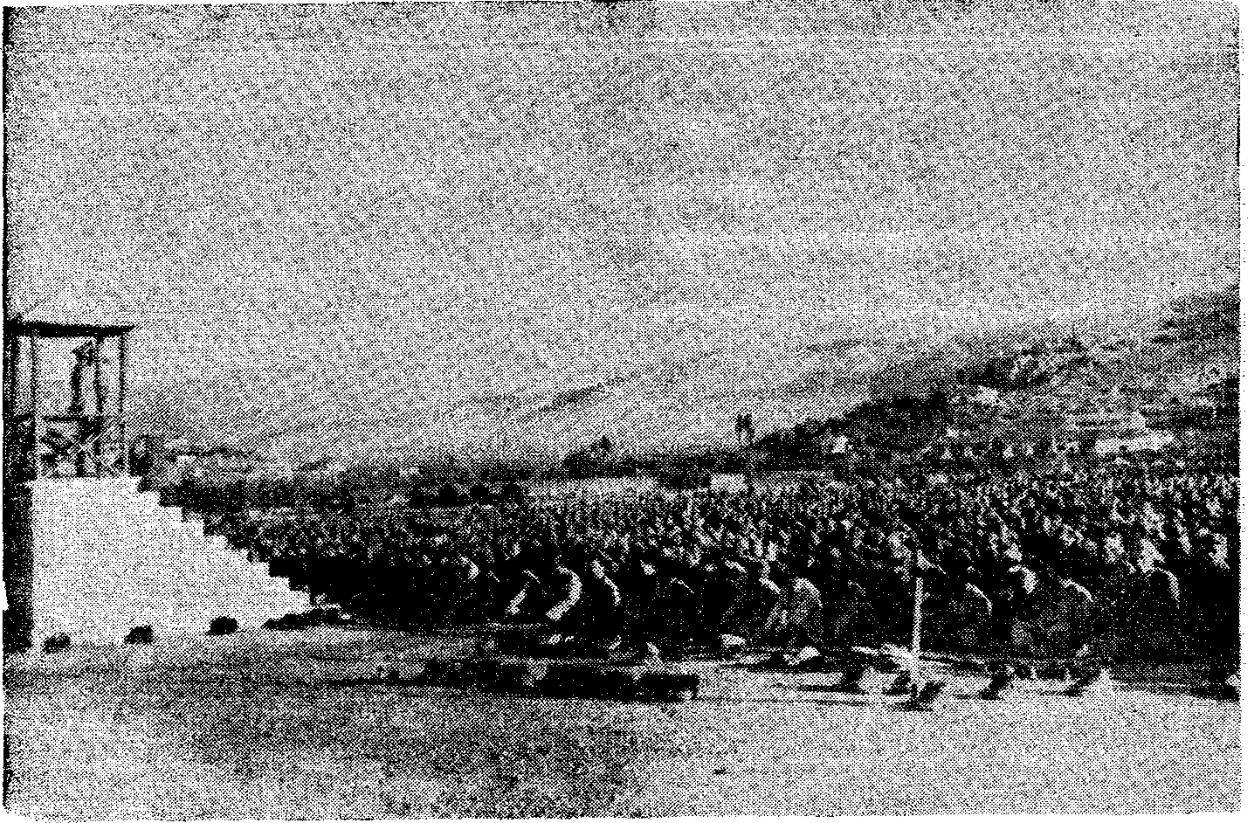
B — Eğitim müesseselerinde :

Harp Okulu ve Askerî Liselere tayin olunan Maiyyet Rahipleri, din hizmetin ifa etmekle beraber bu okul talebelerine din dersleri vermekle de vazifelidirler. Sıhhîye Tahliye Bölüğünde vazifeli Maiyyet Rahibi, bu birlikte bulunan Ruhban Mektebi talebeleriyle din adamlarının dinî idaresini de deruhte eder.

Not : Çalışmalarında İngilizce ve Fransızca metinleri tercüme eden aşağıda isimleri yazılı, İstanbul Yüksek İslâm Enstitüsü'ndeki talebeme ve yine tercümede ve kontrollerinde yardımını esirgemeyen İst. Ün. Edebiyat Fakültesi İslâm Araştırmaları Enstitüsü Asistanı **Dr. Salih Tuğ** Beye teşekkürü bir borç bilirim.

İngilizce'de : **Yusuf Ziya Kavakçı, Mehmed Yaman, Salih Zeki Yalçın, Ali Öğüt.**

Fransızca'da : **Mehmed Çakır, Sabahaddin Gökkaya, İsmail Hakkı Ünalı.**

Türk Ordusunda Bayram Namazı...
Edremit Eğitim Tugayı, 1958.

TÜRK ORDUSU'NDA...

Tarihî Türk Ordusu'nda da dinin rolü ve din adamının hizmeti büyüktür. Ecdadımız "*Allah, Allah...*" sadâleriyle nice hamaset destanları meydana getirmişlerdir. "*Ölürsem Şehid - kalırsam gâzi*" sözlerini müslüman-Türk milleti bir aşk halinde asırlarca terennüm etmiştir. Türk ordusunda disiplin ve şecaat gibi adalet de hâkimdir. Çünkü, o, daha İslâm dininin zuhurunda tesbit edilen, müslüman askerin takipedeceği şu medenî hattı hareketi benimsemişti:

1. Kadınları öldürmeyiniz.
2. Çocuklara dokunmayınız.
3. İhtiyarlara tecavüz etmeyiniz.
4. Yemiş veren ağaçları kesmeyiniz.
5. Mamûr yerleri tahrip etmeyiniz.
6. Gıdadan başka maksatla hayvan kesmeyiniz.
7. Haddi tecavüz edip taşkınlık yapmayınız.
8. Korkmayınız.

9. Kimseye zarar vermeyiniz.
10. Din adamlarına dokunmayınız³¹.

Bir ucu Hind'e ve Çin'e, bir ucu Avusturya ve İspanya'ya uzanan İslâm - Türk dünyasının bu genişlemesini sırf askerî üstünlüğe ve iktisadî bir gayeye bağlamak tarihi yanlış ve eksik anlamaktır. Bu genişlemede ve bu hayret verici muvaffakiyetlerde “neşr-i din” idealinin birinci derecede rol oynadığı muhakkaktır. *İstanbul'un fethi*, Peygamberimizin tebşiratına nâil olma aşk ve ümidiyle birbiri ardına yılmadan yapılan hamleler sayesinde mümkün olmuştur. *Fatih Sultan Mehmed*'in fethinde *Akşemseddin* hazretlerinin de payı büyüktür. Osmanlı Devletinin kuruluşunda, *Osman Gâzi*'nin dehasıyla kayınpederi *Şeyh Edebâlî*'nin mânevî müzahareti meczolmuştur.

Eğri seferinde padişah ümitsizliğe düşerek atına atlamış ve muharebe meydanından kaçmağa yeltenmişti. Önünü keserek atının dizginlerine yapışan *Şeyhülislâm Hoca Saadeddin Efendi*: “*Padişahım nereye! Hiç bir Osmanlı Padişahı muharebe meydanını terketmemiştir. Sabr-u sebat, mucib-i feyz-i necattır*” diye haykırarak paniği önlemiş ve çok nâmüsaid şartlar altında zafere ulaşmakta âmil olmuştur.

Çanakkale'de *Kereviz Deresinde* yapılan muharebelerde 42. Piyade Alayı Müftüsü, hemen hemen bütün subaylar şehid olduktan sonra alayın mâneviyatını yükseltmiş, başa geçerek taarruza kaldırmış ve düşmanı silip süpürmüştür.

Sakarya'da subaylarının bütün emir ve zorlamalarına rağmen taarruzdan imtina eden bir alayın karşısına tabur imamlarından birisi çıkmış, düşmandan kaçmanın fecaati hususundaki âyet ve hadislerle dinî telkinlerde bulunup hepsini birbirleriyle helâllaştırdıktan ve topluca kelime-i şehadet getirttikten sonra kendisi “*Allah, Allah*” diye düşmanın üzerine saldırmış, arkasından da bütün alay kükreyerek düşmanı kalamıştır.

Bu misallerin daha binlercesini saymak bahtiyarlığına erişmiş bir milletiz. Fakat kuru öğünmelerimizle, kuru gürültülerimizle, hem Peygamberimizi, hem ecdadımızı üzer ve gücendiririz. Biz de bize düşen vazifeyi yapmalıyız..

Tarihî Türk Ordusunda din adamları şu ünvan ve sıfatla yer alı-

31) Birinci Halife Hz. Ebu Bekir'in, Hz. Usâme kumandasındaki orduyu sefere uğurlarken yaptığı, emir mesaabesindeki tavsiyelerdir.

vordu. *Selçuk Ordusu*'nda "Müzekkirler" vardı. Askere dinî bilgiler verir, nasihatte bulunurlar; harplerde teşvik ederlerdi³².

Osmanlı Ordusu'nda Yeniçeri Ocağı'nın imamına "İmam-ı Hazreti Ağa" denirdi. Yeniçeri arasından medrese dersi görmüş olanlardan tayin olunurdu³³. Tayin edildiği "Orta"nın kumandanı sayılırdı. Beş vakit namazda Yeniçeri Ağasına imamlık eder, Ağa sefere gitmeyince o da gitmezdi. Teşrifatta daima Yeniçeri Ağası'nın yanında yer alırdı.

Yeniçeri teşkilâtında tabur yerinde kullanılan "Orta"ların da birer imamı vardı³⁴. Orta imamlarının vazifeleri efrada dinî ahkâmı öğretmek, namaz kıldırarak, dinî âyin ve merasimleri tertip ve idare etmek, teşhizat ve tekfin işleriyle meşgul olmaktır. İmam muharebelerde de "Orta" sından ayrılmazdı.

Yeniçerilerde müezzinler, hâfızlar da vardı. Bütün bunlar Yeniçeri Ocağı'nın Câmiiinde, ki buna *Câmi-i Miyâne (Orta Câmii)* denirdi; yine Yeniçeri olan müderrislerden ders görürdü. Böylece hepsi Ocak'dan yetiştirilmiş olurdu³⁵.

Bir de "Ordu Şeyhliği" vardı ki, *Vak'aniüvis Lûtfi Efendi* tarihinde bunun için şöyle demektedir: "Min-El-Kadîm Orduda tevâif-i askeriye-yi emr-i gâzâ ve cihada teşvik ve asâkir-i islâmiyenin muzafferiyetine düâ için "Ordu Şeyhi" nâmıyla Fâtih Sultan Mehmed'in İstanbul'a Ordu ile teveccühlerinde kendilerine karagün dostu olan Akşemseddin gibi vaktin Mazanna-i kîrâmından bazı zevât bulunurdu"³⁶.

Yeniçeri Ocağı'nın ilgâsından sonra II. Sultan Mahmud zamanında çıkarılan (*Asâkir-i Mansûre Kanunnâmesi*)ndeki şu madde gereğince hareket edilmişti: "Her bir sınıfa me'valarında birer mektep inşasıyla günde birer nöbet Kur'ân-ı Azîmüşşân ve ilmihallerini tâlim için İstanbul Kadısı bulunanların marifetiyle bil-imtihan birer imam nasb ve tayin olunup cemaatle edâ-yı sâlât'a ve ta'lim-i mesâil-i diniyye hususlarına bilecümle zâbitân taraflarından ihtimam ve dikkat olunmak".

Cumhuriyetten evvelki teşkilâtta alaylar'da "Alay Müftüsü" vardı³⁷. Teşrifatta binbaşuya takaddüm ederdi. Taburlarda "Tabur İma-

32) İst. Ün. Edebiyat Fak. Ord. Prof. Mükrimin Halil Yinanç merhumun beyanıdır.

33) Z. Pakalın, *Osmanlı Tarihi Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, C. II, S. 59. İ. H. Uzunçarşılı, *Osmanlı Devleti Teşkilâtından Kapukulu Ocakları*; C. I, s. 232-233.

34) Z. Pakalın, *Os. Ta. Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, C. II, s. 59.

35) Aynı eser, C. II, s. 59 ve 731.

36) Aynı eser C: II. s. 729. *Lütfi Tarihi* C: I, s: 253.

37) Z. Pakalın. Aynı eser. C: I; s: 46.

mi” bulunurdu. Teşrifatta yüzbaşıya takaddüm ederdi. Alayın birinci tabur imamı aynı zamanda “*Alay İmamı*” vazifesini deruhte ederdi³⁸.

Bugün ordumuzda mânevî eğitim, Gn. Kur. Başkanlığı Personel Dairesi Moral Şûbesiyle, Kara, Deniz ve Hava kuvvetlerinin Moral Şûbeleri tarafından yürütülmektedir. Birliklerde yapılacak dinî faaliyetler hakkında “*Moral ve Personel Hizmetleri Talimatı (P-108) nın 34 üncü maddesinde hükümler mevcuttur. Kara Kuvvetleri Subay İhtisasları Talimatında 5310 kod* numarasına sahip Binbaşı veya Yüzbaşı rütbesindeki Müftü veya İmamın görevleri tesbit edilmiştir. Mezkûr 34 üncü madde aynen şöyledir:

“Mâneviyatı en sağlam esaslara bağlayan dindir. Lâiklik prensipleri dahilinde insanların bir din etrafında toplanmaları, kitlelerin sevk ve idareleri için büyük bir fikir ve işbirliği yaratır. Karışık dinlerden mürekkep cemiyetlerde dahi hak ve adalet duygularını kazandırır. Dinî prensipler, ilim çerçevesinin bugün insanların saadetleri için bulmağa çalıştığı en yüksek esaslardır”.

“Ordu birliklerinde vazifelendirilen İlâhiyat Fakültesi mezunu Askerî din öğretmenleri, dinî işleri plânlamada, birlik ve okullarda ders ve konferans verme hususunda kumandanların yakın yardımcılarıdır”.

“Gerek bu öğretmenler, gerekse kadrolardaki diğer din personeline lâiklik prensipleri gereğince dinî işlerden başka vazife verilmez”.

“Din hususunda yapılacak işler umumî surette şunlardır:

- a. Ordu birliklerinde, askerî okullarda din konferansları tertip etmek.
- b. İbadet yerlerinin tesis ve tanzimine yardım etmek, kolaylık göstermek, umumî ibadet yerlerinden istifadeyi sağlamak.
- c. Din kitaplarını, broşürlerini, makalelerini hazırlamak ve dağıtmak.
- d. Dinî işlerde kolaylıklar göstermek.
- e. Askerî din personeli temin etmek, bilhassa ihtiyacı için tedbirler almak, ikmâlini plânlaştırmak.
- f. Mezarlık, şehidlik işleri kayıtları”.

Aynı tâlimatnâmenin 35. maddesinde “*Mânevî ve ahlâkî vasıflar*” sıralanırken “Asker, kendisinden beklenen vazifeleri hakkıyla yapabilmek için yüksek ahlâk ve kuvvetli mâneviyata sahip olmalıdır”³⁹. denilmekte ve maddenin (h) fıkrasında “*dine hürmetsizlikten..... nefsinin koruyup çekinmelidir*” diye ayrıca tasrih edilmektedir.

38) Aynı eser. C: I; s: 45.

39) İç Hizmet Talimatnâmesi, Madde 93.

Memleketimizde askerî din adamları yetiştiren müstakil müesseseler olmayıp, talimatnâmelerde zikredilen, *Mareşal Fevzi Çakmak* zamanından beri emirlerle de zaman zaman teyid edilen Ordu dinî hizmetlerini, halen mevcut kadroların pek azına tayin edilebilen *İlâhiyat Fakültesi* mezunu *Askerî Din Öğretmenleri* görme gayretindedir. Askerî Hastahanelerde de sivil birer imam bulunmaktadır.

Evvelce her sene Harp Okulu'na muayyen bir nisbette askerî öğrenci alınıp İlâhiyat Fakültesinde Ordu hesabına okutturulmak suretiyle Askerî Din Öğretmenleri yetiştiriliyor idiye de bu iş halen durdurulmuş bulunmaktadır.

Askerliğim esnasında başlamış olduğum vazifenin devamı olarak 16.10.1962 tarihinde Genel Kurmay Başkanlığına takdim ettiğim ve Sayın *Orgeneral Cevdet Sunay*'ın gerekli ilgiyi göstererek Moral Şûbesine ihavale buyurduğu ve Şûbedeki vazifelilerle üzerinde çalıştığımız raporun bir suretini, münderecatının bir an evvel tahakkuku ümidiyle buraya da alıyorum:

Genel Kurmay Başkanlığına

Ankara

“Ordumuzun mânevî eğitiminin din yoluyla da tamamlanması” hususundaki düşüncelerimi:

- a. Selçuklu'lardan beri ordumuzda dinî personel ve teşkilâtın kesintisiz olarak hizmete devam ettiğini,
- b. Bugün demirperde devletleri hariç, hemen hemen diğer bütün devletlerin askerî - dinî teşkilâtlarının mevcudiyetini gözönünde bulundurarak saygılarımla arz ediyorum.

Emirlerinize muntazırım.

I — Gaye :

- a. Ordumuzun mâneviyatını daima yüksek tutmak, talim ve teçhizatı tamamlanmış olan askerimizi düşman karşısında, ecdadımızdan tevarüs ettiği, “Allah, Allah” sadâsı ile hamaset destanları yaratacak seviyeye erdirmek.
- b. Ahlâk ve karakter telkinleri yapmak.
- c. Ordu mensuplarının dinî tekâmülünü sağlamak.
- d. Askerlerimizi zararlı ideolojilerden korumak, vatan ve millete sâdık ve fedakâr unsurlar olarak yetiştirmek.

e. Henüz büyük bir kısmı okula kavuşturulamamış olan köylerimizden gelen erlerimizin fikir ve vicdanını hurafelerden temizliyerek bunların yerine İslâm dininin temiz ve ilerletici umdelerini yerleştirmek.

2 — Bu gayeleri tahakkuk ettirecek işleri tedvir ve takip için Genel Kurmay Başkanlığında bir “*Din İşleri Şûbesi*” nin lüzumlu kısımlarıyla Personel Dairesine bağlı olarak kurulması.

3 — Kara, Deniz, Hava Kuvvetlerinde de birer “*Din İşleri Şûbesi*” nin teşkili.

4 — Ordu karargâhından tabura kadar bütün askerî birliklere “*Din İşleri Subayı*” kadrosunun tahsis edilmesi. (Mevcut kadroların bazısında eksiklikler vardır).

5 — Kadrolarda yer almış bulunan “*Din İşleri Subayı*” ihtiyacını karşılamak üzere:

a. Yüksek İslâm Enstitülerine (İstanbul, Konya) ve İlâhiyat Fakültesine askerî öğrenci alınması.

b. Yedek Subay Okullarına katılacak olan Yüksek İslâm Enstitüsü ve İlâhiyat Fakültesi mezunlarının, sınıf okullarına gönderilmeyip kısa süreli bir kursa tâbi tutulması ve sadece “*Yedek Din İşleri Subayı*” olarak Alay ve daha üst birliklere tayin edilmesi. Diyanet İşleri Reisliğinin tertip ettiği Vâiz ve Müftü imtihanına girip kazanmış olan diğer Yüksek Okul mezunları hakkında da aynı işlemin yapılması.

c. İmam - Hatip Okulu mezunlarının da yine kısa süreli bir kursa tâbi tutularak tabur din işlerinde görevlendirilmesi.

6 — Öğretmen okullarında olduğu gibi Askerî Liselere de seviyelerine uygun bir müfredatla din dersi konulması”.

M. Sabri Sözeri

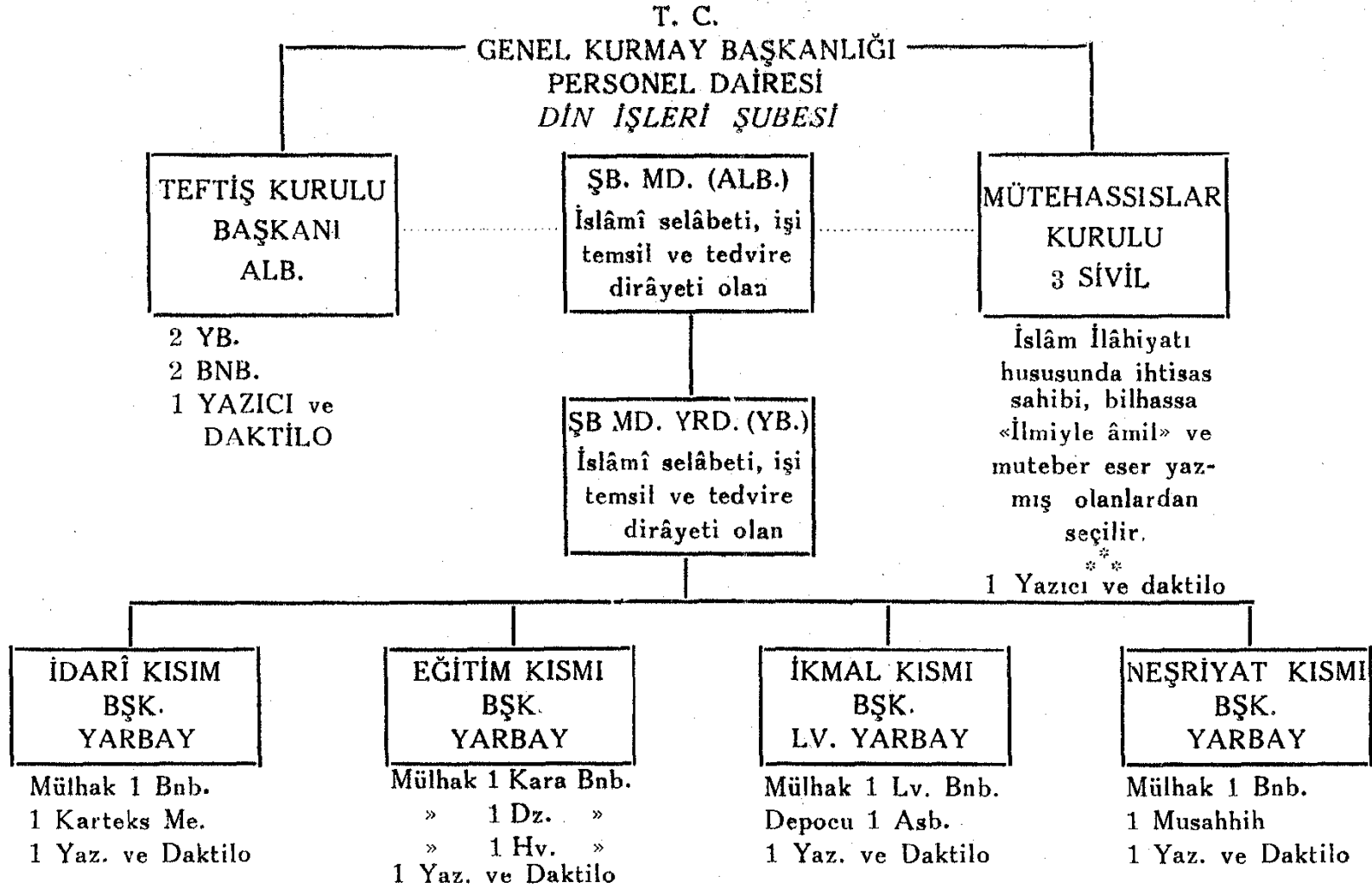
İstanbul Yüksek İslâm Enstitüsü

İslâm Tarihi Öğretmeni ve Müdür Muavini

Raporda 5. maddenin (b) fıkrasında teklif ettiğimiz kursun üç ay olması ve şu surette faaliyette bulunması uygun olur kanaatindeyiz:

- a) 1,5 ay, piyade temel eğitimi: Piyade tüfeği, tabanca, el bombası, atışlar; tek er, manga, takım ve bölük talimleri, v.s.
- b) Bir ay, Din İşleri Subayı olarak tabur ve alaylardaki vazife ve faaliyetleri hakkında kurs.
- c) 15 gün memleket izni;
- d) Kıt'alara iltihak ve 21 ay kıt'a hizmeti.

Böylece halen memleketimizce dinî öğretimde bulunan lise muâdili 26 İmam - Hatip Okulu, 2 Yüksek İslâm Enstitüsü ve bir İlâhiyat Fakültesi'nin şimdiden binleri bulan me'zunları sayesinde, askerî sahadaki personel ihtiyacı da büyük nisbette karşılanabilecektir.

16 / 10 / 1962 tarihinde Genel Kurmay Başkanlığına takdim ettiğim raporun 2. maddesindeki «Din İşleri Şubesi»nin yukarıdaki şemaya göre teşkilini, Yedeksubaylığım esnasında Genel Kurmay Başkanlığı, Moral Şubesinde çalışırken Bakanlık ve Genel Kurmay Makamlarına teklif olarak arz etmiştim. Teftiş Kurulu ve Kısımlarda vazife alacakların da islâmî selâbeti, ehliyet ve dirâyeti olması gerektiği muhakkaktır.

Teşkilâtsız ve mürakabesiz hiç bir işin yürütülemediği malûmdur. Bilhassa din gibi bütün millete yaygın, her zümre ve seviyede bulunanları ilgilendiren ve ayrıca hassasiyet gösterilmesi icabeden bir meselede başıboşluk olmamalıdır. Evveleminde bunun erkân-ı harbiyesi teşekkül etmeli; sonra alt kademelere adam yetiştirilmesi ve temini cihetine gidilmelidir. Bu işin külfet ve masrafı, neticesinin istihsali için zaman uzunluğu gözde büyütülmemelidir. Sistemli çalışıldığı ve iş iyi elemanlara tevdi edildiği takdirde Türk Ordusunun mâneviyatı ve kültür seviyesi daha da yükselecektir. Bu manevî ve kültürel yükseliş, her türlü hizmetin aksamadan yürütülmesine âmil olacaktır. Ordu saflarına milletin bütün fertleri katıldığına göre bütün memlekete yaygın bir manevî ve kültürel bütünlük sağlanacaktır.

Tarihimizin bir dönüm noktası üzerinde bulunuyoruz. Avrupa medeniyeti karşısında meydana çıkan bir takım meselelerimiz üzerinde derin derin düşünmeliyiz. Büyük sanayi devrinin eşğini henüz aştık; ilmî icad ve inşalara iştiraksizliğin ezginliğinden kurtulma yolundayız. Fakat yeni medeniyet, bize kendini ne kadar ezici bir kuvvetle kabul ettirirse ettirsin ve buna karşı biz ne kadar tâbi bir durumda bulunursak bulunalım, İslâm dini ve medeniyetinin millî kaynaktan gelen unsurlarla bin yıllık bir tarih potası içerisinde yuğurduğu bir içtimaî bünyeye sahibiz. Bu bünyemiz, şuurlu ve şuursuz bir takım müdafaa kuvvetlerine malik olarak ister istemez kendisine uygun bir şekilde alış yapacak ve yeni medeniyeti millî, İslâmî ve Avrupaî unsurların dozuna göre yeni bir hamur haline sokacaktır. Tarihimizin bu dönüş ve akışında içtimaî âmillerin ehemmiyeti ne olursa olsun, millî şuur ve ilim sahibi olan yüksek tabakanın; ahlâkı sağlam, vicdanı mamur, imanı bütün müslüman-Türk münevverinin bu hususta oynadığı ve oynayacağı rol çok büyük olacaktır.

Şunu da unutmamalıdır ki, Türk Anayurdundan kopup muhtelif istikametlere yayılan ve her yerde muntazam devletler ve imparatorluklar kuran Türk boyları, dinlerini değiştirmişler; bu değişikliğe bağlı olarak örf ve âdetlerini, aynı zamanda milliyetlerini kaybetmişler; Türkükten ebediyen ayrılmışlardır. Türklerin kabul ettiği dinler arasında yalnız İslâm dini, millî bünyede menfi rol oynamamış, bilâkis milletimize çok daha büyük ve şerefli hamleler yapmak imkânını bağışlamıştır. İslâmın dinamizmi Türk ruhuna tam mânasiyle uymuştur.

Devrimizin müslüman - Türk ülemâsından Balıkesir'li muhterem *Hasan Basri Çantay*, ilk defa New York'ta Dinler Tarihi Profesörü *Kenneth W. Morgan* tarafından neşredilen "*Islam - The Straight - İslâm: Doğru*

Yol" isimli eserde yer alan Türkler ve İslâmiyet hakkındaki etüdünde şöyle demektedir:

"İslâm güneşi evvelâ Arabistan'da doğmuş, fakat feyz ve hareket veren huzmelerine müstak vicdanları en evvel ve en çok Türkistan'da bulmuştur. Türkler İslâm'ın ulvî mahiyetini kavradıktan sonra, O'nu ruhlarının asırlarca özlediği bir mâşûka gibi istikbal etmiş; babasını tâcı, vicdanının mi'racı yapmış; O'nun korunması uğrunda her millettten ziyade kan borcunu ödemiştir. Çünkü İslâm dini, Türklerin asâlet ve seci yerlerine en uygun bir hareket ve fitrat dinidir."*

Peygamberimiz hadisi şeriflerinden birinde: "*Mücahid, Allah için nefsiyle mücahede edendir*" yani ahlâkını düzeltmek ve güzelleştirmek için çalışandır buyuruyorlar. Nitekim bir muharebeden muzaffer olarak Medine'ye dönerlerken eshabına hitaben: "*Küçük cihaddan büyük cihada dönüyoruz*" dedikleri meşhurdur. Mânâsı, nefsimizle mücahedeğe gidiyoruz, demektir. Zira nefis mücahedesini, düşmanla muharebeden daha güçtür. İnsanın kötü huylarının önüne geçmesi, nefsanî arzularına karşı gelmesi gibi güç bir şey yoktur. Bunu başarmak, adamın gerçekten cesaretli, kahraman ve azim sahibi olmasına bağlıdır. Nefis terbiyesi ve ahlâk güzelliğine erişmiş fertlerden müteşekkil cemiyetler ve ordular ruhen yıkılmıyacağı için maddeten de yıkılmaz. Çünkü psikolojik harbi kazanmıştır. Makaleme, zilleti, meskeneti, uyusukluğu reddeden şu âyeti kerime ile son veriyorum: *فَاِذَا عَزَمْتَ فَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ*

"Bir kerre de azmettin mi artık Allah'a dayan."⁴⁰ Cenabı Hak cümlemizi ikaz etsin...⁴¹

*) Yeni İstiklâl, 12 emmuz 1961, Sayı 30, S: 3. Cevaplar 9. Yazan : Hasan Basri Çantay.

(40) Âl-i İmran Sûresi, âyet: 159.

(41) Bu uzun makalemiz, "Dünyâdaki Dinler: Sivil ve Askerî Teşkilâtları, Öğretim ve Eğitim Müesseseleri" konusunda yapmakta olduğumuz çalışmalardan bir kısmını ihtivâ etmektedir. Diğer kısımları, İnşallah ileride neşredilecektir.